

שירת מרים

אם השירה בישראל

מאת

יהודה טאוב

055-678-56-47

ניתן לשמוע שיעורים מהמחבר

בנושא ההודיה לה'

בקו קול תודה

03-6171190

עימוד: קסירר 054-8492943

תוכן הענינים

ה	מרים - באר השירה	פרק א.
ח	התוף והמתופפת	פרק ב.
טז	מרים במצרים	פרק ג.
טו	שירת מרים	פרק ד.
לו	להפוך את המר למתוק	פרק ה.
לח	באר מרים	פרק ו.
נח	לשון הרע	פרק ז.
סו	השפעה חיובית	פרק ח.
ע	מרים משפיעה על בנות ישראל	פרק ט.
עז	נפלאים מעשיה	פרק י.

פרק א. מרים - באר השירה

א. הקדמה

מרים הנביאה היא דמות מרתקת, האשה היחידה המופיעה בתורה בתור מנהיגה, כמו שכתוב (מיכה ו, ד) **פִּי הֶעֱלִיתִיךָ מֵאֲרָץ מִצְרַיִם וּמִבְּרֵית עֶבְדִּים פְּדִיתִיךָ וְאֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת מֹשֶׁה אֶהְרֹן וּמִרְיָם**. מסביר התרגום (מובא ברש"י שם) משה ללמד מסורת ודינים, אהרון לכפר על עם ישראל, ומרים להורות לנשים [את דרך ה']^א. וכן במדרש (ספרי דברים רע"ה): "כל זמן שהיו הדגלים נוסעים לא היו הולכים עד שמרים מקדמת לפניהם, וכן הוא אומר ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים"^ב.

מרים הנביאה הצליחה למשוך את כל הנשים אחריה לשירה אדירה לבורא עולם. אותה שירה עוצמתית שגרמה שנשות ישראל לא חטאו אח"כ בכל חטאי דור המדבר, לא בחטא העגל ולא בחטא המרגלים, ואדרבה הנשים מחבבות את ארץ ישראל כמו שרואים בבנות צלפחד.

לא רק בעולם הזה מרים היא מנהיגת הנשים, גם בעולם הבא מרים ממשיכה להנהיג את נשות ישראל הצדקניות, כמובא בזוהר הקדוש.

מרים עושה תפקידים שונים הנראים לכאורה שאין קשר ביניהם, מילדת, האחות הגדולה השומרת על אחיה, שרה לנשים, נביאה, מדברת לשון הרע, מביאה מים לעם ישראל ועוד, שנתבונן היטיב נראה את החוט הנפלא השזור בין כל התפקידים של מרים הצדקת.

א. וכן הוא במדרש (ספרי זוטא פרק יב): על תפילת משה "אל נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו" מסביר המדרש: "מגיד שהיא חצינו הייתה שהיא מלמדת הנשים ואנחנו מלמדין את האנשים".

ב. כאשר ישראל נלחמו בעמלק, עמד משה בתפילה ורצה שיהיו שלשה בתפילה, לשם כך לקח עמו את אהרון אחיו ואת חור בנה של מרים ככתוב (שמות יז) "וּמֹשֶׁה אֶהְרֹן וְחֹר וְעָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה". מדוע לקח דווקא את חור? כותב המהר"ל (גור אריה שם) למה חור ולא נדב ואביהו? אלא מפני שהוא בנה של מרים, ובזכות משה ואהרן ומרים ינצחו האויב, כי הם שלשה רועי ישראל, ולפיכך היה חור שיש לו זכות מרים.

הכלי יקר (שמות יז) מבאר: משה רבינו רצה שיהיה בתפילתו את שלושת העמודים שעליהם העולם עומד, תורה עבודה גמ"ח. משה רבינו - זכות התורה, אהרון - זכות העבודה במשכן, ומרים זכות גמילות חסדים - שהיתה עושה עם התינוקות.

נצא לדרך בעקבותיה, ויהי רצון שנזכה ללמוד מדרכה הקדושה ולהיות מתלמידותיה של מרים הנביאה.

ב. תולדותיה

מרים הנביאה ע"ה, בת עמרם ויוכבד, אחות אהרן ומשה. נולדה בשנת ב"א שס"א (2,361) מבריאת העולם. פ"ו וי"א פ"ז שנים קודם יציאת מצרים ונקרא שמה מרים כי בימים החלו המצרים למרר את חיי בני ישראל, ומרים בכוחה להפוך את המרירות למתיקות, להפוך את המים המרים למתוקים.¹

בגיל נ"ה, התחתנה עם כלב בן יפונה, שהיה אז בן שבע-שמונה², בנם היה חור ונינם בצלאל שבנה את המשכן³ (רש"י שמות יז,י).

בעשירי בניסן בשנת ב"א תפ"ה, כשבת בני ישראל בקדש מדבר סין, בשנת מ' ליציאתן ממצרים מתה מרים בת קכ"ז לימי חייה כשנות שרה אמנו.

ג. לידתה

שנים רבות חיכו עמרם ויוכבד לילדים, רק כאשר יוכבד היתה בת קכ"ד עשה ה' נס עצום ונולדה ליוכבד ילדה ושמה מרים ובשנת ק"ל נולד לה ילד ושמו משה (גמ' סוטה ב. וברש"י).

ג. פסיקתא דרב כהנא פיסקא ה. א"ר תנחומא עיקר שיעבודן של ישראל לא היה אלא שמנים ושש שנה משעה שנולדה מרים. ולמה הוא קורא מרים, א"ר יצחק לשון מרור, כמה דאת אמר' וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר (שמות א, יד).

ד. מקור הדברים על פי הגמ' (סנהדרין סט:): ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה, וכתוב ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור. וכי עבד בצלאל משכן בר כמה הוי - בר תליסר, דכתיב איש איש ממלאכתו אשר המה עשים, ותניא: שנה ראשונה עשה משה משכן, שניה הקים משכן ושלח מרגלים. וכתוב בן ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד ה' וגו' ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמונים שנה, כמה הויא להו - ארבעין, דל ארביסר דהוה בצלאל - פשא להו עשרים ושית, דל תרתי שני דתלתא עיבורי - אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד.

בקיצור: כתוב ביהושע (פרק יד, ז) שכלב אומר: בן אַרְבָּעִים שָׁנָה אָנֹכִי בְּשַׁלַּח מִלְּשָׁה עָבַד יְיָ אֶתִי מִקְדָּשׁ בְּרַגְעַ לְרַגְלֵ אֶת הָאָרֶץ וְאָשָׁב אֲתוֹ דָּבַר פְּאֻשָּׁר עִם לְבָבִי. כלב בן ארבעים בשנה השניה בצאתם ממצרים, ומרים היתה אז בת 88, יוצא שיש ביניהם פער של ארבעים ושמונה שנה.

ה. כמו שאמרו במדרש רבה (ויקהל פרשה מח) מהיכן זכה [בצלאל] לכל החכמה הזאת בזכות מרים שנאמר (שם / שמות/ א) ויעש להם בתים... ומרים נטלה חכמה שהעמידה בצלאל ויצא ממנו דוד שהיה מלך שנא' ותלד לו (אפרת) את חור וכתוב ודוד בן איש אפרתי שבא מן מרים שנקראת אפרת. (בשם משמואל (ויקהל) כתב שחכמת בצלאל הגיע מבארה של מרים, המסוגלת לחכמת התורה)

חשובו קצר: בצלאל בגיל 13 בונה את המשכן, יוצא שבשנה השניה לצאתם ממצרים הוא היה בן 13. והוא ניין של כלב שכן ארבעים, נמצא שבגיל 27 היה לכלב ניין, עיין גמרא סנהדרין.

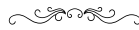
שירה

מרים

היה זה נס ופלא שהרי בימי אברהם ושרה נחשב לנס גדול מה שילדה שרה בת תשעים וק"ו בימי עמרם ללדת בת ק"ל שנה.

על שם הנס שאירע לה נקרא יוכבד בשם שפרה, כך כתב הכלי יקר (שמות פרק א): "יוכבד היינו שפרה על שם שחזרה לשופרה ונערוטה בהיותה בת מאה ושלושים שנה כי אז היתה שופרה מעין שופרה של ימי נערוטה, כמו שקרה לשרה, נס זה היה מופת שיוולד ממנה בן מושיע לישראל, כי לא בחנם נעשה לה נס זה".

בפירוש הרוקח לתפילה כתב: משה רבינו חיבר תפילת הודיה לה' על הנס הגדול שאירע לאמו, בתפילה כתב מאה ושלושים מילים, כנגד הנס הגדול שאמו ילדה בת מאה ושלושים. את תפילת הודיה זו אנו אומרים כל יום במזמור הודו, הפותח את התפילה בנוסח ספרד. (ראה הערה 1)

1. מאה ושלושים מילים יש בקטע הפותח במילה שירו ומסתיים באמן והלל לה' כלהלן:

שִׁירוּ לִי כָּל הָאָרֶץ בְּשִׁרוֹ מִיּוֹם אֵל יוֹם יְשׁוּעָתוֹ: סִפְרוּ בְּגוֹיִם אֵת כְּבוֹדוֹ בְּכָל הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו: כִּי גָדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנִרְאָה הוּא עַל כָּל אֱלֹהִים: כִּי כָּל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים וַיְיָ שְׁמַיִם עָשָׂה: הוֹדוּ וְהִדְרִי לְפָנָיו עַד וְחַדְוָה בְּמִקְמוֹ: הָבוּ לִי מִשְׂפָּחוֹת עַמִּים הָבוּ לִי כְבוֹד וְעֹז: הָבוּ לִי כְבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְפָנָיו הַשְׁתַּחֲוּוּ לִי בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ: חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל הָאָרֶץ אַף תִּכּוֹן תִּבְּל בַּל תִּמְוֹט: יִשְׁמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתִגַּל הָאָרֶץ וַיֹּאמְרוּ בְּגוֹיִם יְיָ מֶלֶךְ: יִרְעַם הַיָּם וּמְלוֹאוֹ יַעֲלֶץ הַשָּׁדָה וְכָל אֲשֶׁר בוֹ: אַז יִרְנְנוּ עַצֵּי הַיָּעַר מִלְּפָנָיו יְיָ כִּי בָא לְשִׁפּוֹט אֶת הָאָרֶץ: הוֹדוּ לִי כִּי טוֹב כִּי לַעֲוֹלָם חֶסֶדוֹ: וַאֲמָרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהַדּוֹת לְשֵׁם קֹדֶשׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתִהְלֹתֶךָ: בְּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעַם אָמֵן וְהַלֵּל לִי:

פרק ב. התוף והמתופפת

בפרק זה נלמד על החלק הלא ידוע בחייה של מרים, התקופה שהכשירה אותה להיות אם השירה בישראל. פרק זה ערוך בצורה סיפורית המתאים גם לבנות הנעורים.

פרק א - לידת מרים

לאבא עמרם ולאם יוכבד נולדה בת בשעטו"מ, בעליה לתורה בשבת קראה אביה בשם מרים, וכשמה כן הייתה, מיירי שמה ומרים היו חייה.

מיום שנולדה נתגלתה בה מחלה כרונית חשוכת מרפא, זה הקשה מאוד על התפתחותה, ניתוחים וטיפולים ותרופות היו מנת חלקה, התרוצצו איתה מבית חולים לבית חולים, מגיל חמש היא כבר ידעה לבלוע גלולות (מקורות ¹).

כל זה היה רק בגוף, אבל ברוחה ונפשה הייתה חזקה וגיבורה, ועל אף הכל ולמרות הכל היא הצליחה להתמודד ובגבורה נלחמה בחולשה הפיזית ובכל מחיר! העיקר לשרוד! ולצעוד קדימה!

היא החליטה לעבוד בהתנדבות כסייעת לאמה שלה בפעוטון לתינוקות פחות מבני שנה, התינוקות הטהורים לא יעשו חשבונות מיוחדים, הם יקבלו אותה כמו שהיא... ומרים מגיעה עם כל הלב ועם כל הנשמה, עם המון המון מרץ משמיעה קולות, מצחיקה את התינוקות הקטנים, והם אוהבים אותה והיא אותם.

היא התעקשה והתעקשה, עברה יסודי, הצליחה במבחנים, בסמינר עברה מגמות קשות בהצלחה, עד אז הכל היה בסדר, בכל מה שהיה תלוי בה היא נלחמה! וגם נצחה!

אבל כשסיימה בהצלחה, והיא התחילה כמו כולם לשלוח טפסים כדי להשתבץ במסגרת איזה עבודה, אז פתאום היא נתקלה במשהו קצת מוזר, אין קול ואין קשב, אין מענה, כל חברותיה כבר הסתדרו להם איכשהו, כל אחת בעבודתה היא, זו כממלאת מקום וזו בעבודה קבועה, והיא שום דבר, מתקשרים, מנסים, לוחצים, לא ברור, מין התחמקות, אף אחד לא מסביר בדיוק למה, שום מנהלת לא העיזה לומר את הסיבה, את האמת, שזה די מפחיד

ז. כמו שמסופר בגמ' (סוטה יב. וברש"י): "יריעות" זו מרים, ולמה נקרא שמה יריעות? שהיו פניה דומים ליריעות, כלומר, שלא היה בהם מראה אדמומית, אלא מחמת חוליה היתה ירקוקת כיריעות שאינן צבועות.

שירה מרים

לקבל מורה כ"כ חולנית, ההורים לא אוהבים את זה, מפחדים מזה, הם לא ישלחו את הילדים, זה מסכן את המעמד של המוסד.

והיא נשארה עם הסבל היומיומי התרופות, וזה לא הוסיף לה הרבה בריאות.

היא גם התחילה פרק האישה נקנית, וגם שם היא נתקלה באותה תופעה לא ברורה, כל הצעה שהוצעה, זה היה כבר נראה התקדמות ופתאום ללא הודעה מוקדמת זה היה יורד, כולם היו מתחמקים, איך אפשר להגיד, כמה שזה כואב, כזו צדקנית, איזו יראת שמים, אבל מה אפשר לעשות, מי מוכן להיכנס למיטה חולה? למי יש מקום בבית ובעיקר בלב לחדר תרופות? מי מוכן להתרוצץ מקופת חולים לבית מרקחת וחוזר חלילה? מי מוכן להיכנס לזה? והיא נשארה לבד בבית, ללא עבודה, וללא משען, עם החולשה, ועם התרופות, ועם הריח שלהם, ועם הרבה מועקה ובדידות.

ובשלב מסויים היא קיבלה את התואר המכובד "המסכנה של השכונה..."^(ח)

וזה לא נגמר בזה: המחלה החמירה מאוד מאוד, הרופאים לא מצאו מזור למחלתה, עד שהיא הייתה כמו מתה, היא שכבה בבית כאבן שאין לה הופכין, אף אחד לא דרש בשלומה.^(ט)

אבל, מרים אם האמונה והשירה, לא מתייאשת, גם שכולם כבר מספידים אותה. ויום אחד בהיר היא קמה כמו רוח סערה, פלא פלאות תחיית המתים! המתה קמה על רגליה, לאיפה המתה הולכת? לאיפה את ממהרת? הרי את מתה? אף אחד לא מחכה לך בחוץ? מרים החליטה, שאם אף אחד לא מחכה לה, היא תחפש בכוח, משהו או מישהו שיכול לקבל ממנה.

פרק ב - חוג המתופפות

שעת בוקר מוקדמת, בנות ישראל צלליות אדם, רזות וחיוורות הן, שפחות שעובדות מלפני עלות השחר ועד אחרי צאת הכוכבים, הם לא עובדת בניקיון אלא בחומר ובלבנים ובעבודה שאין לה קצבה. הם כבר אטומות, הם כבר לא קולטות שהם בבעיה, הם אפילו לא מרגישות שהמצב הזה הוא לא אידיאלי.

וזה הכי גרוע, אפסיות זה סתימת גולל, אדם שנמצא בבעיה ולא מודע שהיא קיימת הוא מעולם לא יצא ממנה ככה אין להם סיכוי לצאת מכאן. וחייבים לצאת ממצרים! ולא רק

ח. כך מספרת הגמ' (סוטה יב.): "עזובה" זו מרים, ולמה נקרא שמה "עזובה" שהכל עזובה מתחילתה (שעזבוה כל בחורי ישראל מלישא אותה, שמתחילה חולנית היתה - רש"י).

ט. וְתָמַת עֲזוּבָה (דה"א ב יט) מפרש המדרש (רבה שמות א, י"ז): "מלמד שנחלית ונהגו בה מנהג מתה".

שחייבים לצאת אלא חייבים גם לרצות לצאת! מי שלא ירצה פשוט יישאר שם, יקברו אותו במכת חושך. אז מה עושים?

אז בדיוק מרים נכנסת לתמונה, היא מארגנת כנס נשים בשבת אחר הצהריים, והיא מתחילה לדבר... היא מספרת על הסבתות שלנו, על שבטי י-ה, על סבא יעקב, על הכבוד הגדול שהיה לנו כשהגענו לכאן, על דוד יוסף שהיה הבעה"ב של כל מצרים.

פתאום נדלק שמה איזה זיק, איזה ניצוץ. ואז מרים קוראת לכולם, אני אומרת לכן עוד כמה זמן הקב"ה עתיד להוציא אותנו מכאן ואנחנו נעמוד על ים סוף והקב"ה לא ירגע עד ש"וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים"

היא מתחילה להמחיש, עשרת המכות, איך זה יראה, את הקלפעת'ה המצרית, איך היא מתמודדת עם הצפרדעים, היא מספרת את זה טוב, היא משוכנעת בזה, היא מבהירה! זה ברור! לא תאוריות, זה יקום וגם יהיה!

ואז היא מוציאה מהתיק שלה את הסוד של אותה "מתה" מאיפה היא נוסכת כוחות להתהלך כולה רוח חיים בארצות החיים? היא פותחת את התיק ומוציאה מתוכו תוף!

והיא מספרת: אתן יודעות בתוף ככל שדופקים עליו יותר חזק, כך הוא משמיע קול שירה יותר חזק.

אני מאמינה בבורא עולם, אני יודעת שהוא טוב, כשאני רואה רע, אני יודעת שמידה טובה מרובה, אם כך הוא במידת פורענות אז מדה טובה מרובה, וכשאני חולנית וכשאני כעורה וכשאני נקראת עזובה וכשמספרים שאני "מתה", אני פותחת את החלון מסתכלת לשמים ויודעת ככל שהמכה יותר חזקה, כך השירה אחר כך תהיה יותר נפלאה.

אם כיום המצב הוא: ש-כְּאִשָּׁה עֲזוּבָה וְעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָה ה' (ישעיה נדו), אזי לא ירחק היום ו- תַּחַת הַיּוֹתֵךְ עֲזוּבָה וְשִׁנּוּאָה וְאֵין עוֹבֵר וְשִׁמְתִיךְ לְגֵאוֹן עוֹלָם מְשׁוּשׁ דוֹר וְדוֹר וְיִנְקָתְךָ חֵלֶב גּוֹיִם וְשֵׁד מְלָכִים תִּינָקִי וְיִדְעֵתְּ כִּי אֲנִי יְיָ מוֹשִׁיעַךְ וְגֵאלְךָ אֲבִיר יַעֲקֹב... לֹא יִהְיֶה לְךָ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וְלַלַּיְלָה הַיָּרֵחַ לֹא יֵאִיר לְךָ וְהָיָה לְךָ יְיָ לְאוֹר עוֹלָם וְאַלְהֵיךָ לְתַפְאֲרֶתָּה (ישעיה ס).

זה פשוט לי! אם כך היא מדת פורענות, אז אני לוקחת מטר ומודדת את הפורענות ויודעת שהמידה טובה תהיה יותר גדולה.

כשאני שומעת יהודי נאנק מרוב הצרות וצועק רבש"ע: תאמר לצרותינו די די די... אני לוקחת את התופים ומתחילה לתופף בקצב את הניגון המפורסם והריקותי לכם ברכה עד בלי די... כי אם כך במידת פורענות, הרי במידה טובה אעכ"ו (מקורות ליסוד זה ראה בסוף הפרק).

לכן כולנו עכשיו נפתח חוג מלאכה, וכל אחת תבנה במו ידיה תופים, שבוע הבא נפגשים...

שירה

מרים

ומאז אותו כנס קטן, התחילו נשות ישראל במשך כל שבוע להגיע לחוג התופים, זה התחיל בעשרה וגדל וגדל... ועיר התורה גושן התחילה להתרגל לקולות משונים, קולות של תופים ומרים מנצחת על המקהלה, ולתיפופים יש קצב ולא רק קצב אלא גם מילים... מְרַבֶּת פְּרָעָה וְחִילוֹ יָרָה בָּיָם... תְּהַמֵּת יְכַסִּימוּ יָרְדוּ... מִיִּנְךָ יִי נְאֻדְרֵי בְּפֶתַח... וּבְרַב גְּאוֹנְךָ תִּהְרָס קְמִיךָ תִּשְׁלַח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוּ פְּקֹשׁ... נְשַׁפֵּת בְּרוּחָךָ.. צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אֲדִירִים.

אל תחשבו, זה לא הוסיף למרים הרבה כבוד, זה היה אחד הבדיחות המצחיקות ביותר של מצרים. שמעתם: יש רווקה מבוגרת בת חמישים וחמש שיושבת לה בתחנה מרכזית של קהיר עם תופים. ומשורת: "מינך ה' תרעץ אויב". יש כאלה שכבר הוסיפו לשלל ה"מעלות" שלה, חולנית, כעורה וגם קצת... לא נעים אבל משוגעת, לשבת בתוך מצרים עם תופים ולשיר בקצב... צללו כעופרת במים אדירים !?

פרק ג - החתונה

היה שם איזה בחור צעיר מוצלח עילוי עצום ועובד ה' מרבים, גם הוא שמע על התופעה האיפית הזו ששמה מרים, ועל התופים ומשום מה זה לא כ"כ הצחיק אותו, הוא בכלל לא זלזל בזה גם לו היו תופים... "וְעַבְדֵי כָּלֵב עֶקֶב הֵיְתָה רוּחַ אֶתְרַת עֲמוֹ" (במדבר יד, כד), הייתה לו הסתכלות קצת יותר רחוקה, הוא החליט שאחות של כאלה צדיקים כמו משה ואהרון, ודאי יהיה לה בנים צדיקים, הרי חז"ל אמרו "הנושא אשה יבדוק באחיה", והוא בדק ובדק וראה שאין בכל ישראל כאלה אחים כמו משה ואהרון, הוא החליט שהוא מצא את שאהבה נפשו (!).

כולם ניסו להניע אותו, כעורה, חולנית, גם קצת משוגעת, מבוגרת בת חמישים וחמש ספק אם בכלל תוכל עוד להביא ילדים, ואתה בחור צעיר כל כך, והוא ידע הכל הכל והם נישאו בשעטו"מ.

"הזהרנו אותנו אמרנו לו שזה מה שיהיה, והוא לא הקשיב והנה עכשיו הוא מתבשל במה שבישל לעצמו", אמרו החברים. ההוצאות הרפואיות, הריצות מקופת חולים לבית מרקחת נהפכו לחלק מסדר יומו של האברך משי הטרי, ובשלב מסוים כשהוא ראה כמה שהיא סובלת הוא החליט שהוא מתענה, הוא השחיר פניו בתעניות (י').

י. כך מספרת הגמ' שם (על פי המהרש"א): "וְכָלֵב בֶּן חֲצֵרוֹן הוֹלִיד אֶת גְּזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת יְרִיעוֹת וְאֵלָה בְּנֵיהָ יִשְׂרָאֵל וְשׁוֹבֵב וְאֲרִידוֹן" ואלה בניה - אל תקרי בניה אלא בונייה (אלה שמות כלב בעלה של מרים, שעשה את מרים, בונייה בנישואין ובבנים כשאר נשים). ישר - שישר את עצמו (שנשא את מרים לשם שמים) שובב - ששייב את יצרו (שמרד ביצרו הרע) וארדון - שרדה את יצרו (שכפה את יצרו שאמר לו לשאת אשה נוי ולא את מרים).

יא. מספרת הגמ' בסוטה (יב): "ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים חלאה ונערה", אשחור זה כלב ולמה נקרא

וכך כל ערב כשהוא היה שובר את הצום, הם היו מכנסים מטבחון ומרים הייתה נכנסת עם... עם מה...?? עם התופים! והיא הייתה מתופפת! מה קרה? מה החגיגה? אף אחד לא מבין, אבל הזוג הצעיר מבין, הוא יודע על מה החגיגה, הודאה לקב"ה על הטובה הגדולה!

על איזה טובה אתם מדברים? והזוג המאושר: כלב בן יפונה ומרים הנביאה, עונים: מה אתם לא רואים? אתם לא רואים את החושך? אם יש חושך, אם יש כזה מכה על התוף, בודאי יבא האור, בודאי תגיע התזמורת!

והשכנים התלוננו שהתופים האלו עושים חור באזניים והם באמת עשו חור עמוק... וחדרו עמוק אל תוך תוכי הלב, והם גם עשו חור בעננים והם קרעו את השמים.

מרים החולה לאט לאט התרפאה ממחלתה, המחלה נעלמה, ובמקומה הגיעו פנים חדשות, פנים של נערה יפהפייה, פנים מאירות כשמש בצהרים, פנים של וורד, פנים של גאולה (2).

גם ילדים נולדו להם ואחד מהם היה הצדיק חור שעמד בתפילה עם משה במלחמת עמלק, כשמשה עלה לקבל תורה מהר סיני והיה צריך להשאיר ממלא מקום את מי הוא ממנה? את הצדיק חור בנה של מרים וכלב (רש"י שמות כד,ד).

פרק ד - שירת מרים

עוברים כמה שנים, ויום אחד מצאה מרים את עצמה יחד עם החניכות עומדות על ים סוף... "וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אַחוֹת אֶהֱרֹן אֶת הַתֵּף בְּיָדָהּ וַתִּצְאָן כָּל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתָפִים וּבְמַחֲלֹת: וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוֹ לַיהוָה כִּי גָאֹה גָאֹה סוּס וְרָכְבוֹ רָמָה בְּיָם."

מדרש רבה: ותקח מרים הנביאה את התוף בידה, וכי מנין היה להם לישראל תופים ומחולות במדבר? אלא שהצדיקים מובטחים ויודעים שהקב"ה עושה להם נסים וגבורות עם יציאת מצרים והתקינו להם תופים ומחולות.

שמו אשחור שהושחרו פניו בתעניות (שהתפלל שתבריא - מהרש"א), "אבי" שנעשה לה כאב (להתעסק בצרכי רפואתה ומזונתיה בעת מחלתה), "תקוע" שתקע את לבו לאביו שבשמים (שהיה מבקש רחמי שמים על רפואתה - מהרש"א).

יב. אומרת הגמ' שם: "ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים חלאה ונערה". "היו שתי נשים" - נעשתה מרים כשתי נשים חלאה ונערה, לא חלאה ונערה הואי (לא שנקראת מרים חלאה ונערה כאחת) אלא בתחילה חלאה ולבסוף נערה. רש"י: ולבסוף נערה - שנתרפאה מחליה וחזרה בתואר פנים כנערה.

"וּבְנֵי חֶלְאָה; צָרַת וְצָחַר וְאֶתְנֹן" (המילה ובני מתפרשת כאילו נאמר "ובניני", כלומר, לאחר שנתרפאה ממחלתה נבנתה מרים להיות כה משובחת ויפה עד שמחמת כן נקראה צָרַת וְצָחַר וְאֶתְנֹן) "צָרַת" - שְׁנַעֲשִׂית צָרָה לְחֶבְרוֹתֶיךָ (שהיו כל חברותיה מתקנאות ביופיה). "צָחַר" - שֶׁהָיוּ פְּנֵיהָ דּוֹמוֹת פְּצָהֶרִים (צוחר מלשון צוהר שהיו בניה דומות בזיו אורם כשמש בצהרים).

שירה

מרים

לא כולם היו שם, זה היה אירוע פרטי רק למי שהביא תופים ממצרים, מי שלא האמין בתופים האלו כבר במצרים, לא זכה להשתתף באותו אירוע, הוא נשאר שמה במכת חושך עם החושך. מי שלא היה בהשגה של "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", קברו אותו במכת חושך עם החושך.

ומאז ועם היום הזה, יוצאות נשות ישראל הצדקניות, וממשיכות את דרכה של מרים, וַתֵּצֵאן כָּל הַנְּשִׁים אַחֲרֶיהָ, הולכות אחריה ומאמינות בישועה שוודאי תבוא, מאמינות שהחושך הוא סיבת האור, ועל כך הן שרות כבר עכשיו, על הישועה הגדולה שהולכת להזרית, ובזכות אותן נשים צדקניות במהרה במהרה נגאל גאולה שלימה.

נספח מקורות ליסוד – כגודל החשכה כך תהיה האורה

בימי השואה, בזמן החורבן הנורא של יהדות אירופה, עמד מרן הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן, הרב מפוניבז' זצוק"ל, ונשא דבריו בוועידה הארצית של אגו"י בא"י, שנתקיימה בפתח תקוה בשנת תש"ד - 'משא על קדושת ישראל וקדושת ארץ ישראל'.

שם הוא האיר את המאורעות בהסתכלותו המקורית וכך הוא אמר: "הוי פי גדול היום ההוא מֵאֵין פְּמָהוּ וְעַת צָרָה הִיא לְיַעֲקֹב וּמִמָּנָה יְיָשֶׁע" (ירמיה ל, ז). דברי הנביא נראים לכאורה כבלתי מובנים, ממה נפשך, אם 'עת צרה היא ליעקב' - מהי גדולתו של 'היום ההוא?' ואם אמנם נכונה בו גדולה מופלאה 'כי גדול היום ההוא מאין כמהו' - אם כן למה באה להקדים לו קריאת הצער 'הוי'?

"אך בהעמיקנו לחקור ולהתבונן במקור גדולתו של 'היום ההוא' - נמצא כי גדלותו של היום נובעת מכך שעת צרה היא ליעקב, עת הצרה - היא עת הגדולה. ומה שהצרה היא יותר גדולה ונוראה, עד שהיא בבחינת 'מאין כמהו' - כי אז מרמז הנביא על התקוה הגדולה, מכיון שדוקא אז 'גדול היום ההוא מאין כמהו'."

"הנחמה הגדולה קשורה על כן בזמן בלתי רגיל, שבו מתגלית עת צרה בלתי רגילה, וממנה צומחת הישועה האמיתית: 'ממנה יושע'."

והמשיך הרב מפוניבז' את הדברים ביחס לאותם ימים: "זמנים שונים עברו על עם ישראל מאז היותו לגוי, היו זמנים שזכינו וזמנים שלא זכינו, עליות וירידות, גלות וארץ ישראל, ושוב גלות ושוב ארץ ישראל, ואחר כך גלות ארוכה, ועתה הגענו לרגע שעולם הגויים כאילו גמר אומר שאין מקום לעם ישראל בעולם, הגויים כאילו משלימים, מי במעשה ומי בשתיקה, לחיסולו של העם היהודי 'לכו ונכחדים מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד'."

"עם ישראל בצרה ובמצוקה, וארץ ישראל במצור ובהסגר, אבל הנביא קורא אלינו בקול חזק: הוי כי גדול היום ההוא... עת צרה היא ליעקב וממנה יושע!"...

ביסוד זה שהצרה היא סיבת הישועה מאריך הרמח"ל בדעת תבונות (קלו) וכך הוא כותב: ואמנם, יש לך לדעת הקדמה גדולה, והיא, שבאמת אין הקב"ה מואס יגיע כפיו לעולם ח"ו, ואינו עוזב ומניח את העולם; אלא בשעה שנראה כאילו העולם עוזב ממנו, הענין הוא שאדרבא, הרי הוא מחדש טובה לעולמו, ונפלאותיו ומחשבותיו תמיד כל. היום רק לתיקונו של עולם, לא לקלקולו; אלא שהוא מסתיר עצתו הסתר גדול מאד, ואז נמצא העולם כמו עוזב, ובני האדם סובלים עונשי חטאתיהם.

וכך אמרו רז"ל (ב"ר, צא, י) על יעקב אבינו ע"ה, "ויאמר ישראל למה הרעותם לי" (בראשית מג, ו), ר"ל בשם ר' חמא ב"ה, מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה אלא כאן. אמר הקב"ה, אני עוסק להמליך בנו במצרים, והוא אומר, "למה הרעותם לי". הדא הוא דאתמר (ישעיהו מ, כז), "נסתרה דרכי מה" וגו'. והיינו, כי כל זמן שהיה יעקב אבינו בצער על פרישת יוסף ממנו, הקב"ה לא היה אלא מגלגל גלגלים להמליך יוסף ולהחיות את יעקב בשלוח, אלא שמתוך שעצה עמוקה היתה, היה הצער עובר על יעקב.

וזה בנה אב, שלכל עילוי שרוצה הקב"ה לתת לאדם או לעולם, הנה כל זמן הזדמן הטוב - אינו מזדמן ובא אלא מתוך עומק עצה נסתרת, ועל כן יקרה קודם לו צער. והרי זה כענין שאמרו רז"ל (ברכות ה"א), "שלוש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולן לא נתן אלא על ידי יסורין":

כמו שכתב האברבנל בספרו ישועות משיחו (ל- חלק ב עיון ראשון - פרק ה): מה שראוי שיאמר בזה הוא, כי כמו שביארתי במעין י"ב ממעיני הישועה (תמר ו) חז"ל קיימו וקבלו שקרוב לזמן התשועה ירבו הצרות העצומות על ישראל כדי שיעתק עניינם מקצה הרוע וההפסד והכליון הגמור אל הגדולה וההצלחה המופלגת. כי יהיה ענין הגאולה כהויה הטבעית שלא תהיה אם לא בהפכים, ולא תחול הצורה כ"א בהפסד הנושא בצורה שהיה לו, כי היה ההעדר בהכרח צרות עצומות. וכן היה בגלות מצרים, פ"ו שנה מלידת מרים עד הגאולה נתחדשו צרות העינוי והלחץ בעבודה קשה ובהשלכת בנים ליאור, וכמו שביארתי שם ביאור שלם. וכן תהיה גאולתינו נעתקת מקצה הצרות והרעות אל קצה המעלות.

ספר מעיני הישועה לאברבנל - מעיין יב שער ב תמר ו

וכל מה שהיתה האומה הישראלית שפלה ודחוקה שכולה וגלמודה מפוזרת בין הגוים מזמן ארוך ממה שהיתה בגלות מצרים כן יהיו המעלות הגדולות והנפלאות בזאת המחברת השנית יותר נמרצות ומופלגות הפך בהפך, כי הנה הפך השפלות הגדול הוא הגבוה הגדול, והשפלות הממוצע הפך הגבוה הממוצע, ולהיות זאת המחברת טבעה לשנות ענין הישראל מן ההפך אל ההפך הגמור, יתחייב שכמו שהיה גלותנו זה כפלי כפלים פעמים רבות יותר

שירת
מרים

ארוך העומד בכל מיני הרעות מאשר היה גלות מצרים, ככה תהיה גאולתנו הפלא ופלא יותר
מאשרת מגאולת מצרים:

פרק ג. מרים במצרים

א. שרה לתינוקות של עם ישראל

מרים הייתה בגיל חמש כאשר נקראת בתורה בשם "פועה" על שם שהיתה פועה לוולד, שרה לו ומשמחת אותו. על שם תפקיד חשוב זה קראו לה בשם פועה (רש"י שמות א, טו).

נתבונן, עד כמה גדול היה מעשה זה בעיני בורא עולם, הנה לחפץ חיים קרו בשם זה על שם ספרו החפץ חיים, משום שספר זה היה מהותו, לכן נקרא שמו חפץ חיים. למרים קראו "פועה" משום שזה היתה מהותה פועה ומשמחת לוולד ².

יש כאן רעיון נפלא: לא לחינם אם השירה, היא גם זאת ששרה ומשמחת את הילדים, ללמדך מי שיודע לשמח את הזולת לראות את הטוב שבו ולהתפעל מזה עד שהוא מעלה מזה ניגונים, הוא זה שיודע גם לשיר שירה, מי שיש לו לב בעל רגש בעל התפעלות מהזולת, מי שמשמח את הזולת יכול גם לבוא ולשיר למלך מלכי המלכים.

בספר מבשר טוב כותב: מרים שפועה ומשמחת את הוולדות, היא גם זו שמשמחת ומפייסת את בני ישראל בצרת הגלות, ודואגת להחיות את בני ישראל "ותחיין את הילדים".

ג. טמון כאן יסוד גדול בעבודת ה': שכר המצווה הוא כפי הערך שנותנים לה. כמו שאומר ר' ירוחם זצ"ל (בספר דעת תורה שמות עמוד ה): "ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה" (שמות א טו) רש"י: שפרה זו יוכבד על שם שמשפרת את הוולד. פועה זו מרים. על שם שפועה ומדברת והוגה לוולד כדרך הנשים המפיסות תינוק בוכה. לא נזכרו כלל (יוכבד ומרים) בשמותיהן שנקראו עד עכשיו, אלא נקראו כאן בשמות מיוחדים, הנה כי יתכן ואפשר שבדברים קטנים, ואפילו בדברים הכי קטנטנים כמו שיפור ופיוס תינוקות, שהוא מהדרכים אשר נשים עושות תמיד, והם בזה זכו להיקרא בשמות. דענין שמות הוא עיקר מציאותו של הנושא אותם. זאת אומרת שפעולות אלו כל כולן נעשו מזו המציאות, הנה כי יתכן שבדבר קטן כזה יהווה את כל האדם, הם הדברים שאנו אומרים תמיד, כי אין בבריאה לא דברים קטנים ולא דברים גדולים, אלא הכול תלוי באדם. האדם הגדול הוא ההולך ונושא אלומות של גדלות מהדברים הכי קטנים. ולאדם הקטן גם הדברים היותר רמים בעצמם, מתהווים בידיו לרפש ואשפתות... כי אנשים גדולים חיים בגדלות, ויודעים מגדלות. הם הרואים בכל עניין גדלות ורוממות, ומשיגים הם אמנם גדולות מכל מיני קטנויות. ממשחק של פו פו לילדים קטנים, זוכים הם לרום המעלה. למקום מיוחד בתורה הקדושה, ואנשים פשוטים, הם הנם דורסים ברגליהם על כל מעלה נכונה, הכול בעיניהם דברים קטנים וכמוהם יהיו מעשיהם. עכ"ד.

אתה קובע את ערך המצווה-לפי איך שאתה מחשיב אותה. על כך אמרו בעלי המוסר: אדם גדול מעפר עושה זהב. אדם קטן מזהב עושה עפר.

שירה

מרים

פועה לשון דיבור (כלי יקר שמות א,טו). תפקידה של מרים בעולם היה תיקון הדיבור, ללמד את בנות ישראל את מעלת הדיבור הטוב, דיבור של הודיה ושירה לבורא, הדיבור על הטוב של ה', לכן נקראה בשם פועה כי זכתה לתקן את הדיבור.

ילדה בת תשע היא אשר סידרה לדפוס את הספר "תפלה למשה" (דעסא תנ"ו) ובסוף הספר כתבה (מתורגם ללשון הקדש): "את האותיות ביהודית אשכנזית סידרתי במו ידי, געלה בת משה מהולאנד. שנותי הן תשע, ובין ששה ילדים הנני בת יחידה. ואם תמצאו טעות, דעו לכם, כי ילדה סידרה את הדברים".

ג. ותחיין את הילדים

"וְלֹא עָשׂוּ פְּאֶשֶׁר דְּבַר אֱלֹהֵיהֶן מְלַךְ מִצְרַיִם וְתַחֲיִין אֶת הַיְלָדִים" (שמות פרק א, יז)

וכי מאחר שלא עשו כאשר דיבר אליהן, אין אנו יודעים שקיימו את הילדים? למה הוצרך הכתוב לומר: "ותחיין את הילדים"? אלא לא דיין שלא קיימו את דברי פרעה, אלא עוד הוסיפו לעשות עם היולדות טובות, יש מהן שהיו עניות והולכות המילדות ואוספות מים ומזון מבתיהן של עשירות ובאות ונותנות לעניות והן מחיות את בינהן.

יש מהם שראויים לצאת חגרים או סומים או בעלי מומים או לחתוך בו אבר, אבל הן שקדו על הילד שיצא יפה. מה היו עושות? עומדות בתפילה ואומרות לפני הקב"ה: אתה יודע שלא קיימנו דבריו של פרעה, דברייך אנו מבקשות לקיים - רבון העולם, יצא הוולד לשלום שלא ימצאו ישראל ידיהם להשיח עלינו לומר, הרי יצאו בעלי מומים, שבקשו להרוג אותם. מיד היה הקב"ה שומע קולן ויצאו שלמים".

יש מהם שראויים למות בשעת יציאתם או אמם יכולה להסתכן בלידתן, והיו עומדות בתפילה לפני הקב"ה ואומרות: רבש"ע, תלה להם עכשיו ותן להם נפשותיהם שלא יאמרו ישראל, הן הרגו אותם! והקב"ה עושה תפלתן. לפיכך נאמר ותחיין את הילדים.

ג. רבות בנות עשו חייל

וילך איש מבית לוי - להיכן הלך? אמר רב יהודה בר זבינא: שהלך בעצת בתו. תנא: עמרם גדול הדור היה, כיון שגזר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, אמר: לשוא אנו עמלין! עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן. אמרה לו בתו: אבא, קשה גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה גזרת על הזכרים ועל

יד. שמות רבה א,יג לגבי מרים איתא: פועה, שהיתה מפיעה את התינוק כשהיו אומרים מת. ופירש המהרז"ו שהכוונה שהיתה מאירה באור החיים בתפילתה. והיינו שכשהיה נולד התנוק מת או שעמד למות היא התפללה עליו שיחיה.

הנקיבות! פרעה לא גזר אלא בעוה"ז, ואתה בעוה"ז ולעוה"ב!
 פרעה הרשע, ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת, אתה
 צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת, שנאמר: ותגזר אומר ויקם
 לך! עמד והחזיר את אשתו, עמדו כולן והחזירו את נשותיהן.
 ויקח - ויחזור מיבעי ליה! א"ר יהודה בר זבינא: שעשה לו
 מעשה ליקוחין, הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדין לפניו,
 ומלאכי השרת אמרו: אם הבנים שמחה.

(מסכת סוטה דף יב/א)

הפעם השניה בה אנו פוגשים את מרים בתורה, זה כאשר היא מסבירה בדרכי כבוד ונועם
 לאביה שגם בנות חשובות ויקרות - רבות בנות עשו חייל.

וכך היה המעשה: פרעה גוזר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, עמרם - אביה של מרים,
 מיואש אין לשם מה להביא ילדים לעולם, מה יצא מבנות ללא בנים, והוא מחליט לגרש את
 אשתו. בעקבות עמרם שהיה ראש הסנהדרין כל עם ישראל מתיישים ומגרשים גם את
 נשותיהם, עד שמגיעה נערה צעירה, שדרך חייה הוא להתאמץ תמיד לראות את הטוב, ולהאמין
 שיהיה טוב, שהרי הקב"ה רוצה מאוד להטיב לישראל, ובכך היא מצילה את כלל ישראל.

מרים באה וטוענת לאביה, ג' טענות בשביל לא להתיימש:

א. האם בת לא שווה, היא תוכל לקיים מצוות, אפילו אם לא תתחתן. בדעתו של עמרם לא
 עלה שיש גם בנות... היא צריכה להזכיר לו שיש גם בנות. פרעה סבר שיש לבנות דעת חלשה
 יותר ולכן אפשר לבולל אותן בתוך תרבות מצרים, ולכן "וכל הבת תחיון", ואילו לבנים יש דעה
 חזקה. מרים אומרת - אבא, ככה חושב פרעה, אבל אני חושבת שלבנות יש דעת חזקה מאד.
 אדרבא, כל מה שיציל את עם ישראל הוא רק הבנות. זה לא עלה על דעתו של אבא שלה. היא
 מכירה את עצמה את תוקף הדעת של הבת והיכולת שלה להציל את כל המצב.

ב. בנוסף היא אומרת לאבא שלה, יש לי עוד טענה נגדך. פרעה הוא רשע, וכשהוא גוזר
 ספק אם גזרתו תתקיים, כי אין לו זכויות. גם כאשר מלך גוזר, וכך לגבי כל מי שאומר משהו,
 צריך זכות כדי שיתקיים. הוא רשע, מי אומר שגזרתו תתקיים בכלל?! אתה צדיק, ואם אתה
 גוזר לגרש את הנשים גזרתך ודאי תתקיים.

ג. דבר שלישי, היא טענה לאביה, פרעה יכול לגזור רק בעולם הזה אבל כשאתה גוזר
 שילדים לא יוולדו אתה מוציא אותם מהעולם הבא^{טו}.

טו. כתב הרב זייטישק בספרו אור חדש: מהו ערכם ושווים של חיי התינוק ביום הראשון ללידתו? אין הוא שומע
 ואין הוא מדבר ואינו רואה. ישן הוא כל העשרים וארבע שעות של היממה, חושיו עדין אינם מפותחים, בשר
 ועצמות הוא ואין לו כל הבנה בחיים. ומכל מקום, מאושר הוא רק בשביל הימצאו באויר העולם הזה, בעולם

שירת מרים

ב"ה עמרם מקבל את הראייה החיובית של בתו, מחזיר את אשתו - יוכבד, וכדי שכל ישראל ידעו עשו חתונה ענקית ברוב עם, ולתקופת השנה נולד להם משה רבינו. בעקבות עמרם שהיה גדול הדור, גם כל עם ישראל מחזירים את נשותיהם, כך זכתה מרים הקטנה לעזור לכל נשות ישראל, וכל עם ישראל ניצלו בזכות העין הטובה של מרים.

במדרש תדשא כ"א הביא: "עשרים ושתים נשים ישרות גדולות בצדקות היה בישראל. שרה, רבקה, רחל, ולאה. יוכבד, ומרים, דבורה, אשת מנוח, חנה, אביגיל, אשה התקועית. האלמנה של אליהו, השונמית, חולדה, נעמי, ויהושבע, ואשה אחת מנשי בני הנביאים, ואסתר המלכה, וחמש בנות צלפחד.

ה. הנבואה שהעלתה את התקווה

שבע נביאות נתנבאו להם לישראל מאן נינהו? שרה, מרים, דבורה, חנה, אביגיל, חולדה, ואסתר. מרים - דכתיב "ותקח מרים הנביאה אחות אהרן" ולא אחות משה? - אמר רב נחמן אמר רב: שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן, ואומרת: עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל. ובשעה שנולד נתמלא כל הבית כולו אורה, עמד אביה ונשקה על ראשה, אמר לה: בתי נתקיימה נבואתיך. וכיון שהשליכוהו ליאור - עמד אביה וטפחה על ראשה, ואמר לה: בתי, היכן נבואתיך? היינו דכתיב ותצב אחתו מרחק לדעה - לדעת מה יהא בסוף נבואתה.

(גמרא מגילה דף יד/א)

עם ישראל נמצאים בגלות, המצב רוח ירוד, זה נראה גלות שאין לה סוף, שנים עוברות ולא רואים כוון רק שעבוד, שעבוד ושעבוד, אז מגיעה מרים בת שש עם נבואה נפלאה, עתידה אימי להביא בן שיושיע את ישראל. נבואה נפלאה זו חזקה את עם ישראל במצבו הקשה, הפיחה רוח חיים בעצמות היבשות, ונתנה תקווה שעוד יבוא גואל.

מ'ר'ים ר"ת י'וֹלַד מ'יֶשָׁה ר'בִּינוּ מ'וֹשִׁיעַ

הבחירה, באוויר של השוק בו קונים עולם הבא. וחיייו של התינוק בן יומו חשובים ונכבדים מפני שעל ידי שהוא חי בעולם הזה, יבוא לעולם הבא, והוא עולה בחשיבותו על זה שאינו נולד ואינו בא לעולם הבא.

נשים גדולות בתנ"ך: "הגר" שמלאכים נראו לה. "תמר" שנאמר לה ברוח הקודש (מדרש הגדול בראשית לח, יג). "סרח בת אשר" שנכנסה בחייה לגן עדן (מס' דרך ארץ זוטא). "יוכבד" שמלאכי השרת אומרים אם הבנים שמחה (ב"ב דף ק). "מרים" שעליה אמרו מיתת צדיקים מכפרת (מו"ק כ"ח). "אלישבע בת עמינדב" כמובא במדרש רבה (ויקרא כ'). "בתיה בת פרעה" שזכתה ונכנסה בחייה לגן עדן (מדרש משלי ל"א). "צפורה" שהיתה משונה במעשיה הטובים (מדרש הגדול במדבר י"ב, א). "בנות צלפחד" צדקניות היו (ב"ב קי"ט). "רחב" ששרתה עליה רוח הקודש (מדרש רות ב'). "יעל" תבורך מנשים (שופטים ה' כ"ד). "רות" שהיתה מתנבאה (רות רבה ה'). "נעמי" שהיו מעשיה נאים ונעימים (רות רבה ב'). "חנה" טעמה כי טוב סחרה, זו חנה. (מדרש משלי וילקוט המכירי פ' אשת חיל י"ח). "פנינה" לשם שמים נתכונה. "מיכל בת שאול" היתה מנחת תפילין (עירובין צ"ו). "אביגיל" טובה היתה אביגיל מכל קרבנות שבעולם (ילקוט המכירי משלי י"ח כ"ב). "בת שבע" בת שבע הצדקת (תנחומא שמות א'). "רצפה בת איה" כי אשת חיל היא (רד"ק שמואל ב' כ"א י"א). "אשת שמעי" (ילקוט אסתר תתנ"ג). "אלמנה הצרפתי" שבכל הדורות לא נמצא זכאי כאשה זו (זהר שמות רכ"ב, א). "אשת עובדיה" אלולי זכותה כבר היו ישראל אבודים (ילקוט מלכים ב' רכ"ה). "האשה השונמית" גדולה במעשיה (זהר שמות מ"ד, ב). "אסתר" שלבשתה רוח הקודש (מגילה י"ד).

(מהספר - אשת חיל)

ה. אמונה בכל מצב

משה רבינו נולד, כולם שמחים עד שמרוב שמחה עומד אביה ונותן למרים נשיקה על ראשה, הנה בזכותך זכינו לבן שכל הבית נתמלא אורה שהוא נולד, ודאי בן זה יושיע את ישראל.

אבל אז מגיעים הקשיים, עמרם ויוכבד מתחילים לראות את הפטרולים של השוטרים המצריים מסביב לביתם, והם מבינים שלמצרים יש מידע שבקרב אמור להיוולד כאן ילד יהודי, אין ברירה ממינים תיבה שמים בה את משה ומשליחים אותה ליאור. עמרם אומר למרים זהו את רואה סתם התנבאת עוד כמה שעות והילד מת. ועל הראש שהוא נתן נשיקה, עכשיו הוא נותן מכה במקום נשיקה. ואומר "מרים בתי, היכן נבואתך?! הילד (הנבואה) הולכת לאיבוד ח"ו.

שירת מרים

אבל מרים שואבת מבאר האמונה שלה, הרבה מאוד אמונה ולא מאבדת תקווה היא מאמינה בכל מצב בישועת ה', שכן ישועת ה' כהרף עיין והיא הולכת לראות כיצד קורה הנס.

כמובא:

"ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו". מסבירה הגמ'
(סוטה יג א) "לידע מה יהא בסוף נבואתה".

מסביר האלשיך הקדוש (שמות פרק ב): מהראוי שיאמר מה יהיה מהנער. אך הנה אמרו רבותינו ז"ל (סוטה יג א), שטרם יולד, התנבאה ותאמר לאביה ולאמה, הנה בן תלד אמי שיושיע את ישראל. וכשהושם ביאור, טפחה על ראשה ואמרו לה היכן נבואתך. והנה אין ספק כי עודנה מתחזקת באמונת נבואתה, על כן אומר הכתוב כי הנה ידעה בודאי שיעשה לו נס, אלא שלא ידעה מה יהיה הנס. וזהו אומרו לדעה מה יעשה לו, כלומר מה יהיה הנס אשר יעשה לו¹⁰.

זו גם במדרש למדו שמרים היתה בטוחה שיעשה נס, ודרשו זאת מזה שלא כתוב ותעמוד אחותו מרחוק, אלא מילה מיוחדת **ותתצב** אחותו מרחק לדעה מה יעשה לו. מלמד שהיא נצבה על האמונה בנבואתה. כמו "רתן ואבירים יצאו ניצבים" - בקומה זקופה. אדם ניצב פירושו עומד על דעתו. כך מרים היתה בטוחה שיעשה לה נס.

וז"ל המדרש (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה י) ותקח מרים הנביאה, וכי היכן מצינו שנביאה היתה מרים אלא שאמרה לאביה סופך אתה מוליד בן שמושיע את ישראל מיד מצרים מיד וילך איש מבית לוי ויקח וגו' (שמות ב א) ותהר ותלד בן וגו' ולא יכלה עוד הצפינו. נזף בה אביה אמר לה בתי היכן נבואותיך ועודה מחזקת בנבואתה שנאמר ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו ואין יציבה אלא נבואה שנ' ראיתי את ה' נצב על המזבח (עמוס ט א) ואומר ויבא ה' ויתיצב (ש"א, ג), ואומר קרא את יהושע והתיצבו וגו' וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד (דברים לא יד).

וכן מדרש אשת חיל (משלי פרשה לא סימן לו): "חגרה בעז מתניה". זו מרים שקודם שנולד משה אמרה עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל, כיון שנולד וכבד עליהם עול מלכות, עמד אביה וטפחה על ראשה, אמר לה היכן נבואתיך, ועמד וירק בפניה, ועם כל זאת היא מתאמצת בנבואתה, דכתיב ותתצב אחותו מרחוק (שמות ב ד).

יש שכתבו לדייק כך מהפסוק, שלכן דרשו דקאי על הידיעה של הנבואה משום דאילו הביאור רק דרצתה לדעת את שלום אחי' משה לבד הי' צ"ל לדעת מה יעשה לו. והבא כתיב לדעה (באות ה') מה יעשה לו. לדעה - שהיא ידעה בודאי שהנבואה קיימת. נמצא דזה ברור דידועת היא מה יעשה לו, אלא דלא ידעה היאך יתגלגל הדבר נמצא דדרשו לדעת מה יעשה לו דהי' דעה כבר ע"י נבואה ומה יעשה לו לנבואה. ולכן דרשו שעמדה

כך גם מסביר בספר באר מים חיים (שמות, ב, ד): חז"ל אמרו לדעה מה יעשה לו לידע מה יהיה בסוף נבואתה. נראה כי ודאי יודעת היתה הצדקת שעתיד הקב"ה להצילו לצד שראתה אותו טוב והשכינה עמו, רק לא ידעה באיזה סיבה ועשייה יציל הקב"ה כי הרבה ריווח והצלה לפניו וחפצה לידע באיזה סיבה (צורה) יצילו הקב"ה, והוא אומרו לדעה מה יעשה לו איזה עשייה ופעולה יתחדש מה' בשביל הצלת הצדיק הזה.

מרים בטוחה בישועה שודאי תגיע, בזה אין ספק כל השאלה רק כיצד התרחש הנס, ולכן היא הולכת ליאור לראות כיצד ה' עושה את הנס, לראות בישועת ה'.

אני מאמין באמונה שלמה - הרב מפוניבז'

"יום אחד כאשר חלפה ליד ישיבת פוניבז' הלווייתו של יהודי פלוני מתל אביב, איש לא ידוע ברבים, נכנס ראש הישיבה הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל מקים וראש ישיבת פוניבז' וביקש מהתלמידים לרדת ולחלוק כבוד אחרון לנפטר. אף הוא עצמו הצטרף אל המלווים והלך אחרי מיטת האיש עד קרוב לבית העלמין. פה עשה אתנחתא וביקש להשמיע דברים אחדים. זה לא היה הספד במונן הרגיל. הוא רק רצה לסבר את אזנם של בני הישיבה מדוע ביקש מהם להשתתף בהלוויה.

בעצם ימי המלחמה וההשמדה - פתח הרב מפוניבז' וסיפר ברטט - כשהחלה הקמת הישיבה, נזקקתי באופן דחוף לשלוח מברק לידידים ביוהנסבורג - דרום אפריקה, שיטפלו במימוש הנכס שהיה לנו שם ולהעביר הכסף אלי לצורך הבניה. לשם כך נסעתי מבני ברק למברקה של הדואר בתל אביב, אך כשהגעתי לשם אחרי קרוב לשעה התברר לי שאין מספיק מעות ברשותי אפילו כדי מחיר משלוח מברק.

פניתי אפוא לבית הכנסת הגדול ברחוב אלנבי להתפלל שם מנחה. תוך כדי הילוכי עצר אותי אדם זה, הנפטר דנו, ששאלני מדוע אני מדוכא כל כך. שחתי לו את צערי, דברים כהוויתם, והוא השתומם עלי - וכי שף דעתיה? [-יצא מדעתו?] עכשיו לבנות ישיבה? הלא כולם אומרים שהאויב הנאצי עומד בקרוב

שירת
מרים

לפלוש הנה... כל סוחר ואיש הון מחפש ומנסה כל דרך אפשרית כיצד להוציא מכאן את כספו, ומר חושב להביא הנה את כספו? ובשביל מה? כדי לרכוש גבעה של טרשים? בשביל חלום של ישיבה? אם לקולי ישמע, יקום ויסע לדרום אפריקה אם באמת יש לו שם כסף...

ואני - המשיך הרב וסיפר - נעניתי ואמרתי לו: אני מאמין באמונה שלמה כמו שאמר ה'חפץ חיים' ש'בהר ציון תהיה פליטה והיה קדש'. אני מאמין באמונה שלימה שרגלי הצר לא תדרכנה בארצנו הקדושה, וכי חובתנו בשעה גורלית זו להקים את התורה. בנה אבנה ישיבה כאשר דיברתי...

והנה שינה האיש את טעמו ויאמר אלי - ניצחתני, רבי. שיכנעת אותי באמונה המוצקה שלך, הצדק עמכם... דוקא עכשיו יש לבנות ישיבה... ועודנו מדבר, הוציא מארנקו והושיט לי את הסכום הדרוש לצורך משלוח הטלגרמה. כתוצאה ממשלוח זה התפתחה אחר כך כל השתלשלות הדברים... קמה ישיבת פוניבז' וגם ניצבה.

ובכן, סיים הרב מפוניבז', מתוך רגש של הכרת הטוב לאדם זה שהיה לו חלק ב'בראשית ברא' של הישיבה, כש'הארץ היתה תוהו ובוהו', ועכשיו הלך לבית עולמו, הרגשתי חובה שנחלוק לו כולנו כבוד ללוותו אל מקום מנוחתו". ('הרב מפוניבז' ח"ג עמ' קטז)

יז. בשנת תרצ"ג, כשצורר כל היחודים באשכנז ימ"ש עלה לגדולה ולקח רסן הממשלה בידו, שאל הרב מפוניבז' את החפץ חיים - מה יהי גורלם של אחינו במדינת אשכנז ופולין, אחרי אשר הרשע הצורר הכריז בפומבי על מטרתו להכחיד שם ישראל חלילה.

והחפץ חיים ענהו... כתוב מפורש הוא "אם יבוא עשו אל המהנה האחת והכהו והי' המחנה הנשאר לפליטה". הבין הרב מפוניבז' כי הסכנה קרובה, והוסיף לשאול לתומו... מי הוא זה איפוא המחנה שישאר לפליטה? וע"ז ענהו הח"ח זצ"ל: גם זה כתוב מפורש בדברי הנביאים: "ובהר ציון תהי' פליטה והי' קודש" (עובדיה א' י"ז) הרב מפוניבז' יצא מאת הח"ח כשידיו רועדות על חורבן יהדות אירופה, ולבו היה נכון בטוח כי ארצנו הקדושה תנצל, וחרב לא תעבור בה. ('חפץ חיים' על התורה, פרשת וישלח עמ' עב)

ו. להכין תופים

ותקח מרים הנביאה אחת אהרן את התוף בידה. וכי מגין היו להם לישראל תופים ומחולות במדבר אלא הצדיקים היו מובטחים ויודעים שהקב"ה עושה להם נסים וגבורות עת שיוצאין ממצרים והתקינו להם תופים ומחולות.

(מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה י)

עם ישראל יוצאים ממצרים, אומרת מרים לנשות ישראל "אנא קחו עמכם תופים". לשם מה שואלות הנשים? אומרת להם מרים: הקב"ה הבטיח ניסים גדולים, כשיהיו הניסים אז נשיר שירה אדירה, צריך כבר להכין את התופים. גם כאן אנו רואים את האמונה החזקה של מרים ונשות ישראל באהבת ה' לעמו.

ז. מרים מילדת את הגאולה

נתבונן ונראה את פעולתה של מרים, כמכינה גאולת ישראל, ממש כתפקידה של האם בבית להכין את הקרקע לקיום המצוות של האב והילדים.

בגאולה העתידה אמור לבוא אליהו הנביא לפני המשיח, להכין את הקרקע לביאת המשיח, "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנַי בּוֹא יוֹם יִי הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא: וְהָשִׁיב לְב אָבוֹת עַל בְּנִים וְלֵב בְּנִים עַל אָבוֹתָם" (מלאכי פרק ג). אליהו בא לבשר על הגאולה ולהכין את עם ישראל לגאולה.

כך תפקידה של מרים, לבשר על הגאולה ולהכין את עם ישראל לגאולה על ידי האמונה בגאולה הצפיה אליה והשירה וההודיה עליה. שכן גאולה מגיעה רק לעם שמצפה ומחכה לה.

בשביל שהעם יאמין הוא זקוק לאותם נביאים שצמחו מתוכו, לאהרון ולמרים, כדי שיכינו אותו לקראת בואה של הגאולה. כיוצא בזה, היה העם זקוק להכנה כזו לפני מעמד הר סיני. אמירת "נעשה ונשמע" היא תנאי למעמד הר סיני. אי-אפשר שתהיה התגלות של תורה ללא נכונות לקבל את התורה. וגם שם אנו רואים שפונים ראשונה לנשים משום שהן אלה שיכולות להכין את הקרקע והרצון.

מרים היא האחות הגדולה, לא רק של משה ושל אהרון - אלא במובן מסוים של האומה כולה. התפקיד שלה הוא להכין לקראת העתיד לבוא. היא אינה היוצרת של הגאולה - אבל היא נותנת את האפשרות שאכן תוכל גאולה כזו לבוא.

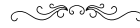
נוכל לראות את תפקידה כמיילדת, כמתאר את תפקידה בגאולה, המיילדת עוזרת ללידתן של נשי ישראל, שהרי עצם תפקידה של המיילדת אינו ליצור את הוולד - הוולד נוצר באופן

שיערה

מרים

אחר, ועל-ידי גורמים אחרים, אבל המיילדת צריכה לדאוג ולעשות את כל ההכנות ואת כל הפעולות כדי שאכן ייולד הוולד כראוי. גם תפקידה המיוחד של מרים, כ"מיילדת" של גאולת ישראל. היא אמנם איננה יוצרת בעצמה את הגאולה, אבל היא חלק הכרחי בתוך התהליך של היצירה הזו. המציאות של מרים כנביאה, המדברת אל נשי ישראל דווקא, המעוררת אותן לשאוף לגאולה.

הצורך להקדים את הנשים בהכנה הוא חלק מתיקון העולם, כמו שדרשו חז"ל (שמו"ר כח) על כך שכביכול אומר הקב"ה: בזמן חטא עץ-הדעת ניתן הציווי לאדם תחילה והחטא היה חטאה של חוה, שלא שמעה את הצו בעצמה. ואילו לשם קבלת התורה צריך לעשות להיפך: קודם לדבר ל"בית יעקב", לנשים - ואחר-כך לשכנע את הגברים, כדי שהציווי הזה, בדרך זו, יהיה יציב יותר. כאשר בונים תחילה את הנשים את הרגש את הצפיה והרצון, ורק אח"כ מגיעה השלב המעשי הגאולה בפועל, הדבר יהיה בנין יציב לעולם.

פרק ד. שירת מרים

לאחר מאות שנות עבדות מוציא ה' את עם ישראל ממצרים. שרשרת הנסים מגיעה לשיאה בפלא הגדול מכולם: קריעתו של ים סוף המאפשרת את מעבר בני ישראל, וסגירתו מחדש המטביעה את המצרים הרודפים. בהגיע המעמד לסיומו, משה הוביל את העם בשירת הלל גדולה, שירת הים.

שירת הים - שירת ההודיה של עם ישראל לבוראו על נס קריעת ים סוף, הינה אחד המאורעות המיוחדים ביותר בהיסטוריה של העולם¹.

לצד שירת הגברים מספרת התורה על שירת הנשים, אמנם קצרה היא אבל רבת עצמה במיוחד. כמו שרואים שזכו לבאר מים בזכות מרים שאמרה שירה על המים, והגם שגם כל בני ישראל אמרו שירה, שירת מרים והנשים היתה בדרגה גבוהה הרבה יותר, נעמוד על חמשה מעלות שיש בשירת הנשים.

א. הנשים שרו ראשונה

המאור ושמש מדייק מהפסוקים שהנשים שרו עוד לפני הגברים:

אצל הגברים נאמר: וַיִּזְעַק יְיָ בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שִׁפְתַּי הַיָּם... אז ישיר (שמות פרק יד, ל) רק לאחר שראו את מצרים מתים על שפת הים שרו.

לעומת זאת בשירת הנשים כתוב כי בָּא סוּס פָּרְעֹה בָּרָכְבוֹ וּבִפְרָשָׁיו בָּיָם וַיָּשָׁב יְיָ עֲלֵהֶם אֶת מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּיבִשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם: וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אַחֹת אֶהֱרֹן אֶת הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתִּצְאֶן כָּל הַנְּשִׂיִם אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבְמַחֲלֹת: (שמות פרק טו, יט-כ) ברגע שהים הטביע את מצרים, עוד לפני שראו את מצרים מתים כבר האמינו הנשים בישועת ה' והתחילו לשיר.

כך כותב המאור ושמש (ליקוט מלשוננו): מרים, לא המתינה, רק תיכף כשראתה שבאו המצרים אל תוך הים וְשָׁבוּ הַיָּם עֲלֵיהֶם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּיבִשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם - מיד ותקח את התוף בידה ואמרה שירה. זאת מרמז לנו הכתוב: "כי בא סוס פרעה" רצה לומר, תיכף

1. כמו שכתוב במדרש (שמו"ר כג א) וזה לשונו: אז ישיר משה - הָדָא הוּא דְכַתִּיב (תהלים צג ב) נִכּוֹן פְּסָאָף מְאֹז, אמר רבי ברכיה בשם רבי אבהו, אף על פי שמעולם אתה - לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולמך, עד שאמרו בניך שירה.

שירה

מרים

ומיד כאשר בא סוס פרעה וגו' - מיד ותקח מרים הנביאה את התוף בידה לומר שירה ולא המתינה על משה..

אצל בנות ישראל האמונה חזקה ביותר, כבר ברגע שהתחיל הנס, הן בטחות בישועת ה' עד שיכלו כבר לשיר.

ג. שירה עם תופים

בשירת האנשים כתיב 'השירה הזאת' בלשון נקבה, ובשירת הנשים התורה משתמשת בלשון זכר במקום לשון נקבה, כדכתיב 'ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה, 'להם' היא לשון זכר, ולכאורה היה צריך להיות כתוב 'להן'?

מתרץ השל"ה הקדוש (פרשת בשלח): בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור - נגאלו ישראל ממצרים (סוטה דף יא:), מה היה צדקתם המיוחדת? היתה להם אמונה שלימה בדברי ה' שהוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, והבאתי, הקב"ה יעשה להם נסים ונפלאות. לכן הן לקחו תופים ומחולות ממצרים, והכינו את עצמם לומר שירה.

לעומת זאת הגברים עד שלא ראו בעניהם את הניסים לא האמינו, כדכתיב: 'וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ בְּמִצְרַיִם וַיֵּרָאוּ הָעַם אֶת יְיָ וַיֹּאמְרוּ בְּיַד וּבְמִשְׁחַת עֲבָדָיו' (שמות פרק יד, לא), רק לאחר שראו האמינו. על כן באנשים כתיב לשון נקבה ובנשים לשון זכר, שנתהפכו הנשים לגבורת האנשים להיותן אמיצות לב, והאנשים לנשים יט.

על מעלת שירת הנשים בתופים מובא באבודרהם:

בתפילת ערבית ושחרית אומרים: "משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה" מסביר האבודרהם: אמר "ענו" לרמוז על "ותען להם מרים". אמר "בשמחה רבה" ע"ש "בתופים ובמחולות" וכתיב (תהילים קה, מג) ויוציא עמו בששון ברנה את בחיריו. וסמך שירה אצל שמחה על שם (ברא' לא, כז) בשמחה ובשירים לפי שזה תלוי בזה.

יט. כעין זה כותב החתם סופר (שמות פרק טו פסוק כ): האנשים אמרו שירה רק לאחר שנתברר להם האמונה במשה, מפני שראו על ידו אותות ונפלאות גדולים ויאמינו בה' ובמשה עבדו, האמינו כי אם אין משה העושה נפלאות אין ה' עושה ע"י אחר, לפיכך כשנתעלם מהם משה לשעה, מיד קלקלו בעגל, כי אמרו אין אדם אחר ראוי כמשה להיעשות על ידו אותות ומופתים כאלה.

ברם הנשים אמרו שירתן עם מרים אע"פ שלא ראו שום נפלאות שעשתה (הפסוק המתאר את שירת הנשים פותח במילה 'ותקח'. היא לוקחת את התוף בידה ופוצחת בשיר, ללא רקע קודם, ללא אותות ומופתים, מצליחה מרים לסחוף אחריה את כל הנשים), לכן האמונה שהאמינו הנשים לא היתה תלויה בדבר בלתי לה' לבדו, משום כך כשירדה מהומה באנשים וקלקלו, הנשים לא קלקלו, אמרו אם אין משה יש נביאים אחרים.

נמצא שכל בית ישראל בכל יום שחרית וערבית, מזכירים במיוחד את שירת הנשים מחמת מעלתה הגדולה.

ג. ותען להם מרים

שירת הנשים פותחת במטבע לשון הצריך הבנה "וּתְעַן לָהֶם מְרִיָּם", גם בשירת הבאר כתוב "עֲלֵי בְּאֵר עָנּוּ לָהּ", אותו ביטוי כתוב בתהלים (קמז, ז) "עָנּוּ לִי בְּתוֹךְהָ", גם בביכורים כתוב (דברים נו, ה) "וְעֲנִיתָ וְאָמַרְתָּ לְפָנָי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי אֲבִד אָבִי". מה הביטוי ענו/עניה המופיע דווקא בהודיה ושירה?

נראה לבאר את הדברים על פי מה שכתב המהר"ל: שירת הים מתחילה במילים "אז שיר" בלשון עתיד, גם שירת יהושע כאשר העמיד את השמש מתחילה בלשון עתיד "אז ידבר" (יהושע י, יב) וכן שירת הבאר פתח בה (במדבר כא יז) "אז ישיר ישראל" מדוע שירה נאמרת בלשון עתיד?

מבאר רש"י (שמות טו,א): אז כשראה הנס **עלה בלבו** שישיר שירה, וזהו לשון עתיד שהחליט בלבו לשיר.

שואל המהר"ל (גו"א) למה חשוב לדעת שלפני ששר החליט בליבו לשיר, נכתוב ששר ואני יבין לבד שהוא החליט לשיר?

מתרץ המהר"ל: שירה אינה פעולה של שפתים מזמרות, גם אינה פעולה של שכל שמחליט שחשוב וראוי לשיר, שירה אמיתית היא שירת הלב וכלשונו "כאשר יגיע השמחה בלב הצדיקים עולה בלבם השירה, ואין לך ספק כי בכל לב היו משוררין ושמחים".

לשיר ולהודות לבורא אינה פעולה של שפתים או של שכל, שירה אמיתית חיבת לנבוע מלב העולה על גדותיו בהכרת הטוב לבוראו ואז "מתחדש לו שמחה גדולה בלב, ומזה עולה בלבו שישיר".

נביא סיפור נפלא שימחיש את הדברים:

אור ישראל וקודשו הבעש"ט זי"ע אמר לאחד מתלמידיו, שכשיעבור בעיר פלונית, ימסור פריסת שלום בשמו, להחסיד רבי בער, שנמצא בעיר ההיא. בהגיעו לאותה העיר, נזדרז לקיים שליחות רבו, ושאל את אנשי העיר, אם יודעים למי היתה כוונת רבו הקדוש. המה הראו לו על גביר העיר, שנקרא בשם זה. אבל בדברו עמו מלים ספורות, הבין כי לא עליו היתה כוונת רבו הקדוש. אכן, חיפש ודיבר עם כל האנשים שנקראו בשם זה, ולא נרגעה רוחו, עד שלבסוף אמרו לו אולי

שירת מרים

הכוונה על מלמד תינוקות אחד הנמצא בקצה העיר, אשר לומד עם כמה בני עניים.

אותו היום, היה ראש חודש ובעמדו לפני החלון הפתוח, שמע איך שהמלמד מסביר לתלמידיו כמה פסוקים, מהפרק ברכי נפשי (תהלים ק"ד) הנאמרת בכל ר"ח. בהגיעו אל הפסוק "מה רבו מעשיך ה', כולם בחכמה עשית, מלאה הארץ קניינך", הסביר: לכאורה פסוק זה אין כאן מקומו, דמקומו היה צריך להיות או בראש הדברים לפני שמתחיל לספר כל נפלאות ה' ובריאת מעשה בראשית, או בסופו, אך לא באמצע? אמנם הענין הוא כי דוד המלך, בשוררו ובחשבו נפלאותיו יתברך, בא לכלל התלהבות גדולה כל כך, שלא היה יכול להמשיך לפרט פירוט מעשיו, ונתן קולו בדבר הכולל את הכל: "מה רבו מעשיך ה' וגו'". בזה נתן ביטוי להתפעלות לבו היוקד מאהבת השי"ת, ואח"כ המשיך הלאה בפירוט מעשי ה'.

בשמעו דברים נפלאים אלו מפי המלמד הבין השליח כי אכן על זה היה כוונת הבעש"ט הק' ומסר לו פריסת שלום מרבו לר' בער, אשר ברבות הימים נתפרסם כממלא מקום רבו הקדוש ה"ה המגיד ממזריטש זצוק"ל.

שירה זה ביטוי של תגובה ספונטנית של הודיה הפורצת מהלב, הלב מרגיש הכרת הטוב והוא רוצה להחזיר בשירה והודיה. לכן השירה נקראת 'עניה' כמו אדם העונה לקריאת חברו, כך גם השירה היא קריאת מהלב החוזרת מחמת אהבת הבורא.

מרים הנביאה מביאה לעם ישראל באר מים נובעים "מעין גנים - באר מים חיים", מעין זה מים הנובעים מהאדמה החוצה, כשירת מרים הלב שפורץ החוצה.

בתהלים פרק יט: נאמר "יום ליום יביע אומר" מסביר רש"י: מעשה בראשית מתחדש מיום אל יום לערב חמה שוקע' וזורחת לבקר ומתוך כך יביעו הבריות אמרי שבח על ידי הימי' והלילות שמורים את הבריות לקלס ולהודות מנחם פתר יביע לשון מעין נובע. הבריאה גורמת לבריות להביע להיות נובעים שירה והודיה לבורא.

שירת הבאר מתחילה ב "עלי באר", כשם שהשירה היא עלה בלבם שישיר שירה, כך נאמר בשירת הבאר "עלי באר - ענו לה".

ד. שירה עם ריקודים

עוד דברים נפלאים נוכל לראות בשירת נשות ישראל, הפסוק אומר: "וַתִּצְאֵן כָּל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבְמַחֲלֹת". להיכן יצאו כל הנשים? ומה באור המילה במחולות?

מסביר ר' חיים קניבסקי שליט"א: הנשים לא רק שרו אלא גם רקדו מרוב שמחה והודיה לבורא, וזה פירוש המילה מחול מלשון ריקוד במעגל, וכדי שלא יהיה חוסר צניעות יצאו למקום שהגברים לא רואים אותן ושם רקדו ושרו מרוב אהבת הבורא שיקדה בהן (ע"פ הספר תשובות הגר"ח).

בספר מאור ושמש כתב שמחול/ריקודים אלו שהיו אצל הנשים, רומזים למחול שיהיה לעתיד לבוא כמובא בגמרא (תענית לא א), עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים, והוא יושב ביניהם וכל אחד מראה באצבעו (ישעיהו כה ט) זָה ה' קָיְנוּ לוֹ. בנות ישראל השיגו באותו מעמד באהבתן הגדולה לבורא הגיעו להשגות שיהיו לעתיד לבוא, לכן אצל הגברים לא היתה אלא שירה, ואילו אצל מרים ובנות ישראל כללה השמחה גם ריקוד. (דבריו מובאים בהערה ²).

כ. דברים נפלאים מאוד כתב בזה בספר מאור ושמש מאת הרב קלונימוס קלמן הלוי אפשטיין זצ"ל דבריו הם דברי קבלה, אבל מחמת שיש בהם חידושים נפלאים במעלת שירת הנשים לאיזה דרגה גבוהה הגיעו הבנות את הדברים, והדגשנו את החידושים.

וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֶחָת אֶהְרֹן אֵת הַתֵּף בְּיָדָהּ וַתִּצְאֵן כָּל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבְמַחֲלֹת וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַה' פִּי גָאֵה וּגו'. 1. יש לדקדק, מה בא להשמיענו בזה שהוציאה כל הנשים ולהיכן הוציאתן? 2. גם קשה על מלת 'ובמחולות' שנראה כמיותר, ובתורתנו הקדושה אינו מיותר אפילו אות אחת? 3. עוד יש לדקדק, מפני מה אמר משה 'אשירה לה' שהוא לשון עתיד, ומרים אמרה לשון הווה 'שירו לה'?

נראה לרמז בזה, על פי מה דאיתא בגמרא (תענית לא א), עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים, והוא יושב ביניהם וכל אחד מראה באצבעו (ישעיהו כה ט) זָה ה' קָיְנוּ לוֹ. ופירש רש"י, מחול סביב כמו (כלאים פ"ד מ"א) מחול הכרם (באור: המילה 'מחול' פירושה ריקוד מעגלי, הנרקד "סביב" משהו. כמו מחול הכרם שפירושו האדמה הבלתי-מעובדת המקיפה את הכרם). [נמצאנו למדים, שכאשר מרים וכל הנשים יצאו במחולות, היה זה ריקוד בצורת מעגל, בדיוק כמו מחול הצדיקים לעתיד לבוא]

ולהבין הדבר נראה, הדנה כשעלה ברצונו הפשוט לברוא את העולם - צמצם אלקותו יתברך שמו ונעשה עיגול, ואחר כך ברא את העולמות בקו הישר, וכל העולמות ממשיכין אלהותו יתברך שמו בשוה, עד שנתגשם העולם והתחיל להיות ברורי עולמות ונעשו צמצום, דהיינו בעולם העליון צמצם אלהותו מעט, ובעולם התחתון ממנו - צמצם יותר, וכן עד סוף כל העולמות. ואנו משיגים אלוהותו מִתְּפֵאָה לְעֵילָא - שצריכים אנו לברר הניצוצות הקדושות ולילך ממדריגה למדריגה. וכל העולמות וכל הברואים הם בבחינת דָּכָר וְנִקְבָּא - בחינת משפיע ומקבל; כי העולם היותר גבוה משפיע לעולם התחתון ממנו, וכן הקטן צריך לְגָדוּל - ללמוד ממנו, כי כל דבר שהוא בקצוות יש לו סוף וראש, ומראשו עד סופו - הוא רחוק, וכל שהוא למעלה מן הסוף - הוא קרוב יותר להראש, כן כל שהוא למעלה מעולם התחתון - הוא קרוב יותר לאין סוף ב"ה. ולכן הקטן צריך לְגָדוּל ללמוד ממנו עבודת השם, כי הוא משיג יותר ומשפיע לקטן ממנו.

שירת

מרים

הריקוד מביע את מה שכלי התקשורת המילוליים אינם מסוגלים להכיל, להעביר מסרים גבוהים מהמילים. הגוף כולו נדרש להתגייס, במחול ובתנועה, על מנת להביע את מה שמילים אינן מסוגלות לבטא. דווקא הגוף, החיצוני והנגלה מכל, מסוגל לבטא את רגשותינו ומחשבותינו הפנימיים והכמוסים מכל.

אבל לעתיד, יתקן כל אחד חלק נשמתו עד שרשו, ויעלו הניצוצין הקדושים, והחיצוניות יתבטלו מכל וכל, ויופיע אז אור בהירות אלהותו בכל העולמות, ויהיה העיגול והקו שוה, ולא יהיה אז בחינת דָּכָר וְנוֹקְבָא כִּי כּוֹלֵם בְּשׁוּה ישיגו אור אלהותו יתברך שמו. כמו בְּדָבָר עָגֵל, שאין ראש וסוף; ולא יצטרך עוד שום אדם ללמוד מחבירו, כמו בְּמַחֹל הַפָּרֶם, שהוא מְקוֹ הָאֶמְצָעִי קרוב לכל העיגול בשוה, כן אז ישיגו כולם מאור הבהירות אלהותו בשוה, כדכתיב (ירמיהו לא לג) וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ, כִּי כָּלֵם יִדְעוּ אוֹתוֹ מִקְטָנָם וְעַד גְּדֻלָּתוֹ.

וזהו פירוש הגמרא עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים והקב"ה יושב ביניהם פירוש, לעתיד לבוא ישיגו הצדיקים השגה גדולה מאור העליון אשר אין שָׁם בחינת דָּכָר וְנוֹקְבָא, ואין שום אחד מהם יצטרך ללמוד מחבירו, כי אז יתגלה אור בהירות אלהותו בכל העולמות, ויהיה עיגול עם הקו בשוה כמו מְחֹל הַפָּרֶם, שמקו האמצעי הוא קרוב לכל העיגול בשוה. וזה כוונת ההקפות שאנו מקיפין בהושענא רבה ובשמיני עצרת - אנו עושים הקפות בסוד נְקֵבָה תְּסֻבֵּב גָּבֵר (ירמיהו לא כא), להמשיך [לעולמנו] על ידי הקפות את אור העליון אשר אין שָׁם בחינת דָּכָר וְנוֹקְבָא.

וְזֹאת הִיטָה כּוֹנֵת מֵרִים הַנְּבִיאָה, שהוציאה כל הנשים אחריה ועשתה עמהם הקפות, בסוד נְקֵבָה תְּסֻבֵּב גָּבֵר, כדי להמשיך אור עליון אשר אין שָׁם בחינת דָּכָר וְנוֹקְבָא. (באור: באמצעות המחול המעגלי, מרים 'הוציאה' את הנשים ממצב תודעתן המצומצם, המוגבל לחשיבה קווית, העלתה אותן לתודעה הרחבה יותר של המעגל, ובכך איפשרה להן לחוות עכשיו את התודעה העתידית. מרים העמידה את בנות ישראל על סוד חזון תודעת העיגול, סוד נְקֵבָה תְּסֻבֵּב גָּבֵר, אור העליון אשר אין שם בחינת דָּכָר וְנוֹקְבָא).

לכן אמר משה אשירה לה', מפני שמשה אמר בבחינת דָּכָר וְנוֹקְבָא שלא הופיע עדיין אור הבהירות העליון לכן אמרו אשירה - שעדיין לא השיגו מְשָׁלֵם השגת אלקות, לכן אמרו לשון עתיד כשאשיג אז אשיר. אבל מרים המשיכה בהקפתה אור עליון, והשיגו אז אשר אי אפשר להשיג יותר, לכן אמרה שירו עתה, שהשגתם היה מה שאי אפשר להשיג יותר. (באור: מדוע אמר משה "אשירה לה" בלשון עתיד, בזמן שמרים אמרה "שירו" בלשון הווה. מפני שהגברים אחזו בחזיון המוגבל יותר של התודעה הקווית, בחינת דָּכָר וְנוֹקְבָא, במציאות הווה לא הופיע עדיין אור הבהירות העליון המשווה בין מעמדות. לכן הגברים ששרו עם משה אמרו "אשירה" באותו רגע הם עדיין לא השיגו השגת אלקות, ולכן אמרו בלשון עתיד, כאילו אומרים כשאשיג יום אחד את התודעה המעגלית הגבוהה, אז אשיר. אבל מרים לעומת זאת, כן המשיכה בהקפתה אור עליון, והנשים שרקדו איתה כן השיגו כבר אז את אשר אין אפשר להשיג יותר עדיין, לכן אמרה מרים "שירו" בלשון הווה, שהשגתם עתה השגה גדולה כל כך, מה שאי אפשר להשיג יותר, לכן שירו עתה לה', העתיד נמצא כבר אצלכם בהווה).

וזהו פירוש הפסוק ותקח מרים וגו' ותצאן כל הנשים אחריה בתופים 'ובמחולות' פירוש, שעשתה עמהם הַקְּפָה 'בְּמַחֹל' הַפָּרֶם, בסוד נְקֵבָה תְּסֻבֵּב גָּבֵר, ובוה המשיכה אור עליון אשר אין שם בחינת דָּכָר וְנוֹקְבָא. ותען להם מרים שירו לה' פירוש, שעשתה השגתם השגה גדולה כל כך מה שאי אפשר להשיג יותר, לכן שירו עתה לה'.

[השווה את דברי המאור ושמש למה שמובא במשנה (תענית פרק ד משנה ח) אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן בנות ירושלם יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו כל הכלים טעונין טבילה ובנות ירושלם יוצאות וחולות בכרמים. גם שם אנו מוצאים שבנות ישראל שמחות באהבת ה' בריקוד במחול. והיה זה בט"ו באב כמו שמובא בבני יששכר (ע"ש

כאשר הנשמה מרגישה התעוררות חזקה להלל ולשבח לה' עד שהשירה ממלאת את כל פנימיותה, האדם חש שלא מספיק לשיר בפה בלבד, אלא גם הגוף מתחיל להתנועע באופן טבעי מעצמו מתוך רצון להשתתף עם הנשמה ברגשי השירה. תנועות הריקוד הן תנועות טבעיות מתכונות הנשמה, שכן מציאות טבעה של הנשמה היא כשלהבת, כפי שמובא בזוהר הקדוש (פ' פנחס דף ר"ט ע"א). ועל כן כאשר השירה נובעת מהתעוררות והתלהטות הנשמה, האדם מרגיש מעין תנועות ריקוד בפנימיותו, וכאשר העוצמה גדלה, אז מורגש רצון גם מצד הגוף להצטרף ולהתנועע ביחד עם השירה.

על הכוח של נשים המיוחד לשיר במחול מצאנו בדברי המהר"ל דברים נפלאים:

המחול מיוחד לבתולות בפרט כדכתיב (ירמי' ל"א) "אז תשמח בתולה במחול בחורים וזקנים" וגו', ודבר זה נראה לחוש כי המחול הוא לבתולה. וזה מפני כי המחול הוא שמחה בפעל, ואינו כמו השמחה בלב שאינו בפעל רק השמחה בלב אבל הריקוד השמחה הוא נמצא בפעל לגמרי. ולפיכך זה שייך דוקא לבתולות, מפני כי הנשים ובפרט הבתולות אינן בעלות מחשבה כמו כל איש אשר הוא בעל מחשבה יותר ויותר, כל מחשבה מעכב את השמחה שלא תצא לפעל לגמרי כי המחשבה מתנגד אל השמחה. ולפיכך באנשים השמחה הוא בלב מפני שיש להם מתנגד מעכב השמחה לצאת לפעל, אבל הבתולה אין מעכב אליה כי אינה בעלת מחשבה ונמצא אצלה השמחה בפעל. ומפני כי לעתיד בגן עדן השמחה בפעל זה בעצמו נקרא מחול לצדיקים, שר"ל שיהי' שמחתם בפעל לא כמו השמחה שהוא בלב שאינה בפעל.

(מהר"ל באר הגולה - הבאר הרביעי)

ה. כל הנשים הצטרפו

עוד מוסיף החתם סופר: "ותקח מרים הנביאה אחות אהרן התוף בידה ותצאנה כל הנשים" וגו'. בשירת משה רבינו לא נאמר כל ישראל אלא משה ובני ישראל, רק בשירת מרים נאמר שלקחה איתה את כל הנשים.

נראה לענ"ד כמו שאמרו חז"ל [ילק"ש חקת כ'] במיתת אהרן כתיב ויבכו את אהרן כל בית ישראל ובמשה רבינו לא נאמר כל, שהיה אהרן מרוצה לעם יותר על שהיה רודף שלום. כך גם בשירה היתה מרים אחות אהרן בענין זה שהיתה גם כן מרוצת לכל הנשים לכן כתיב אצלה "ותצאנה כל הנשים" מה שלא נאמר אצל משה רבינו.

לשונו במדויק: וזהו הרמז לא היו ימים טובים לישראל כט"ו בא"ב, רמז כי אות הט"ו באל"ף ב"ת הוא אות ס' שהוא עגול סביב ואין בו ראש וסוף, והוא בחינת המחול, אין שם מעלה ומטה ראש וסוף, כן לא יהיה לעתיד קנאה ושנאה לומר זה גבוה למעלה מזה והוא היום טוב הגדול לישראל.

שירת מרים

עוד ניתן להוסיף: שירת משה רבינו נאמרה בלשון יחיד "אֲשִׁירָה לַיהוָה כִּי גָאָה גָאָה סוּס וְרָכְבוֹ רָמָה בְּיָמַי" לעומת שירת הנשים שנאמרה בלשון רבים "שִׁירוּ לַיהוָה כִּי גָאָה גָאָה סוּס וְרָכְבוֹ רָמָה בְּיָמַי", כמו שכתוב ותצאנה כל הנשים אחריה, כך כנראה כל הנשים היו בשירה עם מרים. כמו שכתב הכלי יקר (שמות פרק טו): "לכך נאמר ותצאן כל הנשים אחריה, כי הנבואה התחילה במרים וכל הנשים יצאו בעקבותיה במעמד זה כי כולם זכו לנבואה". הנשים בטבען אוהבות את ה' ושיש מי שמושך כולן נסחפות ושרות כולן בהתלהבות, לעומת הגברים שמשה רבינו היה העיקר וכולם טפלים לו.

לא נאמר שמרים בקשה מהם לצאת אחריה, אלא מפני הדוגמא האישית וכוח ההתלהבות והשמחה הן תכונות מדבקות ולכן כולם לבד יצאו אחריה 'ותצאנה כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות' ורק לאחר מכן 'ותאמר להם מרים'.

ו. שירת נשות ישראל

המתבונן בתורה יראה שלא מצאנו שהתורה תיחד פרשה באופן מיוחד לנשים, אלא או שהפרשה כתובה לגברים וכוללת גם את הנשים (לדוגמא: "אלה המשפטים אשר תשים לפניהם" שהפסוק כולל את שניהם) או שהפסוק מפרט את שניהם (כמו: "ויבואו האנשים על הנשים" "כל איש ואשה אשר נדב לבם - בנדבת המשכן). ברם, פעם אחת כתבה התורה פרשה מיוחדת לבנות ישראל - בשירת הים:

"וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אַחֹת אֶהְרֹן אֶת הַתִּף בַּיָּדָה וַתִּצְאֵן כָּל
הַנְּשִׂימִם אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבְמַחֲלֹת. וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה כִּי
גָאָה גָאָה סוּס וְרָכְבוֹ רָמָה בְּיָמַי" (שמות טו כ).

כמו כל סיפורי התורה, כך גם הסיפור של יציאת מצרים והשירה בשמחה "בתופים ובמחולות" של מרים ונשי ישראל, הם הוראה לכל הדורות, וגם לדורנו. נראה שזה מרומז בפסוק "ותצאן כל הנשים אחריה", שכל נשי ישראל עד סוף כל הדורות עליהן להיות נמשכות אחרי דרכה של מרים להודות ולהלל לה' תמיד: "שירו לה', כי גאה גאה..."

ז. בכל בת ישראל יש ניצוץ מרים

מובא בספרים, בכל תלמיד חכם יש ניצוץ של משה רבינו (החיד"א חומת אנך תהילים קיט), לכן מובא בגמרא שכאשר אמורא היה אומר דבר חכמה נפלא היו אומרים לו "משה, שפיר קאמרת" (כגון בשבת דף קא:). כך בכל בת ישראל יש ניצוץ של מרים הנביאה כ^א, כוחה של מרים

כא. עיין לקמן (מים בזכות מרים) בדברי המהר"ל שבאר בזכות מרים, המורה על השתוקקות לה', לכן כל אשה נקראת באר. למדנו מדבריו שבכל אשה טמון באר מרים הגורם להם רצון להשתוקק לשיר ולהודות לה' הטוב והמטיב. וכן כתב בספר מבשר טוב שער ג.

הוא להלהיב את כל הנשים לצאת במחול ולשיר ולהודות לה', זוהי בארה של מרים הגורמת לכל הנשים השתוקקות לשיר ולהודות לה'.

נשים יש כוח מיוחד יותר מהגברים בשירה, לכן יחדה להם התורה פרשה נפרדת. ואכן התורה מציינת שהנשים לא רק שרו רק בפה כמו הגברים, אלא אף עם כלי שיר בתופים ובמחולות, שכן השירה וההודיה לבורא הן המקצוע המיוחד של נשים, בזה חנן אותם הבורא ונתן להם כוח יותר מהגברים.

נאמר בשם הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע, שלכן לא חטאו הנשים בחטא העגל כי הן אמרו את שירת הים בתופים ובמחולות ובשמחה יתירה כדכתיב "ותקח מרים את התוף בידה", ולכן ניצלו מהחטא (באר הפרשה בשלח).

רואים מכאן את כוח האמונה החזקה שיש לנשים יותר מהגברים, אמונה שבדאי יעשה לנו הקב"ה נסים ונפלאות, אמונה שמביאה לידי שמחה שירה והודיה לכן ר"ת אשה אמונה שמחה והודיה.

ה. נשים – בנות טבע טוב.

עוד מסתבר לומר שנשים יש להם בטבען טבע טוב שאוהב את בורא עולם, לכן כל הנשים יצאו בשמחה לשיר לבורא עולם, משא"כ אצל הגברים שיש להם טבע קשה.

כמו שמבואר בספרים (עיין הערה 2^פ) האיש נוצר מן האדמה, לעומת זאת האשה נבראה מדבר גבוה ורוחני מאדם הראשון - יציר כפיו של אלוקים, לכן היא נולדה עם טבע טוב, בטבעה היא קרובה לבורא עולם לכן באו כל הנשים לשיר. וכן בהמשך דור המדבר מצאנו שהיו ערב רב גברים שעשו הרבה צרות, ולא מצאנו אצל הנשים ערב רב.

כן גם מסבירים את מה שהנשים אינם מצוות בברית מילה, שהגבר נולד עם חלק רע לכן צריך למול אותו, אבל אשה לשון הגמרא (עבודה זרה כז/א) "אשה כמאן דמהילא דמיא". דהינו יש לנשים מעלה כאילו נולדו מהולות. כלומר: שלא היה בהן מעולם ענין ערלה, שהוא שורש הרע. כמו שמצאנו לחז"ל שמנו כמה יחידי סגולה שנולדו מהולים: משה יעקוב יוסף אדם

כב. רש"ר הירש בראשית פרק ב. לא כבריאת האיש בריאת האשה. חומר גופו של האיש לוקח מן האדמה. וה' לקח צד אחד של האיש ובנה אותו לאשה. כביכול, האיש נחלק לשנים, וחלק אחר נבנה לאשה. (אכן, אין הוא אומר: "ויברא", "וייצר", "ויעש", אלא: "ויבן"). הוא שוכלל והותקן להיות לאשה. חכמינו מייחסים לכך גם את שאר סגולות האשה: את קולה, אופיה ומזגה וכן את בגרותה הרוחנית המוקדמת. כל אלו קשורים לדרך יצירת האשה. היא נוצרה מגופו של אדם, - שכבר חש, הרגיש וחי; בניגוד לאיש, - שגופו לוקח מן האדמה (עי' בראשית רבה יח, א).

רבינו בחיי בראשית פרק ב (בסוף הפרק). מתוך הפרשה הזאת מתבאר כי האשה נבראת בגן עדן כי שם נלקחה מצלעות האדם ועצם מעצמיו, והאדם שהונח בגן עדן נברא חוץ לגן.

שירת
מרים

הראשון ושת בנו ונות. כך גם אשה ברוב קדושתה ואמונתה הטבעית נולדת מהולה מהשורש הרע.

הכתוב בתהילים מתאר את שירת נשות ישראל: קָדְמוּ שָׁרִים אַחַר נְגִינִים בְּתוֹךְ עֲלָמוֹת תּוֹפְפוֹת. בְּמִקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים יְיָ מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל: (תהלים פרק סח)

מסביר רש"י: בתוך עלמות תופפות - בתוך מרים ונערותיה אשר לקחה התוף בידה ואמרו בשבחם: במקהלות ברכו אלהים ממקור ישראל - אף עוברים ממעי אמן אמרו שירה.

שירת הנשים היתה כל כך חזקה שהצליחה לגרום אפילו לעורר את העוברים לומר שירה.

ט. "בזכות נשים צדקניות..."

אמרו חז"ל גאולה לעתיד תהיה הגאולה כעין גאולת מצרים, כמו שנאמר (מיכה ז, טו) 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות', ובניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל (ראש השנה יא א).

כשם שבמצרים נגאלו בזכות אותם נשים צדקניות שהאמינו בהקב"ה שיעשה נסים, ושרו והודו מראש, בבחינת "תשורי מראש אמנה", שאדם שיש לו אמונה בטוב ה', שר מראש עוד לפני הישועה בכוח אמונתו בטוב ה'. כך גם הגאולה לעתיד לבוא תהיה בזכות הנשים הצדקניות שמתחזקות תמיד להאמין באהבת ה' לבניו וברצונו הגדול להטיב להן, עד שלפני הישועה שרים ומוזים מתוך אמונה שלימה שוודאי יעשה לנו ה' טוב.

יהי רצון שנזכה במהרה כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

בתו של הבעש"ט

בתו של הבעש"ט "אדל" היתה מפורסמת עד למאד, מובא בספר בוצינא דנהורא השלם (לרבי ר' ברוך ממעזיבוז' ז"ל) שהבעש"ט אמר, שנשמת אדל היא מאוצר הנשמות הכי טהור, ודרש עליה את הפסוק: "אש דת למו" (ראשי תיבות: אדל).

מפורסם המעשה כשעברה במוצאי שבת ליד בית המדרש שמעה איך החסידים מתווכחים בינם לבין עצמם בפזמון הנאמר במוצאי שבת שנזכה לשערי אורה, שערי ברכה, שערי גדולה, וכ"ו איזה שער הוא הטוב היותר? הוסיפה שהיא חושבת שהשער החשוב ביותר הוא שערי "סיעתא דשמיא" המוזכר בפזמון, אם יש אותו יש הכול.

פרק ה. להפוך את המר למתוק

א. המרירות שנהפך למתיקות

התורה מדגישה בשירה "וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אַחֹת אֶהֱרֹן" מה הדגשה אחות אהרון, ומדוע לא מזכר גם משה?

מסבירים חז"ל שלא לחינם הגיע מרים לכזאת דרגה נפלאה בשירה, שירה שסחפה אחריה את כל נשות ישראל, שירה שהרימה אותם לדרגות עצומות, שירה שגרמה שכל הארבעים שנה לא יחטאו הנשים בחטאי ישראל.

מרים נקראה בשם זה על שנולדה בשעה שהיה מר לעם ישראל מאוד מחמת השיעבוד הקשה, כמובא בפסיקתא זוטרטא (שמות פרשת בשלח פרק טו) למה נקרא שמה מרים, שבחייה מררו המצריים את חיי אבותינו במצרים. הייאוש התחיל לאחוז בעם ישראל, ואז הגיע נקודת אור עצומה מרים הנביאה שהפיכה תקווה בעם ישראל שבקרוב יוולד הבן שיושיע את עם ישראל. בהמשך היה נראה שכל נבואת מרים טובעת ביאור, אבל לא, מרים המשיכה להאמין ולקוות לישועת ה', עוברים שנים רבות והנה כולם רואים את נבואתה שהתקיימה הצפייה לישועה הוכיחה את עצמה, שירת מרים נבעה מעומק עצום, התקווה שהייתה תמונה עמוק בלב התגלתה כאמתית, השמחה הייתה עצומה עד אין קץ, ומרים פרצה בשירה אדירה לבורא עולם, על נבואתה שהתקיימה.

כמה נפלאים הדברים שמיד לאחר שירת מרים, מיד אחרי שפוגשים את מרים בשמה בפעם הראשונה בתורה, כתוב שהגיעו למרה והמים היו מרים, כך מסופר בתורה:

וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אַחֹת אֶהֱרֹן אֶת הַתָּף בַּיַּד וַתִּצְאֶן כָּל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבְמַחְזְלוֹת: וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה כִּי גָאֵה גָאָה סוּס וָרֶכֶב רָמָה בַּיָּם: ס וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מֵיַם סוּף וַיִּצְאוּ אֶל מִדְבַּר שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר וְלֹא מָצְאוּ מַיִם: וַיָּבֹאוּ מִרְתָּה וְלֹא יָכְלוּ לְשִׁתֵּת מַיִם מִמִּרְתָּה כִּי מַרִּים הֵם עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ מִרְתָּה: וַיִּלְנוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה נִּשְׁתָּה: וַיִּצְעַק אֶל יְהוָה וַיֹּרְהוּ יְקֹנֶק עֵץ וַיִּשְׁלַח אֶל הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שֶׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט וְשֶׁם נִסְהוּ: וַיֹּאמֶר אִם שָׂמוּעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְקֹנֶק אֶלְהִידָה וְהִיָּשֵׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהִאֲזַנְתָּ

לְמַצּוֹתַי וְשִׁמְרַתְּ כָּל חֻקֵּי כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר שִׁמַּתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא
אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְקֹנֶךָ רַפְּאֵךְ:

(שמות פרק טו, כ-כו)

מה הסמיכות של שירת מרים למים מרים?

במרה היו מים מרים, הקב"ה אמר למשה לקחת עץ מר לזרוק אל המים, וע"י המרירות יהיו המים מתוקים ²³ (זהו הפעם היחידה שמופיע בתורה השורש מתוק).

הקב"ה מלמד אותנו דעו לכם: דווקא המר הוא זה שהופך את האדם להיות מתוק, היסורים בחיים מעלים את האדם, בבחינת מלח שממתק את הבשר. כל אדם עובד בחייו מצבים קשים, ראוי לאדם לדעת ולהכיר כי מצבים אלו המה פתח ושער להגיע על ידם לאור נפלא וטובה עצומה, בעולם הגשמי אין שום אפשרות כלל להגיע לשום דרגה ברוחניות או לשפע גשמי, אלא אך ורק אחרי שעוברים איזה מצב קשה.

זה בדיוק מה שהייתה מרים עבר עליה מרירות גדולה, היא נולדה בתקופה שלל "וימררו את חייהם", לאחר מכן היה נראה שנבואתה נכשלה, אבל דווקא מרירות זו הרימה אותה (מרים לשון מרים) להרים את כל נשות ישראל לדרגה נפלאה בשירה הפורצת מלב המלא הכרת הטוב ואהבה לבורא עולם על כל חסדיו עמנו.

מרים נקראה על שם המרירות, משום שזה היה כוחה להפוך את כל המרירות למים מתוקים, להפוך את המר לבאר מרים, באר שמוציא מים חיים.

כוחה של מרים הוא להפוך את המרירות להתרוממות (מרים גם מלשון הרמה), כשם אביה עמ-רם המרמז שעם ישראל הוא רם ונישא.

כג. כמו שמובא ברמב"ן (שמות טו, כה): רבותינו אמרו (מכילתא ותנחומא כאן) שהיה העץ מר והוא נס בתוך נס, כענין המלח שנתן אלישע במים (מ"ב ב כא). ויורהו ה' עץ, ויראהו לא נאמר אלא "ויורהו", הורהו דרכו. כלומר שהורהו ולמדו דרכו של הקדוש ברוך הוא שהוא ממתיק המר במר.

פרק ו. באר מרים

א. בארה של מרים

למעלה מ - 3,000,000 בני אדם, הולכים במשך ארבעים שנה - בתוך מדבר צחיח! מאין היו להם מים לשתות?

"בארה של מרים" - היתה נס מופלא נוסף, בתוך שרשרת הניסים הנפלאה, שהקיפה את עם ישראל במדבר. באר מים חיים, המלווה את עם ישראל במדבר בכל מסעותיהם, בזכותה של מרים הנביאה, אשר אמרה שירה על הים.

היאך היתה הבאר עשויה?

נפלאים הדברים! הבאר היתה כמין סלע עגולה, והיתה מתגלגלת ובאה עמהם במסעותיהם. כאשר היו צריכים ישראל לחנות, היתה הבאר עולה ועומדת בפתח המשכן, ליד אהלו של משה רבנו. כאשר עמדה הבאר, היו באים שנים עשר נשיאי שבטי ישראל, מתאספים סביב הבאר, וכל אחד היה לוקח את מטהו וחוקק על הארץ סימן מהבאר עד מקום המחנה של שבטו.

כאשר היו הנשיאים שרים ואומרים: "עֲלֵי בְּאֵר עֲנֵנוּ לָהּ" - היתה הבאר עולה על גדותיה, ומימיה נמשכים דרך אותו סימן ובאים לפני חניית כל שבט ושבט, כדי שלא יהיה להם טורח ללכת לשאוב מים ממקום רחוק, [שהרי מחנה ישראל כולו היה בשטח של כ-12 קילומטר על 12 קילומטר!]. נהרות מים אלו היו מקיפים כל מחנה ומחנה מכל צדדיו, וכך היה ניכר הגבול שבין שבט ושבט. היתה בהם תועלת נוספת, שעל ידם נעשה המעבר ממחנה למחנה קל ונעים, כאשר למשל, רצתה אשה ללכת לבקר את חברתה מן המחנה האחר, היתה שטה בסירה כדי לעבור ממחנה למחנה ומגיעה ללא טורח. (במדבר רבה א ובמפרשים, רש"י במדבר כא יח, ילקוט שמעוני שמות מ סימן תכו)

נפלא הדבר, באר השירה נובעת מים, רק כאשר עם ישראל שרים, כמו שכתוב במדרש (שמעוני רמז תכו) "כיון שעמדו קלעי החצר היו י"ב נשיאים עומדים על הבאר ואומרים שירה שנאמר באר חפרוה שרים, והיו מימי הבאר יוצאין ונעשין נהרים נהרים^מ".

כד. כך שנינו בזוהר: אֲשֶׁר אָמַר ה' לְמֹשֶׁה אֶסֶף אֶת הָעָם, מִשּׁוּם שֶׁבְּאֵר זוּ לֹא זָזָה (באר) מִהֶם. וְאִם תֹּאמַר, אֵיךְ יָקְלוּ לְשָׂאֵב מִמָּנֶה בְּלָם? אֲלָא הוּא מוֹצֵיא לְשִׁלְשָׁה עֶשֶׂר נְחָלִים, וְהַמְעַן מִתְמַלֵּא וְיוֹצֵא לְכָל הַצְּדִידִים, וְאֵז הָיוּ

ב. על מי מנוחות

מה היה טיבם של מי הבאר הללו?

אמר רבי שמואל: יש מים שנאים לשתות ואין נאים לרוחץ, ויש מים שנאים לרוחץ ואין נאים לשתות. אבל מי הבאר - נאים לשתות ונאים לרוחץ! נוח לעצם ומרפא לנפש! (מדרש תהלים כג)

מי הבאר - לא רק היו מים מתוקים וטובים לשתיה, כי אם מים מבושמים ומיוחדים. היתה הבאר מעלה לישראל כל מיני מאכלים משובחים ומעדנים, וכל מיני דשאים ומיני בשמים, והיו הריחות הללו מפעפעים בהם, שנאמר: (תהלים כג ב) "בְּנֵאוֹת דְּשָׂא יִרְבִּיצְנִי, עַל מֵי מְנַחוֹת יִנְהַלְנִי". והיה הריח נודף מסוף העולם ועד סופו! כמו שאומר שלמה המלך (שיר השירים ד יג-ט): "יָרֵד וְכַרְכֶּם קָנָה וְקַנְמוֹן, עִם כָּל עֵצֵי לְבוֹנָה, מִזֶּה וְאֶהְלֹת עִם כָּל רֵאשֵׁי בְשָׂמִים - מִעֵץ גִּנִּים, בָּאֵר מַיִם חַיִּים..."! (מדרש תהלים כג) כ"ה

לבד מכך, סגולות רבות היו בבארה של מרים, מים אלו חוננו אותם בשכל זך וזיכרון נפלא. גם כל מי שהיה לו איזה מיחוש או כאב, היה שותה ממים אלו ומיד מתרפא, כך שלא הוצרכו עם ישראל לטיפולים רפואיים משך היותם במדבר ארבעים שנה - לא טיפת חלב, ולא קופת חולים... אלא מבארה של מים היו שותים ומתרפאים.

יִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שְׁחוֹנִים וְרוֹצִים מַיִם, עוֹמְדִים עָלֶיהָ וְאוֹמְרִים שִׁירָה. וְמָה אוֹמְרִים? עָלֵי בָּאֵר. הַעֲלֵי מִימֶיךָ לְהוֹצִיא מַיִם לְכָל וְלְהַיִּית מְשָׁקִים מִמֶּנּוּ. וְכֵן אוֹמְרִים שָׁבַח שָׁל בָּאֵר זֹאת, בָּאֵר חֲפְרוּהָ שָׁרִים וְגו'. דְּבַר אֲמַת הָיָה אוֹמְרִים, וְכֵן הוּא.

מִכָּאן לְמִדְנָה, כָּל מִי שְׁרוּצָה לְעוֹרֵר דְּבָרִים שֶׁל מַעֲלָה, בֵּין בְּמַעֲשֵׂה בֵּין בְּדַבּוּר - אִם אוֹתוֹ מַעֲשֵׂה אוֹ אוֹתוֹ דְּבַר לֹא נַעֲשֶׂה פְּרָאוֹי, לֹא מְעוֹרֵר דְּבַר. כָּל בְּנֵי הָעוֹלָם הוֹלְכִים לְעוֹרֵר גְּבִית הַכְּנֶסֶת דְּבַר שְׁלֹמְעָלָה, אֲבָל מַעֲשִׂים אֵלוֹ שְׁיִוְדָעִים לְעוֹרֵר, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא קְרוֹב לְכָל הַיְּוֹדָעִים לְקִרְא לּוֹ וְלְעוֹרֵר הַדְּבַר פְּרָאוֹי. אֲבָל אִם לֹא יוֹדָעִים לְקִרְא לּוֹ, הוּא אֵינּוּ קְרוֹב, שְׁפָתוֹב (שם קמה) קְרוֹב ה' לְכָל קוֹרְאָיו וְגו'. מָה זֶה בְּאֲמַת? שְׁיִוְדָעִים לְעוֹרֵר דְּבַר אֲמַת פְּרָאוֹי, וְכֵן בְּכָל.

כה. ניתן לדייק זאת גם מתוך הפסוקים: כאשר בני ישראל מתלוננים על הבאר שפסקה הם אומרים "וְלָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהַבִּיא אֶתְנוּ אֶל הַמְּקוֹם הַזֶּה לֹא מְקוֹם זָרַע וְיִתְאַנֶּה וְגַפְּנוּ וְרִמּוֹן וְיָמִים אֵין לְשִׁתּוֹת".

שואל בספר ילקוט האורים: אם נסתלקה באר המים, מדוע בני ישראל מתלוננים גם שאין להם פירות (גפן תאנה ורימון)? ושהחזירו את הבאר כיצד זה פתר את הבעיה שאין להם פירות?

ומתוך: שבאר מרים היתה באר מיוחדת שהיו בה המון סגולות נפלאות, כל מה שנותנים פירות לאדם היה בתוך מי הבאר, לכן שפסקה הבאר הם הרגישו צורך לא רק למים, אלא גם לפירות וכדברי הגמ' (סנהדרין דף יז:): כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה... משום רבי עקיבא אמרו: אף מיני פירא, מפני שמיני פירא מאירין את העיניים (אף מיני פירות, מפני שמיני פירות מאירים את העיניים). כיון

שחזרה בארה של מרים, חזרו כל סגולותיה, ושוב לא היה צורך לעם ישראל בפירות.

כמו שאמרו במדרש: (פסיקתא שמות יח): ויחד יתרו. לשון חדוה: על כל הטובה... זה הבאר שהיו טועמין הימנה טעם יין ישן, טעם יין חדש טעם דבש טעם כל הממתקין שבבעולם:

אורו של עמוד הענן היה משתקף בתוך הנהרות, וכך היו הנהרות נראים מצוירים כעין השחר והלבנה והחמה, ואומות העולם רואים אותם למרחק רב, ומשבחים לה' יתברך: "מי זאת הנִשְׁקָפָה כְּמוֹ שָׁחַר, יָפָה כְּלִבְנֵה בָּרָה פְּחֻמָּה...!" (שיר השירים ו י. ילקוט שמות מ תכו)

ג. שירת הבאר

כאשר התקרבו בני ישראל אל ארץ ישראל, התרחש נס גדול, שהתפרסם על ידי הבאר. בדרכם, היה עליהם לעבור בנחל ארנון. משני צידי הנחל היו נצבים הרים גדולים, ובהם בליטות ושקעים. הלכו חיילי האמורי והתחבאו בנקיקי הסלעים ובמערות, כשהם מכינים לעצמם מלאי של נשק ואבנים וסלעים גדולים. הם חיכו שישראל יעברו למטה, בנחל, ואז יזרקו עליהם את החיצים והאבנים ויהרגו אותם! אבל אז נעשה נס: ההרים הזדעזעו והתקרבו זה לזה, בליטותיו של ההר האחד נכנסו בתוך השקעים של ההר השני, ומחצו והרגו את כל החיילים האמוריים! לאחר מכן, נפרדו ההרים וחזרו למקומם. כשעברו ישראל למטה, לא ידעו הם איזה נס נעשה להם. אמר הקב"ה: מי יודיע לבני על הנס אשר עשיתי עמהם? התגלגלה בארה של מרים לתוך נחל ארנון, והעלתה משם את דם ההרוגים וזרועות ואיברים, והוליכה אותם סביב מחנה ישראל. ראו זאת ישראל, ומיד פתחו והודו לה' בשירה - שירת הבאר! (רש"י במדבר כא טו-טז)

"אֶז יִשְׁרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת: עָלִי בָּאֵר עֲנֵנוּ לָהּ. בָּאֵר חֲפְרוּיָה שְׁרִים, כְּרוּיָה נְדִיבֵי הָעָם, בְּמַחֲקֶךָ בְּמִשְׁעֲנֹתֶם". [שחקקו הנשיאים במטותיהם את הסימן לבאר]. (במדבר כא יז)

ד. שירה על הבאר.

אֶז יִשְׁרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלִי בָּאֵר עֲנֵנוּ לָהּ. (במדבר פרק כא)
שלוש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל - מן, ענני כבוד ובאר מים, מתוך כל הג' מתנות טובות, מצאנו שרק על הבאר שרו ישראל שירה כמובא במדרש:

עלי באר מה ראו לומר שירה על הבאר ולא אמרו שירה על המן, אלא מפני שהוציאו על המן דברים קשים של תפלות שנאמר בין פארן ובין תופל, ולבן זה המן שנאמר (והמן) כזרע גד לבן ואמרו ונפשנו קצה בלחם הקלוקל ועתה נפשנו יבשה, אמר הקדוש ברוך הוא אי אפשר לא בתרעומתכם ולא בקילוסכם אבל מים בכל שעה היו מבקשים מים ומחבבין אותן לפיכך ניתן להם רשות לומר שירה. (ילקוט שמעוני חקת רמז תשסד)

שירה

מרים

יש לומר טעם נוסף מדוע רק על הבאר שרו שירה, הבאר הגיע בזכות אם השירה בישראל, לכן זכתה הבאר לגרום לעם ישראל לשיר שירה. באר שמגיע בזכות אם השירה **טמון בה כוח השירה**, ויכולה היא לזכות את עם ישראל לשיר שירה.

לכן רק הבאר נקראת בכל מקום 'בארה של מרים', מה שלא מצאנו אצל ענני הכבוד שנקראו 'ענני כבוד של אהרן' ואצל המן שיקרא 'מן של משה', אף שהיו בזכותם. אלא משום שכוחה של מרים - כוח השירה וההודיה היה טמון בבאר.

ראה גם, אך רמוזה מרים בשירה, "עלי באר ענו לה", ענו מזכיר את שירת מרים המתחילה במילה ותען להם מרים, לה מזכיר את תפילה משה על מרים - אל נא רפא נא לה.

החיד"א כתב (פני דוד - פרשת חקת): לפי פשוטו אפשר לפרש במשז"ל דהבאר בזכות מרים וכשנסתלקה מרים חזרה בזכות משה ואהרן וכאשר נסתלק גם אהרן היה בזכות משה, וז"ש **ענו לה** שבחו לה דייקא רמז למרים שבזכותה היא הבאר, ואחר שנסתלקה מרים **באר חפרוה שרים** משה ואהרן כמו שפירש רש"י, ואחר שנסתלק אהרן כרוה נדיבי העם **במחוקק** בזכות משה רבינו ע"ה שהיה משענותם וכל קהל עדתנו עליו יסמוכו (ונקרא שמו מחוקק ככתוב (דברים לג, כא) **כִּי יִשָּׂם חֻקְתָּ מְחַקֵּק סְפִינוּ**).

עד היום אנו אומרים שירה על המים ולא על האוכל. שרוצים להודות לה' אומרים שירה על היין (בשבע ברכות, בבית מילה ועוד) ולא על האוכל, כשם שאת השירה אמרו ישראל על הבאר ולא על המן.

על דעת רבותינו בבארה של מרים אמרו כי הסלע הזה הוא הצור אשר היה בחורב, ולפיכך יפרשו "מימיו" אשר היה דרכו לתת, כי עתה נסתם מעינו במות מרים. כי הכוונה לרבותינו בבארה של מרים, שהיה מעולם באר נסי מקור מים חיים נובע בכל מקום שיהיה שם הרצון עליו, העלה אותו לישמעאל במדבר באר שבע, ונבקע בחורב מן הצור הוא שהיה שם, ובשאר המסעים נובע מן הצור במקום שיחנו שם, וכאשר מתה הצדקת פסק המעיין, ועתה חזר על ידי משה להיות לו מקור נפתח מן הסלע הזה בעצמו, והוא מה שאמר "אל הסלע" הנודע.

רמב"ן במדבר פרק כ

ה. מים בזכות מרים.

בפרשת חוקת מסופר:

וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מִדְּבַר צֹן בְּתַדֵּשׁ הָרְאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקִדְשׁ וַתָּמֵת שָׁם מֵרִים וַתִּקָּבֵר שָׁם: וְלֹא הָיָה מֵיִם לָעֵדָה וַיִּקְהְלוּ עַל מַטְּהָ וְעַל אֲהֲרֹן: וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ

לֵאמֹר וְלוֹ גִּעְוֵנוּ בְּגִיעַ אַחִינוּ לְפָנֵי יְיָ: וְלָמָּה הִבַּאתֶם אֶת קֹהֵל יִי אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוֹת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעֵינֵינוּ: וְלָמָּה הֶעֱלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַרְעֵה הַזֶּה לֹא מְקוֹם זֶרַע וַתֵּאָנֶה וְגִפְּוֹן וְרִמּוֹן וּמִיָּם אֵין לְשִׁתּוֹת: (במדבר פרק כ, א-ה)

חז"ל דרשו סמוכים, מדוע נסמכה מיתת מרים למעשה שלא היה מים לעדה, ללמדן שבזכות מרים היה באר מים, וכיון שמתה נסתלקה הבאר.

רמז לזה נמצא בפסוק של פטירת מרים: וַיָּבֵאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מִדְּבַר צֶן בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקִדְשׁ וַתָּמַת שָׁם מְרִיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם. בדילוג אותיות מהאות השלישית מהתחלה עד האות השלישית מהסוף, נמצא את המילה באר בדילוג של 29 אותיות.

גם שמה מרים מרמז על מים-המילה מים חבויה בתוך שמה, גם אפשר שהשם שלה רמז במשפט: "מקולות מים רבים" [תהלים] מים רבים = מרים.

כך שנינו במדרש:

ר' יוסי אומר שלשה פרנסין טובים עמדו לישראל, ואלו הן, משה ואהרן ומרים, ובזכותן נתנו להם שלש מתנות טובות, הבאר, המן, וענגי כבוד. המן בזכות משה, הבאר בזכות מרים, בזכות אהרן ענגי הכבוד, מתה מרים ופסקה הבאר, והיו אומרין לא מקום זרע ותאנה, וחזרה בזכות משה ואהרן, מת אהרן נסתלקו ענגי הכבוד, הה"ד (במדבר כ) ויראו כל העדה כי גוע אהרן, אל תקרי ויראו אלא וייראו, וחזרו שניהם בזכות משה, מת משה נסתלקו שלשתן ושוב לא חזרו (שיר השירים רבה פרשה ד).

ו. בזכות מים זכתה למים

כל מידותיו של הקב"ה מידה כנגד מידה, מה היה המעשה הטוב שעשתה מרים, שבזכותו נתנה לעם ישראל את מפעל המים הלאומי - ארבעים שנה מים במדבר?

מצאנו בזה כמה באורים בדברי רבותינו:

א. רבינו בחיי (במדבר פרק כ) מסביר: "כשמתה מרים נסתלק הבאר, כי היה הבאר בזכות מרים, שהיה לה זכות המים ממשה, שנאמר: (שמות ב, ד) "ותתצב אחותו מרחוק".

רבינו בחיי מבאר שבזכות שעמדה על שפת היאור לשמור את חיי אחיה התינוק, נצבה ולא התייאשה, האמינה בישועת ה' והלכה לראות את חסדי ה' בהצלת משה מהמים, ובאמת

שירה

מרים

זכתה לסייע בהצלתו ובאומץ לב היא פונה אל בת פרעה ובחוכמה היא מצליחה לדאוג שאם התינוק תניק את הילד, כך לא ינק פה שעתיד לדבר עם בורא עולם מנשים נכריות, זה היה זכותה להביא מים לעם ישראל, להיות להם לרווח והצלה בלב המדבר כאשר צמאו למים.

ב. המבי"ט בספרו בית אלקים (שער התפילה - פרק ח"י) מסביר: "נתיחד זכות הבאר למרים בשביל מה שהשתדלה בהצלת הילדים והספיקה להם מים ומזון היא ואמה, והיתה מחבאת אותם שלא ישליכום ליאור ונתיצבה מרחוק כשהושלך משה ליאור לדעה מה יעשה לו, במים זכתה ובאו מים בזכותה".

ג. מדרש תנחומא (במדבר סימן ב): "הבאר בזכות מרים, שאמרה שירה על המים".

ד. באור נוסף מצאנו בדברי המהר"ל (מובא לקמן) באר מסמלת את ההשתקקות שיש לעם ישראל כלפי בורא עולם, וכוח זה מיוחד לנשות ישראל.

מרים נפטרה בי' בניסן, שנה לאחר מכן בי' בניסן עברו עם ישראל את הירדן ככתוב (יהושע ד, יט) "וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בְּעֶשְׂרֵי יוֹם לְחָדֵשׁ הָרְאשִׁוֹן". נראה שזכותה של מרים שעשתה מעשים טובים על המים, האמינה על המים, עשתה חסד על המים, ושרה על המים, עמדה להם לישראל באותו יום ונקרע להם המים.

ז. באר הכיסופים

המהר"ל מבאר ג' המנהיגים שנתן הקב"ה לישראל, משה אהרון ומרים, הם כנגד ג' החיבורים שיש לעם ישראל. גם ג' המתנות שנתן ה' לעם ישראל מסמלים את אותו חיבור.

משה - מסמל את החיבור שיש לעם ישראל מחמת אהבה שאוהב הקב"ה את עם ישראל "הבוחר בעמו ישראל באהבה" לכן מחמת משה מגיע מן, שהוא לחם שיורד מהשמים לעם ישראל.

אהרון - מסמל את החיבור שיש בין בני ישראל עצמם, מחמת אהבה שאוהבים זה לזה, שכן ענין אהרון שהיה אוהב שלום ורודף שלום ומקרב את הבריות ביחד (אבות פ"א מ"ב), כן בעבודה במשכן ובמזבח, הוא אחד לכל עם ישראל. לכן מגיע ענני כבוד על ידי אהרון, שכן כאשר עם ישראל הם באחדות השכינה יכולה לשרות עליהם, כדכתיב והוא באחד ומי ישיבנו.

גם בחג הסוכות ציוה אותנו הקב"ה לשבת בסוכה, זכר לענני הכבוד. ועל הסוכה נאמרה המילה שלום שנאמר 'ופרוש עלינו סוכת שלומך'. הסוכה היא סמל לשלום. וגם ארבעת המינים שבחג ענינם שלום.

בנוסף ענני הכבוד היו מישרים את כל ההרים וכל הבקעות ועושים הכול מישור, רמז לאהרון הכהן שהיה מוריד את כל הגבעות שיש בין יהודי ליהודי, והופך את כל עם ישראל למישור אחד.

מרים - מסמלת את החיבור שיש לעם ישראל מחמת אהבה שאוהבים ישראל להקב"ה, ומשתוקקים אליו יתברך.

ז"ש המהר"ש:

אמנם כמו שהשם יתברך הוא חפץ בדביקות ישראל, כמו כן ישראל הם חפצים ומשתוקקים אל השם יתברך, כי "דודי לי ואני לו" (שיה"ש ב, טז). ולפיכך היה עוד גואל שלישי, הוא מרים, נגד ישראל שהם משתוקקים אל השם יתברך. לכך היה גואל זה נקבה, כי חבור זה מצד כי ישראל שהם נחשבים כמו אשה להקב"ה בכל מקום, הם משתוקקים אל השם יתברך.

אמנם על ידי מרים היה הבאר. כי היה בישראל שהיו משתוקקים אל העלה, והשתוקקות הזו היא השתוקקות התחתונים אל העליונים, כמו השתוקקות הנקיבה אל הזכר (ואל אישך תשוקתך). לכך נתן להם הבאר, כי הבאר נובע ועולה מלמטה למעלה, וכדכתיב (במדבר כא, ז) "עלי באר ענו לה". כי הבאר הוא התעלות התחתונים, שהם המים אשר למטה מן הארץ גובעים למעלה. וכמו שהיה הענן יורד מלמעלה, כי הענן מתייחס אל השמים, שהרי הוא נקרא 'ענן שמים', וזה היה מורה על השתוקקות העלה אל התחתונים, כמו שהתבאר. כן הבאר הוא מורה על השתוקקות התחתונים למעלה, ולכך הבאר היה עולה מן התחתונים.

ומפני זה נקראת האשה בכתוב "באר", כדכתיב (משלי ה, טו) "שתה מים מבורך". וכל זה כי האשה והבאר הם מתדמים ומתייחסים. לכך בזכות מרים, שעל ידה היה השתוקקות והתעלות אל העלה, היה הבאר, שהוא מקור מתעלה ומשתוקק למעלה. והבן הדברים האלו, כי הם נאמנים מאוד מאוד, אין ספק בהם.

ספר נצח ישראל - פרק נד

באר מרים, באר שהיתה נובעת ומעלה מים, מסמלת את הכיסופין שיש לעם ישראל לאהוב ולהדבק עם בוראם. השירה היא ביטוי לחיבור והשתוקקות שיש לעם ישראל עם

שירה

מרים

הבורא, כמו שאמרו בזוהר הקדוש (שמות יט). למה נקרא שבט המשוררים 'לוי'? שכל השומע את קולם נלווה ונדבק נפשו למעלה בה'. לכן בזכות אם השירה מגיעה באר נובעת.

בשירה (שירת הים, ושירת הבאר) כתוב "אז ישיר", מסביר רש"י: אז כשראה הנס עלה בליבו שיסיר שירה. דהינו שירה נובעת מלב שעולה על גדותיו באהבה לה' ומתוכו פורצת שירה. זהו הדמיון לבאר שנאמר עליה "עלי באר" באר זה מעין באדמה שמרוב מים הוא עולה על גדותיו ופורץ ליבשה. (עיי' מה שכתבנו לעיל מדוע שירת מרים מתחילה במילה 'ותען')

דרך החושק לשורר, וכיון שאהבת יוצרנו נפלאה מאהבת נשים, האוהב אותו בלב שלם ישיר לפניו יתברך כאשר שרו משה ובני ישראל ומרים ודבורה ויהושע ובני קרח ודוד ושלמה ברוח הקודש, כמה דאתמר "משכיל שיר ידידות" וכתוב "שיר השירים אשר לשלמה" למלך שהשלוש שלו וכתוב "שירו לו זמרו לו" וכתוב "באהבתה תשגה תמיד", פירש הראב"ד דהוא לשון שיר כמו שגיון לדוד. ובתוקף החשק בו יתברך הראשונים גם האחרונים שרו לפניו ר' יהודה הלוי, ר' יהודה החסיד, ור' אברהם אבן עזרא, וחבריהם וצ"ל.

(ספר חרדים מצוות עשה פרק א ענף מצוה של אהבת ה').

ה. משה לחם, מרים מים

מדוע מרים מביאה את המים ומשה את הלחם?

בספר עוז והדר לבושה מביא הסבר נפלא מדוע בזכות מרים יש מים ובזכות משה יש מן/לחם?

יסוד הדברים כתב בספר בית אלקים (למבי"ט שער היסודות - פרק ל"ז) וז"ל:

"הבאר והמן שהיו הכרחיים היו בזכות משה ומרים, שהיה ענינם הכרחי לאומה ישראלית כלחם ומים, והיא התורה שנמשלה להם, שמשה רבינו היה מלמד תורה לאנשים ומרים לנשים במה שהן חייבות ונרמז באלו השני נסים ההווים על ידם כי כמו שאי אפשר לאדם לחיות בלא לחם ומים כן אי אפשר בלי תורה, וכמו ששנו במשנה אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח, ונמשלה התורה ללחם בערך אל התורה כולה המחוייבת לאנשים למזון נפשם, כלחם למזון הגוף, ונמשלה גם כן התורה למים בערך מקצתה והיא המחייבת לנשים לבד, כי אין המים מזון אלא הכנה ועיכול

**למזון, כן האשה היא מחוייבת בקצת מצות והן אותן שאין
הזמן גרמא כדי שתוכל להזמין ולהכין עניני האיש הלומד
תורה, כערך המים אל הלחם."**

א. נבאר: את גוף האדם מחזיקים שני דברים לחם ומים, הלחם מזין, והמים עוזרים לעיכול המזון, לדם לזרום, ולכל החיות של האדם והרעננות (הלב) כדכתיב מים קרים על נפש עייפה - מים משיבים נפשו של אדם. האיש הוא לחם הוא לומד התורה המזין את הנפש היהודית ולכן שמה תורת חיים, האשה מים היא עוזרת לקיום התורה.

ב. עוד רמזים יש בזה: הלחם וכן שאר מאפים זקוקים לבצק ומים, האיש הוא הקמח והאשה היא המים, ביחד נוצר מאפה, בעוד שהקמח נראה לאחר האפיה המים נסתרים ולא נראים, למרות שבלעדם לא היה נוצר מאפה כלל, ע"י המים ניתן לתת צורה ללחם ויש לו איחוד ועוד.

ג. מים מסמלים ענווה היות והם תמיד יורדים למטה, כך ממש האשה כל מעשיה בענווה, ללא פרסום ושוק.

ד. עוד ראה זה דבר נפלא: הלחם זקוק להשקעה רבה ועבודה מצד האדם עד שהוא נוצר ונהיה ראוי לאכילה, בעוד שמים הם חומר טבעי שאינו זקוק למגע יד אדם, האיש דומה ללחם בשביל שיהיה אדם כשר צריך הוא ללמוד הרבה תורה ומוסר, לעומת זאת האשה הרי היא נעשית כרצונו של ה', כדוגמת המים היא טהורה מלידה רק צריכה להיזהר לא לטמא את עצמה.

ה. עוד נוסף לחם שתכניס למקום מלוכלך הוא לא מתקלקל כולו רק אותו מקום שנוגע בכלוך, לעומת זאת מים הם מזדהמים כולם, ללמדנו שבת ישראל שנמצאת במקום טמא זה מעוד מסוכן בעבורה. שכן בקלות היא יכולה להזדהם כולה, (וכל זה נעשה כדי שתוכל לקבל בקלות את דעת בעלה)

ו. המים בשונה מלחם ומשאר מאכלים חיבים להיות בתוך כלי, בלעדיו יאבד הנוזל ויגרום נזקים שאנשים יחליקו וכד', האשה נמשלה למים כל עוד שהיא בתוך כלי זה בגדי הצניעות, הרי היא טובה ומועילה לכולם, לעומת זאת שיש נקבים הכול יורד לטמיון.

ז. המים חוץ ממה שהם משמשים לתיקון הגוף והמאכל, הם מהווים מקווה טהרה לכל הטומאות, כך ממש האשה הכשרה היא מקווה טהרה של עם ישראל עליה שורה השכינה.

ט. פי הבאר.

ג' מתנות טובות קבלו ישראל, באר בזכות מרים. נביא כאן באור נוסף מדוע דווקא באר מגיע בזכות אם השירה מרים?

שירה

מרים

שנינו במשנה באבות: עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ, ופי הבאר, ופי האתון¹⁰ וכ"ו.

מעניין לציין ששלושת הפיות הללו הן ג' פרשיות אחת אחרי השניה המדברות על הפה: פי הארץ (קורח) פי הבאר (חוקת) פי האתון (בלק)¹¹.

מסביר רבי מתתיה היצהרי: פי הארץ, שהוכנה אז להפתח לבלוע קורח ועדתו ולהתכסות מיד, כאדם הפותח פיו לאכול וסותמה אח"כ מיד. פי הבאר, הוא הסלע שיצאו ממנו מים בזכות מרים ונסתם במותה, ונפתח בתפלת משה וחזר נסתם במותו, כי לא היה מעין ומקור, ולזה קראו הכתוב "הַמּוֹלִיכָהּ בְּמִדְבַּר הַגְּדֹל וְהַנּוֹרָא נְחֹשׁ שָׁרָף וְעִקְרָב וְצִמָּאוֹן וְאֲשֶׁר אֵין מַיִם הַמוֹצִיא לָךְ מֵיִם מְצוֹר הַחֲלָמִישׁ" (דברים ה, טו), כי יש צורים מצד טבעם עורקים ספוגיים שואפי מים מהים ונובעים, אבל זה החלמיש ר"ל מתדמה החלקים כחוזק ומקשיות.

המהר"ל בספרו דרך חיים לאבות (פרק ה משנה ו) כתב: בכל מקום שהיו הולכים [עם ישראל] הבאר עולה ונובע מים ונברא אל הבאר הזה פה שיצאו המים בכל מקום שהולכין, ולכן קאמר פי הבאר שנתן השם יתברך אל הבאר בכל מקום שהיו חונין פה ויצאו מים.

למדנו מדבריו: הבאר של מרים היה סלע שהיה בתוכו מים, ובזכות מרים נפתח לו פה, שינבעו לו מים מתחתיו בכל מקום שהלכו, וכשמתה מרים נסתם הפה שלו. או כהסבר השפת אמת שבאר מרים היה פה שהיה יורד עד לתהום ומשם היה מעלה מים.

כו. לשם מה היה נצרך נס פתיחת פי האתון, הרי בין כך הגיע אח"כ מלאך להוכיח את בלעם? הרמב"ן מפרש: טעם הנס הזה, להראות לבלעם מי שם פה לאדם או מי ישום אלם, להודיעו כי השם פותח פי הנאלמים, וכל שכן שיאלם ברצונו פי המדברים, גם ישים בפיהם דברים לדבר כרצונו כי הכל בידו, ולהזהירו שלא ילך אחר נחש וקסם ויקללם בהם, כי מנחש וקוסם היה.

בורא עולם הראה לבלעם, הרי הרבה יותר קל לסתור בית מלבנותו, ואם הבורא יכול לבנות פה לאתון, ק"ו שהוא יכול לסתור את פה בלעם. לכן כנראה בלעם לא העיז אח"כ לנסות לומר דבר שהקב"ה לא הרשה לו. כז. בספר דודאי יעקוב שואל: מדוע בקורח הק' בהתחלה, בחוקת באמצע, ובבלק בסוף? ועונה לקרח היה ק-קדושה בהתחלה, שהרי הוא צאצא של לוי וגם היה צדיק בתחילתו, פרה אדומה היא קדושה עצמית - אמא שלה לא היתה פרה אדומה, והבן שלה לא יהיה פרה אדומה, לכן הקוף באמצע. בלק הקדושה בסוף הוא עצמו היה טמא, אבל בזכות הקרבנות שהקריב להודות לה' זכה ויצא ממנו רות שיצא ממנה דוד שמודה לה' תמיד. עוד יש לומר שבאה התורה ללמד אותנו שהפה של האדם שנמצא בג' פרשיות אלו הוא קדוש קדוש קדוש, ג' קדושות בבחינת עולם שנה נפש, כשזוכה האדם לדבר דיבורים טובים של אהבה שמחה והודיה הרי הוא זוכה להיות קדוש מתחילתו, בכל חייו וזכה גם בסופו לשיר שירה לפני הבורא, יה"ר שזוכה כולנו.

דרך רמז אמרו: בתפילה אומרים: וְבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וְלְשִׁבְיָ פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נָאֵם יי' וְאָנִי זֹאת בְּרִיתִי אִתְּם אָמֵר יי' וְיָחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְדַבְרֵי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְּפִיךָ לֹא יִמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זִרְעָךָ וּמִפִּי זִרְעָךָ אָמֵר יי' מְעַתָּה וְעַד עוֹלָם: לאחר שמזכירים את ג' הפיות מיד אומרים קדוש קדוש קדוש.

וכן משמעות הפסוק (תהלים קה, מא): **פְּתַח צוּר וַיִּזְבְּבוּ מַיִם הֶלְכוּ בְּצִיּוֹת נְהָר**. אלשיך: פתח צור ויזובו מים שהוא זיבה מועטת, ודרך העולם שהמעייין שמימיו זוחלין והוא צור במקום ציה שהולך ומתמעט עד יבושת המים לגמרי, וזה היה בהיפך, כי מזיבה מועטת היו המים הולכין ונזחלין בציות מדבר ונעשים נהר, אך זה יורה כי המים היו רוחניים כנודע מאיכות בארה של מרים עכ"ל. רואים מלשון הפסוק שהיה כאן באר והנס היה שנפתח לה פה.

הנה מה תפקיד הפה של האדם? כתב המגן אברהם (סימן ס): איתא בכוונות ובכתבים שש הזכירות הללו (המובאים בסידור לאחר תפילת שחרית) הם מצוות עשה, לכן כשיאמר בברכת אהבת עולם/רבה יכוון [ובנו בחרת יזכור מ"ת, וקרבתנו מעמד הר סיני, לשמך הגדול מעשה עמלק שאין השם שלם] **להודות לך** (יכווין) הפה לא נברא רק להודות ולא לדבר לשון הרע וזהו זכירת מעשה מרים, עכ"ד.

למדנו מדבריו: מטרת בריאה הפה היא להודות, לזה מגיעים על ידי ראית הטוב, המידה ההפוכה מזה לגמרי זה לשון הרע. לכן מרים שהפה שלה שימש למה שהפה נברא כדי להודות - בזכותה נהיה פה לבאר.

כך כתב השפת אמת (דברים פרשת כי תצא) וז"ל:

הענין הוא להיות כח איש ישראל בפה לכן צריכין לשמור הפה מלה"ר. ומרים היה בחינת תורה שבעל פה לכן באר בזכות מרים שהיא **פי הבאר** דכתיב עלי באר ענו לה שהיא בחינת תורה שבע"פ^כ. וע"ש זה נקראת מרים פועה שפועה אל הילד ע"ש. ולפי שהיה כחה גדול בפה נענשה בדברה על משה כמ"ש שמדקדק עם הצדיקים כחוט השערה.

הוסף לזה את דברי המדרש (מדרש תהלים מזמור פז):

שרים כחוללים. אמר ר' יהודה בר סימון בשם ר' מאיר כשם שהבאר נובעת מים חדשים בכל שעה, כך ישראל אומרים שירה חדשה בכל שעה, הדא הוא דכתיב ושרים כחוללים כל מעיני בכך (פירוש: אנו שרים ומחוללים לה' כמו מעין שנובע כל הזמן).

כח. עבודת ישראל ליקוטים לאבות פרק ה משנה ו. פי הבאר. כמו שכתוב (דברים א, ה) הואיל משה באר את התורה הזאת, **שהיא התורה שבעל פה** שהיא כמו באר ממש מקור נובע מים שאין להם סוף, וזה אשת חיל עטרת בעלה (משלי יב, ד), היא התורה שבעל פה שהיא עטרה לתורה שבכתב, כי בתורה שבכתב יש בה על כל פנים מדה וקצבה כפי הנראה, אבל תורה שבעל פה היא פירוש התורה שבכתב לאין קץ וחקר, ועל ידה נתגלה פירוש התורה שבכתב, נמצא שהתורה שבכתב מתעטרת בתורה שבעל פה.

ועיין לקמן את האור החיים בבאורו הנפלא על שירת הבאר שכולה שירה על התורה שבעל פה.

מרים שהיתה שרה בכל עת, ראוי שיהיה בזכותה מעין שנובע בכל עת.

י. הבאר המשוררת

רש"י בפירושו השני למשנה באבות (ה, ו) מסביר: פי הבאר - "פי הבאר שפתח פיו ואמר שירה שנא' עלי באר ענו לה".

מסביר התוס' יו"ט: שזה הבאור במילות השירה "עלי באר ענו לה", למי היו צריכים לענות? אלא שהיו עונים כנגד הדבור של הבאר.

עוד הוא מסביר שבאור זה מדויק בלשון המשנה: שלא אמר פי הסלע. כי הלא הסלע הוא שהוציא המים, ועליו יאמר שהפה שהוציא הוא שנברא בין השמשות. ולמה אמר פי הבאר? לכן פירש היטב פי הבאר שפתח פיו ואמר שירה, הוא אשר שנה התנא פי הבאר (ולפירוש ראשון נצטרך לדחוק ולפרשו שר"ל הפה שממנו יצא הבאר).

מרים זכתה להיות כעין מה שמצאנו בר' חנינא בן דוסא שקדושתו השפיע אפילו על החמור שלו שלא רצה לאכול מדבר לא מעושר, כך גם מרים הצדיקה זכתה להשפיע אפילו על הדומם עד שאפילו הבאר שלה מתחילה לשיר שירה.

יא. באר מרים בטבריה.

"ונשקפה הבאר על פני הישימון" - שנגנזה (באר מרים) בימה של טבריה והעומד על הישימון מביט ורואה כמין כברה בים והיא הבאר. (רש"י במדבר פרק כא)

מדוע לא נעלמה הבאר לאחר דור המדבר?

מסביר העמק דבר (במדבר פרק כ פסוק ח) ואנחנו נוסיף לבאר שבאמת מי הבאר שהיה עד כה נהיו לטבע כדאיתא במסכת פסחים שהבאר הוא מעשרה דברים שנבראו בע"ש. ומי שאמר והיה העולם גזר על העבים ליתן מים ועל הנילוס שישתפך בשעתו הוא ית' גזר אל אותו סלע שיהיה באר מהלכת. והרי גם היום בארה של מרים נראה כעדות הגמ' פ' ב"מ (דף ל"ה).

נראה לרמוז בזה: באר מרים לא בטלה, רק נעלמת היא מעינינו. ללמדך שעד היום הזה כאשר שרים לה' ומודים זוכה לקבל שפע של מים חיים מבארה של מרים.

שונה הבאר משאר המתנות שזכו להן ישראל במדבר כגון מן וענני כבוד, דווקא הבאר נתייחדה להם למשמרת לדורות עולם, וגם סובב והולך בכל מוצאי שבת [ובפרקי דר"א (פרק נא) איתא שגם לעתיד לבא תחזור הבאר]. שכן הבאר היא השירה וההודיה לבורא מעולם לא התבטלה מעם ישראל.

היכן קברו את באר השירה של מרים, את הבאר של אותה אשה צדיקה שתמיד רואה טוב? בימה של טבריה, (הים היחידי שיש בו מים מתוקים עד היום) מדוע?

למה נקרא שם המקום טבריה?

מסבירה הגמ':

למה נקרא שמה טבריא - שטובה ראייתה.

רש"י: שיש לה אויר יפה.

תוספות: שהיו שם גנות ופרדסים.

מהרש"א: טובה ראייתה בחכמים שהיו יושבים שם סנהדרין בימי רבי.

האדמו"ר בעל ה"לב שמחה" מגור: טובה ראייתה, שהיה שמה פירות גינוסר - שפירותיה מאירין את העינים.

(מגילה דף ו עמוד א)

מרים שהיתה תמיד רואה טוב, השתדלה לראות את הבריאה היפה של בורא עולם, זוכה שהבאר שלה נטמנת במקום יפה באוויר טוב בפירות יפים ומתוקים, ובאנשים צדיקים שיודעים לראות טוב. (עיין הערה ט)

כט. מעשה היה ברבינו האריז"ל שגדל במצרים וחי שם כ-36 שנה ובשנת הש"ל עלה ממצרים לא"י והתיישב בצפת עיר המקובלים. ולא היה חכם כמוהו בנגלה בנסתר ובחכמת הקבלה. למד תורה מפי אליהו הנביא זכור לטוב.

ומהרח"ו (רבי חיים ויטאל) שנוולד בישראל והיה אב"ד בדמשק עלה לישראל ונסמך להוראה ע"י מר"ן רבינו יוסף קארו בעל השו"ע, כיון שהיה בקי גדול בש"ס ופוסקים וידע את הר"ן בע"פ. מורו בתורת הנגלה היה האלשיך הקדוש, ובתורת הנסתר הרמ"ק (ר' משה קורדובירו).

מהרח"ו הקים את ישיבת המקובלים בצפת עיר מולדתו ושם לימד את תלמידיו את חכמת הקבלה. כשעלה האר"י ממצרים הדבר עשה לו כנפיים "ארי עלה ממצרים" ונתפרסם שמעו על גדולתו בחכמת הקבלה. מהרח"ו לא ראה צורך ללכת אליו וללמוד תורה מפיו מפני שהיה גדול המקובלים בדורו וחשב שלא יוסיף לו מאומה. פעם למד מהרח"ו עם תלמידיו בזוהר ובקבלה ונתקלו באיזו קושיא חמורה ולא ידעו את פתרונה. ישב מהרח"ו בתענית והרבה בתפילה וביקש שיסייעוהו מן השמים להבין את הסוגיא, אמרו לו בחלום כי האר"י (ר"ת האלקי רבי יצחק לוריא אשכנזי) יודע את הביאור. הלך מהרח"ו לרבינו האר"י וקודם כניסתו אל הקודש אמר לו האר"י שהיה יודע לקרוא מחשבות בני אדם. באת אלי לביאור עניין פלוני שהתקשתה בו, זהו פירושו. השתאה והתפעל מהרח"ו מידיעותיו. אמר לו האר"י ישנו פרוש יותר בהיר בזה, מיד ביקש מהרח"ו מהאר"י שיאמר לו את הביאור הנוסף, וכן היה אמר לו האר"י יש ברשותי פרושים כנגד ששת ימי המעשה, ביקש מהרח"ו שיבאר לו אותם והאר"י ביאר לו בפן נוסף כך עד שאמר לו את כל ששת הפרושים. וכך כשהמהרח"ו משתאה

שירה

מרים

היכן בארה של מרים נמצאת בטבריה? בכנרת, שכן כנרת מלשון כינור^ל, שצריך האדם לשיר ולזמר לה' תמיד, לכן שם מונח בארה של מרים באר ששרה תמיד לה'.

נוסיף ונאמר: באר מרים נטמנה בטבריה בכנרת, ללמדך באר מרים לא מתה לא פסקה, היא טמונה ועלינו לגלותה, היא נמצאת עד היום אצל מי ששר ומזמר לה', ורואה את הטוב שבחיים.

לידיעותיו הרחבות ולעומק השגותיו של האר"י, אז האר"י הוסיף ואמר לו, יש באמתחתי פרוש נוסף מופלא מאוד כנגד יום השבת ואת עלית על כולנה, אך אינך ראוי לשומעו מפי. התחנן מהרח"ו והפציר ברבינו שיאמר לו את הפרוש אך האר"י עמד בסרובו. הלך מהרח"ו לביתו עין במר בוכה על שלא גילה לו את הפרוש השביעי ולב שמח על ששת הפרושים כנגד ששת ימי המעשה. ישב בתענית וביקש כי מן השמים יסייעוהו להבין. ואמרו לו בחלום שילך חזרה אל האר"י והוא יאות להסביר לו. כשחזר אליו, אמר לו האר"י דע לך! שבאתי כאן לעוה"ז רק על מנת ללמדך את חכמת הקבלה ותורת הנסתר שקיבלה נשמתו בהר סיני. ואין לי זמן רב להיות במחיצתך, מהרח"ו לא הבין כי האר"י רמז לו שלא יזכה ללמוד עמו אלא זמן מועט (פחות משנתיים כי האר"י החל ללמדו בערך בגיל 36 בשנת הש"ל ונפטר בגיל 38 בשנת ה, של"ב). האר"י החל ללמדו את תורת הקבלה, ואחר כמה ימים ראה מהרח"ו כי שכח כמה פרטים ממה שלימדו. לקחו האר"י לימה של טבריה שכר סירה ושט בתוך הכנרת. וכל הזמן הביט לצדדים אנה ואנה וכשראה כמין כברה בים מקום מים נובעים שזה היה בארה של מרים הורה לרב חובל לחתור לכיוון. שאב האר"י מים מן הבאר והשקה את מהרח"ו ואז קיבל מהרח"ו הארה נפלאה וגבר כח זכרונו וזמחו נהפך למח מגנטי וקלט כל מה שלמד וזכרו היטב ונהיה כבור סוד שאינו מאבד טיפה. וכך לימדו האר"י בזמן כה קצר גילויים עליוניים שבאו לאר"י ברוה"ק את כל הסודות שלא שמעתן אוזן מעולם. מהרח"ו היה תלמידו המובהק והנערץ ביותר ונחשב לממלא מקומו ויורשו של האר"י בתורת הקבלה. שמו יצא לתהילה כאיש מופת ורבים פנו אליו בכל בעיה מחלה ופגע. ומאז חיבר את ספריו: שער הכוונות, מאמרי רשב"י, ספר הגלגולים, ספר עץ החיים, ספר עץ הדעת.

ובני" כל שתייתם במדבר היתה מבארה של מרים, מים חיים ונובעים מן הבאר, כי מן הבאר היא ישקו כל העדרים. ולמדו תורה מפיו של משה רבינו וזכרו כל לימודם, וזה עניין "לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן" שלא היה להם עול פרנסה, רחיים בצוארו ויעסוק בתורה! המן היה יורד בפתח האהל והיה חסר רק לקיטה, וכן למי ששתה מים מבארה של מרים המים המפקים הללו היו מעלים ארוכה ומרפא לכל בשרו. הרי לא היה במדבר קופ"ח ולא בי"ח לא רופאים ולא רפואות וכל אדם שלא חש בטוב שתה מבארה של מרים או סך את גופו ושב ורפא לו.

מר"ן בב"י בהלכות שבת מביא, שנהגו הנשים בכל מוצש"ק לשאוב מים מן הבארות, כי באר מרים מסתובבת בכל הבארות, ואולי יזכו לשאוב מים מבארה של מרים, ועל כן נוהגים "ושאבתם מים בששון, ממעיני הישועה" (ישעיה יב ג), שיש במים אלו ישועה ורפואה. מעשה באדם אחד שהיה מוכה בשחין פורח מכף רגל ועד ראש אין בו מתום, ותר אחר רופאים ורפואות ואין תעלה ומזור למכתו. ואשתו אשת חיל היתה שואבת בכל מוצש"ק מים מן הבאר, פעם הלכה לשאוב כדרכה בקודש ונזדמנה לה בארה של מרים ושאבה מים בששון, אך לא ידעה שאלו מים מבארה של מרים, בחזרתה הבית פגשה חברה וכדרכן של נשים הרבתה עמה בשיחה והתעכבה זמן מה, ובעלה המתין לה בקוצר רוח. כשסוף סוף הגיעה לביתה בעלה רתח מכעס והרים קולו קול עז, ומרוב בהלה שמטה את כד החרס מידה ויהי לרסיסים והמים נשפכו, אך כמה טיפות הותזו על בעלה מוכה השחין, והנה זה פלא, בכל מקום שנגעו המים נתרפא בשרו באותו מקום ושב כבשר נער קטון. ואילו היה שותה מים אלו היה מעלה ארוכה לכל בשרו ושב ורפא לו. מכאן אנו רואים כח סגולתם של מי בארה של מרים הנביאה. ל. כמובא: בספר הליקוטים (פרשת עקב - פרק ח): פירשו בזהר כי ים כנרת היה בחלקו של זבולון, והם ב' בחינות כנור וכנרת, כנור בזכר וכנרת בנקיבה.

יב. באר מרים כמשך הדורות

בזוהר הקדוש בראשית דף קל"ב. מספר שבאר מרים באה לרבקה, ובזכות זה עלו המים לקראתה כך נאמר בזוהר (תרגום ללשה"ק) "וַתֵּרֶד הָעֵינָה כְּתוּב בְּה"א, סוּד הוּא שְׁפָגְשָׁה שֵׁם אֶת בְּאֵר מְרִים, וּמְשׁוּם כֶּן כְּתוּב הָעֵינָה בְּה"א, וְעָלוּ לָהּ הַמַּיִם".

במתוק מדבש שם מסביר שזה פשר החילוק בין המילה באר שכתובה אצל אליעזר, לבין המילה מעין שכתובה אצל רבקה (בראשית פרק כד, יא) וַיִּבְרַךְ הַגַּמְלִים מְחוּץ לְעִיר אֶל בְּאֵר הַמַּיִם לְעֵת עָרֵב לְעֵת צֵאת הַשָּׁאֲבֹת. וְהַנֶּעַר טִבַּת מְרָאָה מְאֹד בְּתוֹלָה וְאִישׁ לֹא יִדְעָה וַתֵּרֶד הָעֵינָה וַתִּמְלֵא כְּדָה וַתַּעַל. שכן מעין מבטא מים העולים למעלה לכן שרבקה הגיעה הבאר נקראה מעין, וה' שנוספה (העינה) בגלל שזה היתה בארה של מרים.

בעלי הרמז: מצאו סימן נפלא למה שכתוב בזוהר ששורש באר מרים התגלה אצל רבקה, דהנה פעמים בתורה מצאנו את המילה העלמה: אצל רבקה (בראשית כד, מג) הִנֵּה אֶנֶכִי נֹצֵב עַל עַיִן הַמַּיִם וְהִיא הָעֵלְמָה הַיְצֵאת לְשָׂאֵב וְאֶמְרָתִי אֶלֶיהָ הַשְּׁקִינִי נָא מְעַט מַיִם מִפְּדָךְ. ואצל מרים (שמות ב, ח) וַתֹּאמֶר לָהּ בַת פְּרַעֲוֹה לְכִי וַתִּלְוָךְ הָעֵלְמָה וַתִּקְרָא אֶת אִם הַיֶּלֶד. רואים שיש קשר בין מרים לרבקה.

נס באר המים באדמתה של ארופה

בהגדה של פסח "באהלי צדיקים" מספר אודות נס גלוי של גלוי בארה של מרים, כפי שזכו לראות בעיניהם נצולי מחנות ההשמדה, ומעשה שהיה כך היה:

השמועות שהסתננו אל תוככי מחנות המות ספרו כי המלחמה קרובה אל קצה, וקול רעמי התותחים, שנשמעו קרובים יותר מאי פעם, לבו את שרידי התקוה להנצל.

שלדי האדם מששו את גופם, ונסו לשער כמה שעות צפויות להם עד שיגיעו החילים לשחרר אותם, ואם יהיו אלו הם בעצמם שיקבלו את פניהם, או שמא רק גופותיהם...

אבל אז הגיעה הפקודה להסתדר בשורות ותוך זמן קצר החלו כלם לנוע בדיוק לכיוון ההפוך, ולברוח ביחד עם המפקדים הגרמנים הרחק מבעלי הברית המשחררים..

צעדה זו, אשר בתולדות הימים זכתה לכנוי "צעדת המות", מצצה את שארית החיות שעוד נותרה בשלדים הללו. הם צעדו שעות על גבי שעות, ללא מים וללא מזון, וכל מי שנפל נורה, ללא רחמים...

כשכאבו רגלי הצוררים מהליכה, הם הכריזו על מנוחה - שומרים העמדו סביב ואלפי היהודים שבתווך כרעו ארצה, רובצים תחתיהם באפיסת כוחות מחלטת.

מה שהטריף את הדעת יותר מכל היה הצמא הנורא. הלשון שדבקה לחכם דמתה לפסת בד מחספסת, והמחשבה שהתישבה לה במוחות המאבנים היתה מים, מים, מים...

שירה

מרים

נשאו עינים סביב והבחינו באחד מן האסירים: לכאורה היה אסיר כמותם, ועם זאת מורם מכולם, קדוש ונעלה - האדמו"ר מצאנזקלויזנבורג זצ"ל, שהיה עמם במחנה.

"רבי" - לחששו צללי האדם - "רבי, אי אפשר יותר... עוד מעט ייאמרו לקום ולהמשיך לצעד, ואנו לא נוכל לקום, והם לא יתנו מים... הם יהרגו את כלנו... רבי, מה עושים?".

שמע הרבי והורה לחפור באדמה. זוהי חובת ההשתדלות שלנו. פה - אמר לאנשים שסביבו, אשר לא הבינו כיצד הוא מקווה למצוא משהו בתוך האדמה היבשה.

הוא היה הראשון לחפור, אחריו נדחפו עוד כמה עשרות יהודים, אשר נסו להסיט קמפוצים ספורים של עפר ולמלא את חובת ההשתדלות המוטלת עליהם, ואז ארע הנס - מים בצבצו ועלו מן האדמה... באר מים חיים בשדה.

כעת כבר חפרו כלם במשנה מרץ, ועד מהרה יכולים היו ללגם ממימיה של אותה באר נסית, להשיב את נפשם ולאגור כוחות להמשך המסע...

"אני בטוח" - אמר הרבי לאחר מכן - "שבשעת מצוקה זו הזדמנה לפנינו בארה של מרים!... לא"

(מתוך האור פרשת חקת)

מספר הרה"ח אבא הלפרין שליט"א:

היתי בחור צעיר שהייתי עם בצלו של מרן האדמו"ר בעל השפע חיים מצאנז זי"ע, במחנות ההשמדה, וגם באותה צעדת מוות נוראה, וזכיתי לראות במו עיני את הנס של באר המים.

חלפו עברו ימים, ואני מצאתי את עצמי במחנה עקורים שבו נקבצו ובאו ניצולי המלחמה, אחר מעיר ושניים ממשפחה, וגם שם הייתי יחד עם הרבי. המלחמה תמה, ואנו שרידי אדם, מנסים לשקם את מה שנשאר מחיינו. אולם הרבי, בעוז ותעצומות, אינו נח לרגע, ובכל מקום שבו הוא נמצא דואג לשקם את חיי היהדות והתורה, ולהפיץ את האור בקרב הנשמות המסכנות.

בחג השבועות לפני אמירת ההקדמות, נשא הרבי דברים לפני הציבור. הוא הפליג לתאר את חסד ה' המלווה אותנו, ובעמדו

לא. כמו שכתב הרמב"ן (במדבר כח): על דעת רבותינו בבארה של מרים אמרו כי הסלע הזה הוא הצור אשר היה בחורב, ולפיכך יפרשו "מימיו" אשר היה דרכו לתת, כי עתה נסתם מעיניו במות מרים. כי הכוונה לרבותינו בבארה של מרים, שהיה מעולם באר נסי מקור מים חיים נובע בכל מקום שיהיה שם הרצון עליו, העלה אותו לישמעאל במדבר באר שבע.

מול הקהל הגדול, קרא ואמר: "חסד ה' מלווה אותנו על כל ושעל, זכינו בנס של ממש בצעידה, כשברא הקב"ה מעיין למענגנו, והיו לנו מים להחיות נפשנו. הנה כאן הכריז הרבי, מצוי עימנו נער אשר במו עיניו חזה בדבר ויכול להעיד על כך". תוך כדי שהוא אינו מייחס את הסיפור לעצמו כלל, אלא רק לחסדי שמים, קרא לי הרבי אל קדמת האולם שאספר על הנס העצום שהתרחש לנו. למרות הבושה שאחזה בי, עשיתי כמצוותו של הרבי, וסיפרתי את סיפור הנס, כשעיניי מלאות דמעות של התרגשות.

(הופיע במרוה לצמא - חוקת תשע"ח)

מעניין לציין שהרב ר' יקותיאל יהודה הלברשטם נולד בשנת תרס"ה [1905] בגליציה ונפטר בקרית צאנו שבנתניה בט' תמוז תשנ"ד [1994] שבת קודש פרשת חוקת - פרשת באר מרים.

והקים בית יולדות בנתניה - כמעשה מרים הנביאה שהיתה מילדת.

יג. להודות על נם הבאר

היכן אנו מודים לה' עד היום הזה על הנס של באר מרים?

בפרקי הלל אנו אומרים: בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מָעַם לְעֹז... הַיָּם רָאָה וַיִּנָּס הַיָּרְדֵן יֹסֵב לְאַחֹר... מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלֵי אֶרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: הַהֶפְכִי הַצּוּר אֶגְמֵם מֵיִם חֲלָמִישׁ לְמַעַיְנֵנו מָיִם: (תהלים פרק קיד).

בפרק זה אנו משבחים ומודים לה' יתברך שהוא עושה דבר והיפוכו, בקריעת ים סוף והירדן יבש מי הים והירדן, ובאותו יום כעבור ל"ט שנה עשה להפך, את הצור היבש הפך לאגם מים, ואת הסלע הקשה למעין מים.

כן מבאר הרד"ק: ההפכי הצור. כמו שיש לו כח להפוך הלח ליבש, שָׁשׁוּם הַיָּם לַחֲרֵבָה, כֵּן הוֹפֵךְ הַצּוּר הַיָּבֵשׁ - לַח, וְשֵׁם אוֹתוֹ לַאֲגָם מֵיִם וּלְמַעַיִן מֵיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שמות יז, ו): וְהִכִּיתָ בַצּוּר וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מֵיִם, כִּי הוּא אֲדוֹן וּבוֹרֵא הַכֹּל וּמוֹשֵׁל בְּכָל וְלֹא יִשְׁנֶנּוּ בְרִיּוֹתָיו מִצּוֹתָיו. וְכֵן הָיָה, אַעֲפ"י שֶׁהוּא הַכָּבֵד וְהַקְּבֹעַ שֶׁבִּנְבְרָאִים, כְּשִׁירְצָה יֵשׁוּב קֵל וַיִּנּוּעַ מֵהָרָה וַיַּחֲרֵד וַיִּרְקֹד כְּמוֹ הָאֵיל, לְמַעַן יֵדְעוּ כִּי הוּא בּוֹרֵא הַכֹּל וּבִידּוֹ הַכֹּל:

הַהֶפְכִי הַצּוּר אֶגְמֵם מָיִם - ס"ת מרים, שבזכותה היה באר מים (חת"ס).

מה הם שני החלקים בפסוק: צור וחלמיש?

שירה

מרים

מסבירים המפרשים: הצור נהפך לאגם מים הוא ברפידים (בפרשת בשלח) ככתוב: הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם עַל הַצּוֹר בְּתוֹרֵב וְהִפִּיטָ בַצּוֹר וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם (שמות פרק יז). והחלמיש שהוא סלע קשה יותר מצור, הכוונה לאותו סלע שהכה משה כדכתיב (דברים פרק ח, טו) הַמוֹצִיא לְךָ מַיִם מִצּוֹר הַחֲלָמִישׁ.

הנה בעוד שבצור יש עדין את יסוד המים, הסלע הוא יבש מכל לחלוחית ואין בו את יסוד המים, לכן כתוב למעינו מים, שנברא בו מעין חדש, למעינו - מעין שלו הוא עצמו בגדר בריאה יש מאין (מלבי"ם).

יה. הבאר שתחזור

אמרו במדרש: עתיד הקדוש ברוך הוא להעלות בארה של מרים כדכתיב והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלם (זכריה י"ד ח'). (אוצר המדרשים (אייזנשטיין) ארקים עמוד 71)

פו. שירת התורה

באור נפלא לשירת הבאר מצאנו באור החיים (במדבר כא פסוק יז), השירה כולה מדברת על התורה שבעל פה הנקראת באר, משום שהיא מבארת את התורה שבכתב:

אז ישיר ישראל. צריך לדעת שירה זו מה טיבה (על מה בקשו ישראל להודות בשירה זו, שהרי בשירה לא מוזכר כלל נס נחלי ארנון), גם למה לא אמרו שירה על המן כמו שאמרו שירה על המים, גם כל הפרשה צריכה ביאור, ואפשר כי שירה זו על התורה אמורה, ובזה גם כן לא נקרא תגר על הדור ההוא למה לא שוררו שירה חדשה כשנתנה להם תורה מורשה אשר לה נאוה תהלה, **כי ודאי היא זאת שירת התורה שנקראת באר מים.** נקראת באר על שם המקור (שורש התורה) שהיא שכינה עליונה שנקראת באר, גם (התורה נקראת מים) לפי שהתורה נמשלה למים.

עלי באר. לשון עליה כי לא על באר שלמטה הם אומרים (שירה), אלא על באר עלי, פירוש עליון (באר עליון - התורה).

ענו לה. על דרך אומרו (שמות טו) ותען להם מרים שהוא דרך השיר.

באר חפרוה שרים. יתבאר על פי דבריהם (זוהר רע"מ ג, רפא) שאמרו כי באמצעות עסק התורה מתקנים מקור עליון שנקרא באר (שכנתיה). והתיקון הוא כפי בחינת מעלת העוסקים בתורה, הצדיקים הראשונים שהיו במדרגה גדולה הם שחפרו את הבאר ועשאוה לשתות ממנה והם האבות בסוד (בראשית כט) והאבן גדולה **על פי הבאר** ויגל את האבן וישק את הצאן, ומאז היתה ראויה התורה לינתן לישראל, ועודנה לא היתה בבחינת ההשגה לשתות ממנה עד ש...

כרוה נדיבי עם. הם משה אשר הורידה לנו, ועמדו אחריו מקבלים ממנו זקנים ונביאים ואנשי כנסת הגדולה ופירשוה וגילו מצפוניה, והוא אומרו כרוה נדיבי העם, כי תורה שבכתב בלא תורה שבעל פה אין אדם יכול לשתות ממימיה.

במחוקק במשענותם. הוא מה שהוסיפו לחדש בתורה חכמי הדורות, ואין זה אלא כחוקק בה חקיקה (להעמיק את חפירת הבאר ולהגדילה), ואינו כמדת הראשונים שחפרו וכו', וגם זה אינו אלא במשענותם של ראשונים (נסמך על דברי ראשונים) שכל דקדוק ודקדוק שידקדק בתורה צריך לפרשו על פי דבריהם, וכל דבר שלא יהיה מיוסד על פי דברי הקדמונים אין לסמוך עליו.

וממדבר מתנה. פירוש מה שזכו נוחליה לא זכו אלא לצד שהיו מחשיבין עצמן כמדבא, וכמו שפירשנו בפסוק (שמות יט ב) ויחנו במדבר שהתורה אינה נקנית אלא באמצעות הענוה והשפלות.

וממתנה נחליאל. שבאמצעות התורה שניתנה לנו נחל אותנו אל (קיבל אותנו לחלקו) דכתיב (דברים לב) יעקב חבל נחלתו. גם ירצה שנחלנו אל (נבחרנו מה) להיות מיוחד לנו לאלוה דכתיב (תהלים קלה) כי יעקב בחר לו יה (להיות להם לאלוה), גם שכן בתוכנו ועזב מדור עליון.

ומנחליאל במות. פירוש ומאמצעות דבר זה שנחלנו אל, (נתעלינו ל) במות - נעשינו במדריגה עליונה על המלאכים שבחר בנו ה' יותר מהם.

ומבמות הגיא אשר בשדה מואב. יתבאר על פי מה שקדם לנו שעיקר תכלית שכר האדם במצותיו ואושריו אינם אלא בעולם העליון אבל בעולם הזה אינו מקום השגת אושר הרוחני. והוא מאמר הכתוב כאן: ומבמות הגיא, פירוש ממדריגה העליונה שהשגנו באמצעות התורה, יש עוד השגה אחרת (שהשגנו בזכות התורה), מצד דבר זה שהוא הגיא - שהיא ירידת גשמו בגיא שהיא הקבר. אשר בשדה מואב שהארץ תקרא שדה, ואומרו מואב שבראה אב העולם. (כאן הוא מעריך ונסכם את פירושו: כך מתפרש הכתוב: ומבמות - באמצעות דרגת במות שהשגנו בזכות התורה הקדושה. הגיא אשר בשדה מואב - הגוף שאמור להיות שוכן בקבר. יזכה להיות ב'ראש הפסגה' (שבאמצעות התורה מזדכך הגוף ויזכה להיות בעולם העליון), והיכן בעולם העליון יהיה הגוף? ונשקפה - במקום שניתן עדין להשקיף על העולם הזה (אשר) יהיה ישימון - שממה, עתיד להיות חרב ושומם). ונמצא כי באמצעות תועליות התורה [בכל מדרגותיה הנ"ל] כמצטרך יושג להנחיל הנפש והגוף בחיים.

עוד באור לשירה בצורה דומה מצאנו בשפת אמת המבואר:

יש תורה שזוכין להמשיך מן השמים, היא תורה שבכתב, ויש שזוכין למצוא תורה הגנוזה למטה, היא תורה שבע"פ, וזה **חפירת הבאר** על ידי יגיעה ומלחמה עם הסטרא אחרא, דהינו **ממטה למעלה**, שצריך בראשונה להסיר את כל הלכלוך והעפר שמסתיר, ובסופה כתיב עלי

שירה

מרים

באר ענו לה, ופרש"י מתוך הנחל כו' והיינו כנ"ל ש"עלי" הוא מלשון עליה, והוא הבחינה שאחר יגיעה ומלחמה עולים ממטה למעלה, מכיון שמסלקים את כל המניעות, אל כל הדברים שמכסים ומסתירים על הבאר מים חיים, ואז הבאר נובע ממטה למעלה, שאע"פ שיש שורש של באר מים חיים, צריך לחפור כדי שילך ממטה למעלה, אחר שנתעורר בחינת הקדושה הגנוזה בתוך העפר ובתוך ההסתרות, ואז היא עולה ממטה למעלה.

ויש לכל בני ישראל חלק בבאר זו כמו שכתוב "באר חפרוה שרים" היינו הצדיקים, "נדיבי העם", ואז "במחוקק במשענותם" דורות השפלים הזקוקים למשענת, באמונה פשוטה, כדאיתא בגמ' (מכות כ"ד.) בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה.

טו. באר התורה שבע"פ

ראינו שהאור החיים דרש את שירת הבאר על תורה שבעל פה. האלשיך הקדוש (במדבר כ) כותב שבאר המים והתורה שבעל פה שורש אחד להם וז"ל:

הנה כאשר האכילם את המן, רוחני, מאיכות קדושה, משתלשלת מאיכות רוחניות, שורש תורה שבכתב למעלה. כן השקם יתברך מי באר, מים רוחניים, מאיכות משתלשל מרוחניות תורה שבעל פה למעלה. ומה גם לחכמי האמת היודעים מה הוא באר. והודיעם, כי כאשר אין המן, עם היותו רוחני ובעל ליחות מה ומקיימת דרך נס, עם כל זה לא היו חיים בלי מים. כן בתורה שבכתב לבדה, אי אפשר להתקיים. כי על כן שבכתב נקראת לחם, ושבעל פה מים. כי כאשר המים מבשלים ומתקנים המאכל כן בתורה שבכתב בלי תורה שבעל פה לא תסכון לנו. כי שבעל פה היא המפרשת ומבסמת תורה שבכתב.

ולמען ישכילו זאת, נמנע מהם הבאר בסילוק מרים, למען יראו, כי בלעדו יצמאו למים, ולא הספיק נס הזנת המן גם במקום מים:

ובזה לא יפלא לכת אתם הבאר ממסע למסע, והמשיך אותה נשיאי ישראל במשענותם, מפי הבאר עד מקום כל שבט ושבט, ונעשה נחלים רבים ומתרחבים. כלומר, כל איש יכול למשוך מימיו לעצמו, ורבה ופורץ ומתרחב לעוסק בו. וגם מה שאמרו שהיה מעלה דשאים ופירות רבים, הוא מעין היגע בתורה שבעל פה שמוליד חדושים אין מספר. וגם מה שהיה הולך ומעלה איברים מנחל ארנון, לא יפלא, כי כח רוחני חי וקיים הוא.

פרק ז. לשון הרע

א. מי האיש החפץ חיים – לראות טוב

אם השירה מופיעה בשמה מרים בהקשר למעשה שעשתה שתי פעמים בתורה הקדושה¹: א. בשירת הים. ב. לשון הרע.

בשני הדברים הללו היא המורה לדורות: א. אם השירה בישראל זו מרים - "וּתְצַאן כָּל הַנְּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבְמַחֲלֹת". ב. "זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְמַרְיָם בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתָן מִמִּצְרָיִם". כאשר התורה רוצה שנזכור את חומרת לשון הרע, היא אומרת לנו זכרו את מעשה מרים.

יש בזה לימוד עצום לדורות עולם, לדעת מדוע חמור כל כך לשון הרע, עד שנאמר עליו דברים שלא נאמרו על אף עבירה, כגון: א. מה שאמרו בתוספתא: "שלושה דברים נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא: עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, ולשון הרע כנגד כולם". ב. על כל חטאי דור המדבר מחל הקב"ה חוץ מעל חטא המרגלים (לשה"ר) שנגזר על כולם מיתה. כמו שיבואר לקמן

א. המתכון לאושר

מה הוא המתכון לאושר בעולם הזה ובעולם הבא? תפקיד האדם בעולם להתקין עצמו להיות כלי לשיר שירה לבורא לעולם הבא, כמו שנאמר "עם זו יצרתי לי (בשביל) תהלתי יספרו". בשביל שאדם יוכל לשיר שירה לבורא עולם, בשביל להיות אדם מאושר ועשיר בעולם הזה, צריך את המידה הנפלא של "לראות טוב" - את הטוב שבבריאה, את היופי שבכל דבר, עד שנפשו תתרונון ומלבו יפרוץ שירה אדירה למלך אל חי וקיים.

על כך נאמר במשנה במסכת אבות (ד,א) "איזהו עשיר? השמח בחלקו! שנאמר (תהלים קכ"ח) 'יגיע כפיך כי תאכל (כשתדע ליהנות ממה שיש לך אזי) אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה טוב לך לעולם הבא'". זהו המתכון לאושר בשתי העולמות.

לב. גם במדרש קשרו בין הדברים (מדרש תהלים מזמור נב): אל תתן את פיך. רבנין אמרין במרים הכתוב מדבר, בשעה שדברה במשה נצטרעה, שנאמר ותדבר מרים ואהרן במשה (במדבר יב א), מה היה לה, והנה מרים מצורעת כשלג. ואל תאמר לפני המלאך. זה משה. למה יקצוף האלהים על קולך. על אותו הקול שהוציאה בפיה על משה הצדיק. וחבל את מעשה ידיך. אלו התופים, שנאמר ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה (שמות טו כ).

אמר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל: "לא המצליח הוא בשמחה, אלא
מי שבשמחה הוא המצליח"

ב. שורש לשון הרע – ראיה שלילית

מה הוא הדבר שהוא הפוך לגמרי מלראות את טוב בורא העולם? מה הדבר שמרחיק את האדם יותר מהכול מלשיר שירה לבורא? מה הדבר שירחיק את בת ישראל מללכת בדרכה של אם השירה? התשובה היא: לשון הרע.

נסביר בעז"ה את הדברים: בשביל לראות את הטוב בעולם, צריך להתרגל לראות טוב בכל דבר, לראות את הדברים הטובים שבחבר, לדון לכף זכות כל מעשה שהזולת עושה. המידה ההפוכה מלראות טוב זה לשון הרע, בלשון הרע האדם מתרכז ברע שבזולת, חושב רע על הזולת ומדבר אליו דברים רעים, זה הדבר שמפקיע את האדם מחיי שמחה ושירה לבורא.

כך נוכל להבין את דבריו של המגן אברהם (סימן ס) בשם האריז"ל שכתב: לזכור את שש הזכירות כשיאמר בברכת אהבת עולם/רבה, הכיצד? "ובנו בחרת" יזכור מתן תורה, "וקרבתנו" מעמד הר סיני, "לשמך הגדול" מעשה עמלק שאין השם שלם, "להודות לך" (יכוין) הפה לא נברא רק להודות ולא לדבר לשון הרע וזהו זכירת מעשה מרים, עכ"ד.

לא אמר המ"א להודות לך ולא לשקר, להודות לך ולא לקלל, אלא להודות לך ולא לדבר לשון הרע - למדנו מדבריו מטרת בריאת הפה היא להודות שזה מגיע על ידי ראית הטוב וזה ההיפך הגמור מלשון הרע.

לכן מרים - אם השירה בישראל, כאשר היא דיברה לשה"ר היה זה מעשה חמור ביותר. לכן דווקא עליה סיפרה התורה את חומרת לשה"ר ודווקא עליה נאמר מצוות זכור את אשר עשה ה' למרים, כדי לזכור שלשה"ר חומרתו מחמת שהוא מוציא את האדם מלשיר שירה לבורא.

כך כתב השפת אמת (דברים פרשת כי תצא) וז"ל:

הענין הוא להיות כח איש ישראל בפה לכן צריכין לשמור הפה מלה"ר. ומרים היה בחינת תורה שבעל פה לכן באר בזכות מרים שהיא פי הבאר דכתיב עלי באר ענו לה שהיא בחינת תורה שבע"פ. וע"ש זה נקראת מרים פועה שפועה אל הילד ע"ש. ולפי שהיה כחה גדול בפה נענשה בדברה על משה כמ"ש שמדקדק עם הצדיקים כחוט השערה:

עלינו ללמוד מכאן: כשם שלשון הרע היא העבירה החמורה ביותר, כך להודות לה - שהפה מדבר דברים טובים, היא המצווה הגדולה ביותר.

ג. נקודה לעיון.

יש לברר שאלה עצומה: האם לשון הרע אסור מחמת שגרמתי נזק לזולת, או מחמת שזה הופך אותי להיות אדם רע - אדם שרואה רע.

זאת נוכל ללמוד ממרים, הרי משה רבינו היה עניו מכל האדם, ולא נגרם לו נזק וצער מהלשון הרע של מרים, מדוע נחשב שעברה על לשה"ר? ועוד מדוע נענשו המרגלים ארבעים שנה כנגד הארבעים יום שראו את הארץ, מה זה משנה מה ראו העיקר העוון הוא שדיברו לשה"ר, וזה היה רגע אחד ומדוע נענשו לפי זמן הראיה?

ללמדך עיקר איסור לשון הרע הוא מה שאדם מתמקד בדברים הלא טובים של הזולת, מה שאדם רואה רע, כמו שכתוב ספר שערי תשובה לרבינו יונה (שער שלישי אות רטז): המספר לשון הרע שתים הנה קוראותיו: הנזק והבושת אשר יגרום לחבירו, ובחירתו לחייב ולהרשיע את חביריו ושמחתו לאידם...כי יחפש מומי בני אדם ואשמתם ויתן בהם דופי ולא ידבר לעולם בשבח ודבר טוב הנמצא בהם.

כך גם כתב הכלי יקר (ויקרא יד ד): כי הזבובים כינוי אל בעלי הלשון (קהלת י א - זבובי מות יבאיש) שעושין כמעשה הזבוב שדרכו להניח כל מקום טהור שבגוף וכשמוצא איזה מקום מטונף ומכה טריה שם ירבץ על מקום השחין, כך בעלי הלשון אם יראו איזה אדם מלא חכמה וכבוד לעולם אינן מספרים ממעלתם, אלא רואים אחר מומי בני האדם כי אדם אין צדיק בארץ שלא יחטא בסכלות מעט.

ד. לא תהיה מרגל

כאשר התורה כותבת איסור לשה"ר, לא כתוב לא תדבר לשה"ר, אלא התורה כותבת לא תלך רכיל, התורה באה לומר לך, אין עיקר האיסור הדיבור, זה כבר התוצאה בפועל, עיקר האיסור לא ללכת עם עיניים של רכיל - מרגל, עיניים שרואות רע, - צריך ללכת עם עיניים טובות שרואות את כל היופי שיש באנשים ובבריאה. ה' יזכנו.

על דוד המלך, הצאצא של מרים הנביאה, ששר כל חייו שירה לבורא עולם, נאמר: "וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל יְשִׁי הַתְּמוּ הַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר עוֹד שָׁאֵר הַקֶּטָן וְהִנֵּה רֵעָה בְּצֵאן וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל יְשִׁי שְׁלַחָה וְקָחְנוּ בִּי לֹא נֹסֵב עַד בָּאוּ פֹה: וַיִּשְׁלַח וַיְבִיֵּאֵהוּ וְהוּא אֲדָמוּנִי עִם יָפֵה עֵינָיִם וְטוֹב רֵאִי וַיֹּאמֶר יְיָ קוֹם מִשְׁחָהוּ בִּי זֶה הוּא" (שמואל א פרק טז).

שיחה

מילים

כיצד הכתוב מתאר את דוד המלך? "יפה עיניים וטוב ראי", זה תאור של האדם שיודע להודות לה' הוא יודע לראות טוב, ויש לו עיניים יפות - עיניים שרואות את חסדי ה' בכל דבר.

ה. אדם רע - ואדם טוב

כיצד נקרא אדם שמדבר לשון הרע? כתב החפץ חיים בספרו שמירת הלשון (ח"א - שער הזכירה - פרק ט) כי הַבַּעַל לְשׁוֹן הָרַע נִקְרָא בְּשֵׁם רַע, כְּדֹאִיתָא בְּאַגְדַּת מְשָׁלִי עַל פְּסוּק (מְשָׁלִי י"ב כ), "מְרַמָּה בְּלֵב חַרְשֵׁי רַע", אָמַר רַב חֲמָא בֶן רַבִּי חֲנִינְא, כִּי מִי שֶׁהוּא מְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ וְאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה עִמּוֹ וּמְדַבֵּר עִלּוֹ לְשׁוֹן הָרַע, הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא קוֹרְאוֹ רַע. וְכֵן חֲז"ל בְּאָרוֹ לָנוּ, שֶׁבַע לְשׁוֹן הָרַע הוּא אֶחָד מֵאַרְבַּע כְּתוּבֹת, שְׁאִין מְקַבְּלִין פָּנֵי שְׂכִינָה, דְּכָתִיב (תְּהִלִּים ה' ה'), "כִּי לֹא אֵל חֶפֶץ רְשָׁע אֶתָּה, לֹא יִגְרָף רַע".

כיוצא בזה שמעתי בשם ר' הלל זקס זצ"ל: מדוע אומרים במשנה ובגמ' "לשון הרע" ולא לשון רעה, כמו לשון נקיה? אלא הרע הולך על האדם המדבר, המדבר לשה"ר נקרא רע מחמת המידה הרעה שלו, וזהו לשון של אדם רע.

ומי הוא אדם טוב? כשם שהמדבר לשון הרע נהיה אדם רע, כך להיפך מי המדבר טוב ורואה טוב באנשים, נהיה אדם טוב, וכן כתוב במשלי (פרק כב ט) טוב עין הוא יברך כי נתן מלחמו לך. לא אמר עין טובה אלא טוב עין - הוא אדם טוב כיוון שיש לו עין טובה.

ויאמר המלך איש טוב זה ואל בשורה טובה יבוא (שמואל ב פרק יח) מצודת דוד: איש טוב זה - כי איש טוב נוטה טבעו לחשוק לבשר טוב. לפי זה נוסף ונדרוש - מצא אשה מצא טוב - מי שרואה את המציאה שבאשה את הטוב שבה ויודה להודות לה' עליה - הוא מצא טוב הוא נהיה אדם טוב הוא מצא את הטוב של החיים.

כך יש לדרוש הודו לה' כי טוב - על ידי שתודה לה' תהיה אתה אדם טוב.

ו. אוהב ימים לראות טוב

מי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב: נצור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה (תהלים פרק לד). יש להסביר את הפסוק באופן זה: מי האיש שרוצה חיים, לא רק חיים ארוכים בכמות, אלא גם חיים טובים באיכות. אוהב ימים - ימים מלאים באהבת ה' ואהבת הזולת. מה הדרך לכך? לראות טוב - להתרגל תמיד לראות את הטוב בזולת בבריאה ובבורא.

וזאת על ידי שמתרחקים מאוד מהמידה ההפוכה: נצור לשונך מרע.... סור מרע ועשה טוב בקש שלום וירדפהו.

יצאה נשמתה בשירה

מעשה היה באשה צדקנית שגרה בירושלים ושמה הרבנית ליפשיץ ע"ה. לאחר מיתתה סיפר בנה עליה שתי מעלות שהיתה מאוד מיוחדת בהן.

היתה רגילה ללכת הרבה לכותל המערבי, כשחזרה היתה מספרת, אני לא מבינה פגשתי שם הרבה נשים שבכו בקשו ובקשו, ואילו אני רק הודאתי והודאתי, הרי כל כך הרבה דברים טובים נתן לי ה' יתברך, כיצד אפשר שלא להודות. לא שהחיים שלה היו יותר טובים מאחרים, אלא היא הייתה רגילה לראות ולשים דגש על כל הטוב שנתן לה ה' יתברך.

עוד מידה טובה שהייתה מיוחדת בה: מעולם לא דיברתי לשון הרע אמרה, ואני לא מבינה כיצד אנשים יכולים לספר לשון הרע, הרי אנשים כל כך טובים ויפים, מה יש לדבר עליהם לשון הרע.

אלו שתי מידות של עין טובה שהולכות יחד, הרואה טוב בזולת זוכה לראות טוב את עולמו של הבורא, וזוכה לחיות חיי שירה והודיה.

אותה אשה צדקנית: הלכה לבית הכנסת בפרשת בשלח - פרשת שירה תשע"ו, באמצע קריאת התורה, כשקראו בתורה את השירה נסתלקה לפתע במיתת נשיקה לבית עולמה, אמרו כולם אותה אישה שכל חייה היו חיי שירה, נסתלקה לבית עולמה בשירה.

מפי בנה הרב שמעון ליפשיץ שליט"א
רב הקהילה החרדית קרית אתא

ז. חסד יסובבנו

"רבים מכאובים לרשע, והבוטח בה' חסד יסובבנו" (תהילים ל"ב)

כתב בספר "בשמחה ובטוב לבב": שמעתי לבאר את הפסוק בביאור נעים אף נחמד. והוא, כי שני האנשים עליהם דיבר הפסוק נמצאים הם באותו מצב גשמי, באותם "מכאובים". אעפ"כ הרגשתם ביחס למצבם שונה לגמרי.

לכשתשאל את הראשון ("ה"רשע") לשלומו, הוא יתאונן על צרותיו ועל מכאוביו, על מצבו העגום. אין זה פרי דמיונו - באמת יש לו צרות!

ואילו השני ("הבוטח בה'"), אינו שם לנגד עיניו אלא את מדת חסדו של הקב"ה. וכפי שלמדנו רבי עקיבא - לעולם יהא אדם רגיל לומר, כל מה דעביד רחמנא, לטב עביד! ואם כן,

שאלה

מרים

כשתשאל את השני לשלמו - יענה לך בשמחה "ברוך השם, חסדי ה'!". ושוב - אין זה דמיון, באמת הוא חי אפוף בחסד ה' בלבד.

לזה כלזה, המצב - כפי שנראה מבחוץ - שוה. אבל הם עצמם בחווייתם הפנימית אינם באותו עולם כלל! זה חי במכאוביו, וזה חי בחסד ה'!

וזהו שאמר הכתוב: רבים מכאובים לרשע, והבוטח בה' - חסד יסובבנו. והבן דבר זה.

ה. מרים דואגת לנשות ישראל

כתב בספר מליצי אש: "ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכושית אשר לקח", בוודאי מרים לשם שמים נתכוונה שלא יהא בנות ישראל כהפקר וילמדו אף קטנים ממש ויפרשו מנשותיהם ויתבטלו ממצות פו"ר ויבאו לידי עבירה.

הרי זו אותה מרים שכאשר ראתה שאביה פירש מאשתו דאגה לכלל ישראל ושכנעה את אביה לחזור בו, והצליחה במעשיה שחזרו כלל ישראל לנשותיהן, אף כאן דאגה מרים שמא ילמדו ישראל ממש רבינו וח"ו ישארו בנות ישראל עגונות, מרים מנהיגת נשות ישראל דאגה להן, ודיברה עם אהרון שצריך לומר למשה, שלא טוב הדבר שהוא עושה. אלא שכאן טעתה מרים הצדקת שלא דנה את משה רבינו לכף זכות, שעל פי הדיבור עשה מה שעשה ולא מעצמו. ועל שלא דנה את אחיה לכף זכות נענשה.

ט. החיוב לחשוב טוב.

הנה יש להקשות מדוע נענשה מרים הרי כיוונה לתועלת? כמו שכתב בספר חפץ חיים (באר מים חיים הלכות לשון הרע - כלל ח) ידוע שכונת אהרון ומרים בדיבורם לא היה ח"ו לגנותו למשה רבנו ע"ה רק שלפי דעתם עשה שלא כדין במה שפירש מצפורה. דמה שדיברו ביניהם בזה הוא משום שנחלט בעיניהם דשלא כדין עשה שחשבו דאין קדושת נבואתו גדולה משאר נביאים שיצטרך עי"ז לפרוש ממנה כמו שנאמר הרק אך במשה וכו' על כן הוסכם ביניהם שיראו להוכיחו עבור זה, ואף דכל זה הדיבור היה להנייתו של משה לשם שמים כדי להוכיחו אחר זה במה שפירש ממנה, וא"כ מותרים היו לדבר ביניהם בענין זה אעפ"כ נענשו משום לשון הרע משום ההחלטה שנחלט בעיניהם שעשה שלא כדין כמו שאמרו הרק אך וגו' דלא היה להם להחליט לעת עתה כל זמן שלא דרשו מאתו טעם הדבר.

מבואר שהתכוונה מרים לתועלת אלא שלא דנה לכף זכות. א"כ יש לשאול מדוע נחשב שעברה על לשון הרע, היו צריכים לומר שעברה על לדון לכף זכות?

למדנו מכאן חידוש גדול שאיסור לשון הרע הוא לא עצם הדיבור הרע על אדם, אלא המידה השלילית של לפרש רע דברים, התורה מצווה אותנו לחשוב תמיד טוב, על כל אדם, על כל מה שרואים בחיים - "לראות טוב", אמנם לענש לא נענשים עד שמדברים בפועל, אבל היסוד שעומד מאחרי הכול הוא לראות טוב, היות ומרים לא חשבה טוב, שלא חשבה

אולי הקב"ה אמר למשה שיפרוש מאשתו, ולא חשבה לפחות לברר ולשאול אותו לפני שהיא מגלה לאהרון, אלא החליטה שעשה מעשה רע, זה לשון הרע - הראיה השלילית.

כעין זה כתב בתרגום יונתן (דברים כד ט): זָכֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה יְדָוֹד אֱלֹהֶיךָ לְמַרְיָם בְּדָרְךָ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם. הוּוּ זֶה־יְרִינְךָ דְלֹא לְמַחְשָׁד חַד בַּחֲבֵרִיָּה דְלֹא יִלְקִי הוּוּ דְכִירִין מַה דְעֵבַד יִי אֱלֹהֵינוּ לְמַרְיָם דְחֻשְׁדַּת לְמֹשֶׁה בְּמִלְתָּא דְלֹא הוּוּ בִּיה וּלְקַת בְּצוּרְעָא וְאִתְעַכְבַּת בְּאַרְחָא בְּמַפְקָכוֹן מִמִּצְרַיִם.

י. מיתת מרים - בוח הדיבור

בתורה ובחז"ל לא כתוב מדוע מרים לא זכתה להכנס לארץ ישראל^ל, מה היה חטאה?

דברים מבהילים כתב בזה רבינו החתם סופר (במדבר כ יב) וז"ל:

הנה לא מציינו בקרא שום טעם על מיתתה של מרים עכשיו? ומדכתיב "ואכחיד שלשת הרעים בירח אחד", משמע שכולם מתו מדבר אחד (בגלל סיבה אחת), וגם לשון הקרא 'בירח אחד' אין לו מובן דלא בחודש אחד מתו?

ונ"ל דמציינו דלשון הרע הורג שלשה האומרו והנאמר עליו והמקבלו, הנה מרים דברה לשה"ר לאהרון על משה ועי"ז נתחייבו כולם מיתה. ובפרט שע"י מיתת מרים פסק הבאר וגרם החטא למשה ולאהרון של מי מריבה שלא ליכנס לארץ נמצא שמתו כולם בירח אחד דע"י מיתת מרים התחילה מיתת משה ואהרון.

וגם בשביל דבר אחד מתו כולם דהנה הקב"ה רצה להראות לישראל כח הדיבור של האדם שלא יאמר אדם בעל הלשון מה עשיתי הלא רק דברתי כמבואר ברמב"ם שזהו הסדר של בעל לשה"ר לומר שלא עשה כלום, ובאמת שקר דבר בעל הלשון שגדול כח הדיבור הן לטוב והן לרע לכן מתה מרים עכשיו על לשה"ר שדברה על אחיה, וציוה גם למשה ולאהרון שגם עליהם היה החטא של לשון הרע שדברה מרים שידברו אל הסלע ויגרום הדיבור ההוא לפעול פעולה גדולה להשקות עדה גדולה עם מקניהם ועי"ז ילמדו ישראל מוסר שכח הדיבור גדול מאוד ויזהרו בלשונם מלדבר דבר דמשתמע מיניה לישנא בישא.

והנה משה שהכה לסלע אז יאמרו ישראל מדחזינן שהוצרך תמיד בכל דיבור לעשות מעשה ש"מ אין בדיבור כלום ולא יזהרו עצמם מן החטא של לשה"ר, ומדוקדק בזה הלשון 'יען לא האמנתם בי' ומבואר ברמב"ן ז"ל שהוא פועל יוצא כלומר שע"י דבריכם לסלע (שהיתם מדברים לסלע) היה מקום להתחזק אמונה בישראל שהיו רואים כח הדיבור והיו נזהרים מחטא לשה"ר וע"י הכאה לא החזקתם אמונה בבני ישראל, אדרבא יהיה להם מקום להטעות ולומר שאין בדיבור כלום לכן לא תביאו.

לג. כדברי רש"י (דברים פרק לגח): תריבחו על מי מריבה נסתקפת לו לבוא בעלילה, אם משה אמר (במדבר כ, י) שמעו נא המורים, אהרן ומרים מה עשו.

שירה

מרים

למדנו מדבריו עד כמה חשוב להקב"ה ללמדנו כוח הדיבור, לדבר תמיד דיבורים חיוביים, לראות את הטוב בזולת ובעולם, תמיד לדבר אל הסלע - דיבורים של מעלות וטובות, ולא להכות את הסלע בדיבורים שליליים.

פרק ת. השפעה חיובית

א. לדבר אל הסלע

לאחר מות מרים, סגר הבאר את פיו ולא נבע מים, העם כולו צמא למים לשתיה. באו עם ישראל אל משה לבקש מים, משה רבינו על פי ציווי ה' בא להוציא מים מהסלע שהוא באר מרים ושם חטא בחטא מי מריבה.

דעות רבות בראשונים נאמרו מה היה חטאו של משה רבינו על הסלע, נתבונן בפירושים ונראה שהם נובעים מחמת שלבאר מרים צריכים לדבר בדרך של שירה והודיה, בדרך של אהבת ה' ושמחה כמו שמתאים לבאר של אם השירה בישראל. באר מרים צריכה לגרום לכולם אהבה לה', וכאן נגרם ריחוק קצת מה', וזה היה חטאם.

לדעת רש"י: חטאם היה מה שהכו את הסלע ולא דיברו אליו, שכן לבאר השירה צריך לדבר דיבורים של אהבה ואמונה ולא להכותו, באר השירה צריך להראות לכולם דוגמא שאין דבר מתוק מלעשות רצון ה', רק אומרים לו והוא עושה, אבל שהכו אותו ואז נתן מימיו משמע שהוא מוכרח ולכן הוא עושה, ולא מחמת הבנה שזה הדבר הנפלא ביותר בשבילו, זה היה חילול ה'.

כמו שכותב המהר"ל:

"השם יתברך רצה שיקבלו הנמצאים דבורו ויהיו נמשכים אחר השם יתברך ברצון רק בדבור בלבד בשמחה, והוא בעצמו ענין האמונה כמו שאמרנו כי האמונה בו יתברך מחדש שמחה. וכדי שיהיה הכל דרך שמחה המורה על האמונה, יהיה מדבר משה אל הסלע ויהיה הסלע נמשך אל רצון בוראו מעצמו... כי אין אמונה רק שיהיה הכל דרך רצון ושמחה. (שאדם חי שה' אוהב אותו רוצה בטובתו ושמח בו וכל מה שקורה עימו זה הכי טוב שיכול להיות, כל קושי שעובר עליו זה רק לטובתו בשביל לקרב אותו לבורא - הוא בשמחה) ובזה יעשו ישראל גם כן רצון השם יתברך מעצמם בשמחה. ולכך אמרו שידברו אל הסלע, כי כאשר יקיים מכח דבור, הנה העשייה היא מרצון ומשמחה, וזהו ענין האמונה.

שירת
מרים

ב. לעשות קידוש על הסלע

שמתה מרים ופסק הבאר, רצה הקב"ה להמשיך את אורה של מרים - את אור השירה וההודיה לעם ישראל, רצה הקב"ה שמשה ואהרן ילמדו את העם היאך יעשו לדורות בא"י כאשר יהיה בצורת, לכן צווה ה' לדבר אל הסלע - דהינו שיאמרו עליו דברי שבח שירה והודיה, שכן סלע זה רגיל הוא שאינו נותן מימיו רק ששרים עליו כמובא בזוהר הקדוש לעיל בתחילת פרק באר מרים, ועל ידי זה ילמדנו בני ישראל את כוח השירה וההודיה^ל.

בחוברת מתיקות השבת מסביר, איזה דיבורים היה צריך לדבר על הבאר: משה היה צריך להרים את המטה של אדם הראשון, אותו מטה שעבר מדור לדור עד אלי (פרד"א) ואומר: לא נוכל להתפלל ולבקש על מים לשתייה עד שנקדים לספר את כל הגאולות שהקב"ה עשה לנו. ושנעשו במטה נפלא זה.

את הנסים שעשה ה' לאדם הראשון במטה זה, ליעקב אבינו שחצה בו את הירדן, והחסדים שהיה למשה במטה זה שנהפך לנחש, ובלע את כל המטות, ושבו נעשו כל הניסים והמופתים.

דווקא כעת כשאנו צמאים מאוד צווה ה' 'ודברתם אל הסלע לעיניהם' כשיעמדו קרוב ויראו אז יזכרו דברים שאירעו עם הסלע, דווקא לצורך זה הביא ה' את עמו ידי חוסר מים וצימאון, כי דווקא אז בעת שהיה להם תשוקה גדולה למים, ינסו הדברים היטיב בלבם, כמה גדול חסד ה' שיש מים לשותות, וכמה נסים נעשו אתם על המים.

את הנס שנעשה למשה רבינו ביאור בעת שהיה בתיבה, ושנהפך היאור לדם, וקריעת ים סוף, ובארה של מרים.

גם את הניסים שנעשו על הסלע במצרים כמו שמסופר בגמ' (סוטה יא:): כיון שמגיע זמן מולדיהן (לידתן, והמצרים גזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו), הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, שנאמר: תחת התפוח עוררתך וגו', והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן, כחיה זו שמשפרת את הולד, ומלקט להן שני עגולין (כעין ככר עגול) אחד של שמן ואחד של דבש (שמהן היו יונקין), שנאמר: ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור.

לד. רמז לכך נוכל למצוא בדברי המדרש: (שמעוני פרשת חקת רמז תשסג) ודברתם אל הסלע [כ, ח], והכיתם לאי נאמר, א"ל כשהנער קטן רבו מכהו ומלמדו כיון שהגדיל בדבור הוא מיסרו, כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה כשהיה סלע זה קטן הכית אותו שנאמר והכית בצור אבל עכשיו ודברתם אל הסלע שנה עליו פרק אחד והוא מוציא מים מן הסלע.

לפי זה נראה לתרץ את קושית הראשונים: מדוע בצור (שמות יז), צווה ה' להכות את הסלע וכאן לדבר? אלא שכאשר מרים היתה חייה, לא היה צריך משה לדבר אל הסלע, זה היה תפקידה של מרים ללמד את בני ישראל את כוח השירה וההודיה, כיון שנסתלקה מרים, הוצרך משה להחזיר את בארה של מרים, היה צריך גם להחזיר את הלימוד של מרים.

על זה אמר ה' "יֵעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישְׁנִי וְלִעֲנִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - שלא קדשתם את שמי, שלא עשיתם קדוש שמי על המים, ולא הזכרתם את כל החסדים שיש במים, לכן לא תביאו.

בזה נוכל להבין מדוע שהכו בצור בחורב בפרשת בשלח נאמר (שמות פרק יז, ה) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אֶתָּךְ מִזֶּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטֶּף אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיָּאֵר קַח בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ. רק הזקנים באים, לעומת זאת בפרשת חוקת שמוציאים מים מהסלע (במדבר פרק כ, ח) נאמר: "קַח אֶת הַמַּטֵּה וְהִקְהַל אֶת הָעֵדָה אֶתָּה וְאַהֲרֹן אַחִיךָ וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע לִעֲנִינֵיהֶם וְנָתַן מִימְיוֹ" מביא רש"י: ויקהלו וגו' - זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה. כל עם ישראל מגיע לראות מדוע? ונעשה נס גדול שמעט החזיק מועט את המרובה, לשם מה נעשה נס זה?

אלא היות וכאן היה צריך ללמד את עם ישראל, את חשיבות ההודיה לה' לשם זה היה צריך שכולם ישמעו כיצד השירה פועלת.

ג. רוחה של מרים הסתלקה

כאשר מרים מסתלקת גם רוחה הסתלקה, אותה אשה גדולה השרתה על כל עם ישראל את רגש אהבה לה' וההודיה לה, במותה נחסר עם ישראל את אותו רגש נפלא של שמחה בבורא ומחמת זה נגרם למשה ואהרן שבמקום לשמוח לאהוב ולהודות היה (כמובן בדק מן הדק, בדרגות שאין לנו מושג בהם) כעס והכאה שלא הוסיף אהבה לה' הטוב והמטיב.

דבר זה נרמז במה שאמר משה " שִׁמְעוּ נָא הַמְּרִים" - אותיות מרים, ללמדך שהכל קרא בגלל החסרון של מרים, זהו בדקות חטא מי מריבה שהיה מיד לאחר מיתתה של אם השירה.

יתכן וזה גם הטעם שגרם לבני ישראל להתלונן אח"כ על המן, הרי ארבעים שנה הם אוכלים מן ומה ראו פתאום להתלונן "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל", רש"י: לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא.

מדוע פתאום הם פוחדים מהמן?

אלא כיון שנסתלקה מרים, אם השירה וההודיה, נסתלקה רוחה מעם ישראל, וזה גרם להם להתחיל לחשוב מחשבות לא טובות, מחשבות רעות כלפי אבינו הטוב והמטיב.

לה. כמו שאמרו במדרש: מדרש תהלים מזמור ה: "עד שלא שתו מן הבאר אתמול היו אומרים היש ה' בקרבנו (שמות יז ז), הרי טוב, ואם אין, נברור לנו עבודה זרה, מששתו אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע".

וכן בזוהר חדש פרשת תולדות דף מה עמוד ב: "ומהאי בירא איהו פתחא למינדע ליה לקב"ה הה"ד פתחו לי שערי צדק אבא במ אודה יה" [תלים קיח].

שירה
מרים

ד. הבאר חזרה ביום השירה

מתי היה היום שבו חזרה באר מרים? בעשירי בניסן בשנת ב"א רפ"ח כשבת בני ישראל בקדש מדבר סין בשנת מ' ליציאתן ממצרים מתה מרים בשנת קכ"ז לימי חייה. אולם לא פסקו המים מיד, אלא ביום שבעה עשר בניסן בעבור ימי אבלה, קל וחומר מדור המבול שנתן להם הקב"ה ארכה שבעת ימי אבלו של מתושלח הצדיק י^ל.

שהו שלשה ימים ולא התלוננו כי אמרו: אין הקב"ה משהה את הצדיקים בצרה יותר משלשה ימים, עברו שלשה ימים, ולא חזרו המים, עשו מריבה. **אותו היום כ"א בניסן היה**, בו ביום הפך לפני ל"ט שנה את ים סוף ליבשה, ובו ביום הפך צור למעינו מים, שכן בזכות שירה שאמרה מרים בים סוף זכתה לבאר וזכתה שחזרה הבאר לעם ישראל.

היה ביום זה דבר והיפוכו בקריעת ים סוף המים נהפכו למוצק ליבשה, ובבאר מרים הסלע המוצק הפך למים, להראות כוחו של הקב"ה שיכול לעשות דבר והיפוכו.

(על פי חתם סופר במדבר כ,כח)

ה. דוד צאצא מרים.

התורה אומרת שהמילדות שפרה ופועה (זו מרים) זכו לשכר "וַיְהִי כִּי יֵרְאוּ הַמַּיִלֶדֶת אֶת הַאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם פְּתִימִים". לאיזה בית זכתה מרים? אומר הגמ' (סוטה יא): בתי מלכות, **דוד ממרים קאתי**, דכתיב: ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת (זו מרים) ותלד לו את חור, וכתיב: ודוד בן איש אפרתי.

דוד המלך הוא צאצא של מרים - כמה נפלא הדבר שמצאציה של אם השירה יוצא דוד המלך נעים זמירות ישראל, שכל חייו היו שירה גדולה לבורא עולם. עד שחז"ל אמרו על דוד שריווהו להקב"ה בשירות ותשבחות, כביכול היה הקב"ה צמא לשמוע שירה, עד שבא דוד ושר לפניו.

ראוי לציין דבר נפלא, שנינו במשנה באבות (ד"ג): רבי שמעון אומר שלשה כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות. שלוש כתרים אלו מתחלקים בין האחים, משה מקבל את כתר התורה (תורה צוה לנו משה), אהרון מקבל את כתר הכהונה, ומרים מקבלת את כתר המלכות (מלכות בית דוד מצאציה).

לו. בילקוט שמעוני (מסעי רמז תשפז) כתוב: "אבל כשמתה מרים לא ספדוה ולא קברוה, אלא משה בראש (בראש המיטה) ואהרן ברגל (בסוף המיטה) והלכו וקברוה". מדוע לא ספדו את מרים? מדוע לא בא לקבורה בעלה? מדוע היה צריך שאהרון הכהן הגדול יטמא לאחותו כדן מת מצווה שאין לה קוברים? שמעתי מהרב ברוך רוזנבלום שליט"א שחיפש הרבה ולא מצא בזה באור (ועיין בספר אזנים לתורה ובכלי יקר וצ"ע).

פרק ט. מרים משפיעה על בנות ישראל

ראינו שמרים לקחה את כל הנשים אחריה לשירה, בנוסף היה למרים הנביאה השפעה חזקה מאוד על כל נשות ישראל שגרמה להם להאמין גם במצבים קשים מאוד¹⁷.

כמו שכתב בש"ך על התורה (שפתי כהן על במדבר פרק כ פסוק ב):

היתה נקראת שפרה, לפי שהיתה משפרת ומקשטת הנשים כדי שיתאוו להן בעליהן, ואף על פי שהיו בעבודת פרך כשהיו רואים נשותיהם היו מתנחמים על כל מה ששיעבדום, והיו מתאווים להן, והיא היתה סיבה שהעמידו ששים ריבוא, ושרתה עליהם השכינה ונגאלו, והאשה נקראת באר שנאמר (משלי ה', ט"ו) שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך, לזה זכתה והיה הבאר בזכותה.

השפעתה של מרים על נשות ישראל, המשיכה לאורך כל שנות המדבר, כמו שנראה:

א. בשכר נשים צדקניות - נגאלו

במצרים: מובא במדרש רבה (שמות פרשה א פסקה יב): דרש ר"ע בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים, מה עשו בשעה שהיו הולכות לשאוב מים הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבין מחצה מים ומחצה דגים ומוליכות אצל בעליהן ושופתות להם שתי קדרות אחת של חמין ואחת של דגים ומאכילות אותן ומרחיצות אותן וסכות אותן ומשקות אותן ונזקקות להם בין שפתים שנאמר (תהלים סח) אם תשכבון בין שפתים כנפי יונה נחפה בכסף בשכר ששכבו בין שפתים זכו ישראל לביזת מצרים שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף (עיין בהערה¹⁸ עוד הסבר כיצד גרמו לגאולה).

לז. בכלל הקב"ה טבע באשה נאמנות את מידת הנאמנות (לבעלה וגם לבורא) כמובא במדרש: תוספות מסכת תענית דף ח עמוד א. בחולדה ובור כך בהקב"ה על אחת כמה וכמה - פי' מאמין בחולדה ובור מעשה היה בנערה אחת היתה רוצה לילך לבית אביה והיה בור בדרך ונפלה ובא בחור אחד ואמר אם אני אעליך תנשאי לי אמרה לו הן ונשבעו ביניהן שהוא לא ישא אשה אחרת והיא לא תנשא לאיש אחר ואמרו מי מעיד בינינו והיתה חולדה אחת הולכת לפני הבור ואמרו אלו שנים בור וחולדה יהיו עדים בינינו והלכו לדרכם והיא עמדה בשבועתה והוא נשא אשה אחרת וילדה בן באת חולדה ונשכתו ומת וילדה לו בן שני ונפל לבור ומת אמרה לו אשתו מה זה המעשה שהגיע לנו שלא כשאר בני אדם נזכר השבועה וסיפר לאשתו כל המעשה אמרה לו א"כ חזור וקחנה וכתב לה גט והלך ונשא את הבתולה והיינו דאמרי המאמין בבור וחולדה שהעמידו עדותן.

לח. הנה נודע מספרים רבים דהגאולה של מצרים לא היתה אלא בזכות נשים צדקניות כמו שהאריך בזה הרב

שירה

מרים

כיוצא בזה מצאנו ברש"י (שמות פרק לח ח): במראת הצובאת - בנות ישראל היו בידן מראות, שרואות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן, והיה מואס משה בהן, מפני שעשויים ליצר הרע, אמר לו הקדוש ברוך הוא קבל, כי אלו חביבין עלי מן הכל, שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים. כשהיו בעליהם יגיעם בעבודת פרך, היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם ונוטלות המראות, וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה ומשדלתו בדברים, לומר אני נאה ממך, ומתוך כך מביאות לבעליהן לידי תאוה ונזקקות להם, ומתעברות ויולדות שם, שנאמר (שיר השירים ח ה) תחת התפוח עוררתיך, וזהו שנאמר במראות הצובאות ע"כ.

כאשר היו בני ישראל מגיעים לכלל יאוש עקב קושי העבודה והעינויים, עד שדעך בקרבם כל רצון של חיים ונשקפה סכנה לכל עצם קיומו של עם ישראל הרי דוקא הנשים היו מביאות עמהן עידוד ונחמה ועוררו בבעליהם רצון קיום וחדוות חיים. על אף התנאים הקשים והגרועים ביותר הוסיפו לנהל את חיי המשפחה שלהן, כדי להגדיל את מחנה ישראל. הן שמו מבטחן ותקוותן בהשם יתברך, כי ביכולתו לפרנס על ידי מלאכיו שלא כדרך הטבע ולהציל את ילדי עמו אפילו כאשר חורשים מענית על גבם...זו היתה צדקותן של נשי אותו הדור ובזכות זאת הביאו את הגאולה.

ג. נשים גודרות - חמא העגל

מדרש רבה (במדבר פרשה כא פסקה י): ותקרבנה בנות צלפחד אותו הדור היו הנשים גודרות מה שאנשים פורצים שכן את מוצא שאמר להן אהרן (שמות לב) פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם ולא רצו הנשים ומיחו בבעליהן שנאמר ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב וגו' והנשים לא נשתתפו עמהן במעשה העגל.

ג. הנשים הצובאות - כמשכן

"ויבואו האנשים על הנשים" (שמות לה). כי טעם על הנשים שהן היו שם בראשונה והאנשים נטפלו להן (רמב"ן).

"וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת כַּנּוֹת הַנְּחֹשֶׁת בְּמִרְאֵת הַצְּבָאוֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פָתַח אֶהָל מוֹעֵד" עשה הכיור וכנו ממראות הנשים אשר באו מהן צבא גדול ונאספו אל פתח אהל מועד לתת

בעל פרשת דרכים בדרוש חמישי, משום דבאמת היה ראוי להיות להן להיות במצרים ד' מאות שנה, ולמה יצאו קודם זמנם, לפי שריבוי אנשים השלים למנין, משום דהיו פרים ורבים שלא כדרך הטבע עיין שם. נביא את החשבון בקיצור: נגזר עליהם ועבדום וענו אותם 400 שנה והם עבדו רק חמישית 86 שנה (חמישית 4300 שנה) ועל ארבע חמישיות ויתר להם הכתוב, וי"א שלכן שותים ארבע כוס כי ה' ויתר להם על ארבע פעמים כוס, מדוע? כי היה יהודים פי חמש 600,000 שהרי רק חמישית יצאו ממצרים, והיות והשתתפו בשיעבוד יותר יהודים לכן יצאו יותר מהר, לכן בזכות נשים צדקניות שהביאו ילדים נגאלו מהר ממצרים.

מראותיהן בנדבת לבן, והיה נחשת המראות נחשת קלל ממורט ויפה מאד, ועל כן ייחד אותו מתחלה לכלי הזה, והנשים בראותן כן **נאספות ובאות צבאות צבאות** לתת כולן מראותיהן להעשות בהן כל הכיור וכנו.

מדוע נשים לא עושים מלאכה בר"ח?

כתוב בפרקי דרבי אליעזר (מ"ח) לפי שלא רצו נשים ליתן נזמיהם לבעליהן במעשה העגל לכך נתן להם הקדוש ברוך הוא שכרן שיהיו משמרות ראשי חדשים יותר מהאנשים.

ידועה השאלה מה הקשר בין מה שלא פרקו נזמיהם בעגל לבין לשמור ראש חודש?

יש לבאר: כאשר הנשים לא פרקו נזמיהם, לא ידעו האם זה מחמת אהבתם את השם יתברך, או מחמת אהבתם את התכשיטים. עד שבא המשכן ופרקו נזמיהם הראו שהכול הוא מחמת אהבתם לבורא לכן אז נתן הקב"ה שכרן.

היות ונבנה המשכן בר"ח ניסן, ניתן להם אותו היום לחג, ואגב ר"ח ניסן קיבלו את כל הר"ח (ע' דעת זקנים מבעלי התוס' שמות לה כב).

ד. מחבבות את ארץ ישראל - מרגלים

גם במרגלים שהוציאו דבה נאמר במדרש (במדבר רבה פרשת פינחס פרשה כא): וישבו וילינו עליו את כל העדה. ועליהם נגזרה גזירה שאמרו לא נוכל לעלות אבל הנשים לא היו עמהם בעצה שכתוב למעלה מן הפרשה (שם כו) כי אמר ה' להם מות ימותו במדבר ולא נותר מהם **איש כי אם כלב בן יפונה איש ולא אשה** על מה שלא רצו ליכנס לארץ. אבל הנשים קרבו לבקש נחלה בארץ לכן נכתבה פרשה זו סמוך למיתת דור המדבר שמשם פרצו האנשים וגדרו הנשים^{לט}.

אהבת ארץ ישראל: (ילקוט שמעוני במדבר רמז תשעג) תנה לנו אחוזה רבי נתן אומר יפה כח נשים מכח אנשים. אנשים אומרים נתנה ראש ונשובה מצרימה ונשים אומרות תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו. רואים אך בשעה שכולם מתייאשים הנשים רואות טוב.

לט. דברים נפלאים מאוד כתב הכלי יקר (במדבר פרק יג פסוק ב): שלח לך אנשים - לכך פירט אנשים, לפי שאמרו חז"ל (ילקוט רמז תשעג) האנשים היו שונאים את הארץ ואמרו ניתנה ראש ונשובה מצרימה (במדבר יד ד) והנשים היו מחבבות הארץ ואמרו תנה לנו אחוזה (שם כז ד). ועל כן אמר הקדוש ברוך הוא לפי דעתי שאני רואה בעתיד היה יותר טוב לשלוח נשים המחבבות את הארץ כי לא יספרו בגנותה, אבל לך לדעתך שאתה סבור שכשרים המה ואתה סבור שהארץ חביבה עליהם תשלח אנשים, וזהו שלח לך לדעתך אנשים אבל לדעתי היה יותר טוב לשלוח נשים כאמור.

ה. חכמת נשים בנתה ביתה - קורח

בעדת קורח: מצאנו שאשתו של און בן פלת שכנעה אותו לצאת מהמחלוקת. נראה שלא רק היא אלא כל נשות ישראל לא חטאו בעדת קורח, כמו שמובא בספר מבשר טוב: שלכן מובא בגמ' (סנהדרין קי.) שחשדו בני ישראל את משה רבינו ע"ה באשת איש, משום שראו שהנשים היו תמיד לצדו. תמיד עמדו לצד משה.

מספרים שהקדוש בעל "הישמח משה" זצ"ל, העיד על עצמו
שבאחד מגלגוליו הקודמים היה בדור המדבר, ובמחלוקת
קורח ועדתו נטו רוב ישראל אחר קורח, ומיעוטן אחר משה,
ואילו הנשים כולם נטו לצד משה רבינו ע"ה.

(ספר אשת לפידות עמוד נ"ד)

ו. כשרות הנשים

בחטא בנות מדין: כתב הכלי יקר (במדבר פרק כו) וחתם עליהם שם יה (כמו שכתוב בפסוק חנוך משפחת חנכי לפלוא משפחת הפלאי: לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרוֹנִי לְכַרְמֵי מִשְׁפַּחַת הַכַּרְמִי) כי שם זה הוא מתווך בין איש לאשה להורות שכולם נולדו מן איש ואשה אשר שם יה ביניהם.

וקדימת ה"א ליו"ד (שואל הכלי יקר מדוע כתוב קודם ה' בכל משפחה החצרוני, הרי בד"כ איש קודם והיו צריכים לכתוב כמו ימנה?) בא להודיע כשרות הנשים כי ה"א נתונה לאשה והיו"ד לאיש, ובאמת היו הנשים יותר גדורין מעריות מן האנשים מדפרסמה הכתוב את שלומית בת דברי שמע מינה שזו לבדה היתה פרוצה וכולם צנועות (ויקרא רבה לב ה) אבל האנשים היו בוכים למשפחותיהם על עסקי עריות שנאסרו להם ונכשלו הרבה מהם בשיטים, על כן הקדים ה"א של יה ליו"ד כי עיקר הדבר **שבא להודיע כשרות הנשים** שלא שלטו המצרים באמותם.

נראה שגם כאן זה נבע מחמת שלא יתיאשו מא"י ומהקמת העם היהודי ולכן לא פרצו בעריות. כיוצא בזה כתב באלשיך (עיין הערה ²)

מ. אלשיך (במדבר כו מד): והנה אין ספק כי לא על חנם רמז הוא יתברך דבר זה מהופך, שהה"א קודמת אל היו"ד. אך אחשוב להורות כי **רב זהירות הנשים** אשר היה להם במצרים על דבר זה יותר. כי הנה על כן שמו פניהם במצרים במראות הצובאות וברחוץ את בעליהן להביאם לידי תאוה ליזקק להן, מאימתן פן יפלו תחת מצריים (שמות רבה א טז). וגם בעגל אמרו רבותינו ז"ל (ויקרא רבה ב א ועיי"ש במפרשים) שנעלו דלתותיהן גם מבעליהן, באומרם כי מומרים היו בל יטמאו בהם, עד אשר נתקן הדבר. וכן בכל הדברים הרעים שנמצא בזמת הזכרים כענין בנות מואב ומדין, לא נמצא כאלה בנשים. כי לא אחת מהן יצאת מן השורה, ואפילו האחת שהיתה במצרים ופרסמה הכתוב היתה אנוסה מהנוגש כמו שאמרו ז"ל (ילקוט רמז תרנז). על כן להיות ה"א של הנשים יותר מתוקנת מהיו"ד של האנשים. לכך הקדימה יתברך אל היו"ד לומר החנוכי הפלואי וכו', שנרמז שם יה בקדימת ה"א ליו"ד.

בכל אלו אחת מהסיבות מדוע הנשים לא חטאו היה מחמת שהנשים ראו טוב, קיוו לטוב. הם לא התייאשו שמשה יבוא ולא חטאו בעגל, הם ידעו שה' אוהב אותנו ונירש את הארץ ולא התיאשו מהמרגלים.

כמו שמובא במדרש (ספרי זוטא פרק כז): ותקרבנה בנות צלפחד בן חפר בן גלעד הא כל אדם כשר שעומד בתוך דור רשע זכה ליטול שכר כולו, נח עמד בדור המבול זכה ליטול שכר כולו, אברהם עמד בדור הפלגה זכה ליטול שכר כולו, לוט עמד בדור סדום זכה ליטול שכר כולו, אלו (בנות צלפחד) עמדו בדור המדבר זכו ליטול שכר כולו. ללמדך באיזה שעה עמדו לפני משה בשעה שאמרו ישראל למשה נתנה ראש ונשובה מצרימה, אמר להן משה והלא כל ישראל מבקשין לחזור למצרים ואתנה מבקשות נחלה בארץ, אמרו יודעות אנו שסוף כל ישראל להחזיק בארץ.

רואים אנו את האמונה החזקה שהחדירה מרים בנשות ישראל שדבר אלוקינו יקום לעולם, אותה אמונה של ותתצב אחותו מרחוק - שידעה שוודאי ההבטחה האלוקית תקום, ורק הלכה לראות כיצד קורה הנס. אותה אמונה חדרה לנשות ישראל, שאם הקב"ה הבטיח את ארץ ישראל לעם ישראל, הוא ידאג שנוכל לרשת אותה בצורה הטובה ביותר.

ז. נשים ראש חודש.

לאחר שלמדנו על כוח האמונה בישועה של נשות ישראל, נוכל לבאר שאלה מפורסמת מדוע זכו נשים לקבל את ראש חודש לחג להם. כמובא:

רגילין לומר שהוסיף המקום יום טוב לנשים בראש חודש
בשכר שלא נתרצו על מעשה העגל כשאמר להם אהרן (שמות
לב) פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם וגו' ויתפרקו כל העם
וגו' אשר באזניהם אבל נשיהם לא הביאו שלא רצו הנשים
ליתן (תוספות ראש השנה כג/א).

מה הקשר בין ראש חודש לחטא העגל?

נראה לומר בעז"ה: חטא העגל היה יאוש של עם ישראל, שחשבו משה מת ומנהיג אחר לא יוכל לעשות ניסים, אבל הנשים דרך אחר להן, ה' לא עזב אותנו מעולם, ותמיד ימצא את הדרך לגאול אותנו, לכן הן לא רצו לתת את נזמיהם לעגל.

מהו ראש חודש? מדוע שמחים בר"ח על מה השמחה הגדולה?

בזה מצאנו ראינו טוב טעם אל אומרו לימנה משפחת הימנה. כי הלא מהטעם שלא אמר הימני, על כי מעצמו יש השם בימנה, מטעם זה גם כן היה יכול לומר משפחת ימנה. אך הוא למען המצא תמצא ה"א קודמת ליו"ד מן הטעם הנזכר.

שיחה

מרים

הלבנה מסמלת לעם ישראל, שגם שרואים שהכול הולך ונהיה חשוך, הלבנה הולכת ונהיית קטנה, עד שאין לבנה בכלל, אין להתיאש בעז"ה בקרוב תצמח לבנה חדשה, תגיע הישועה, וכמו שאומרים בברכת קידוש לבנה "וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה", הלבנה החדשה מלמדת את עם ישראל שגם הם בסוף יתחדשו ויזכו לגאולה, יום ראש חודש הוא יום של הודיה על העתיד על הגאולה שתבוא במהרה. ומי ראוי לזה אם לא הנשים שלא יתיאשו שראו חושך, וקיוו לאור הלבנה שיאיר בקרוב.

ממשיך בפרקי דר"א וכותב: לעתיד לבוא הקב"ה מחדש אותן (את הנשים) כעין ראשי חדשים שנא' כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה וגו' תתחדש כנשר נעורייכי.

מדוע אשה אוהבת פרחים? משום שהיא חושבת תמיד טוב, החיים יהיו פורחים, הנישואין יהיו פורחים, העולם כולו יפרח ויתחדש, ופרח כשמו שהכול פורח.

בשו"ע סימן תי"ט כתוב מצוה להרבות בסעודת ראש חודש. אמרו דורשי רשומות סימן תי"ט ר"ת תאכל יותר טוב, לפי דרכינו ניתן להוסיף תי"ט ר"ת תראה יותר טוב - תלמד מראש חודש לראות את הטוב בכל דבר.

אשה בכל אלה - לא מצאתי

כתבו הפוסקים הטעם דנהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בר"ח, מפני דארז"ל דשלש רגלים נתנם הקדוש ברוך הוא לישראל על שם אבותינו, והיה רוצה ליתן י"ב ראשי חדשים להיות מועדים ורגלים גמורים על שם י"ב שבטי ישראל, ואחר שחטאו ישראל בעגל, הפסידו דבר זה, ולכך הנשים שלא חטאו בעגל הם זכו לר"ח יותר מן האנשים, ולכן נהגו בהם קדושה שלא לעשות מלאכה בר"ח אלא רק אוכל נפש בלבד.

בזה יובן בס"ד הכתוב בקהלת ז', "ואשה בכל אלה לא מצאתי, לבד ראה זה מצאתי", פירוש בכל אלה הוא עון העגל שאמרו אלה אלהיך ישראל, לא מצאתי חטא לאשה, ולכן לבד ראה זה מצאתי, פירוש, ראשי חדשים שהם מספר זה אשר מקודשים ע"פ הראיה וכמ"ש רז"ל ע"פ החדש הזה לכם ראש חדשים, א"ל הקדוש ברוך הוא למרע"ה כזה ראה וקדש, מצאתי להנשים חלק בו יותר מן האנשים.

בזה יובן הטעם מש"ה "אשת חיל עטרת בעלה", הואיל וזכתה בר"ח שהוא ראש ועטרה לחדש, לכך תהיה עטרת בעלה.

שירה
מרים

בזה יובן בס"ד רמז הכתוב "אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה", פירוש, האשה נקראת אבן כי היא קרקע עולם כמ"ש רז"ל, מאסו הבונים, החכמים שנקראים בונים כמ"ש אל תקרי בניך אלא בוניך, והיינו שתיקנו כל יום ברכה לברך שלא עשני אשה, אך באמת היתה לראש פנה, כי זכתה לראש חדש מה שלא זכו לו האנשים.

בן איש חי שנה שניה פרשת ויקרא

פרק י. נפלאים מעשיה

א. ממעלות מרים

בזכותה נגאלו ישראל ממצרים כמובא במדרש (מכילתא דרשב"י פרק יג): "אלקים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות" (תה' סח ז). "בכושרות" במעשה כשרים שבהן - זה משה אהרן ומרים.

בפירוש ההגדה של פסח המיוחס לרבי דוד הנגיד, בן המאה השלוש עשרה, נכדו של הרמב"ם, מבאר את התיבות 'עבדים היינו לפרעה במצרים' בהוראה שהקב"ה גאלנו מבין פרעה 'בזכות מרים שהיו שנותיה קכ"ו כמנין "עבדים". ובזכות מה שעשתה עמהם בשעה שנולדו, שהיתה מן המילדות ומסרה נפשה להריגה ועברה על מצות פרעה'.

ב. מיתת מרים כיפרה על חטא המרגלים

רש"י מביא מדרש חז"ל שמיתת מרים כיפרה לעם ישראל על חטאם וכך כותב רש"י (במדבר כא):

וַיָּבֵאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מְדַבְּרִים צֹן פְּחָדִישׁ הָרָאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם
בְּקִדְשׁ וְתַמָּת שָׁם מְרִיָּם וַתִּקְבֹּר שָׁם. כל העדה - עדה השלמה,
שכבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לחיים. ותמת שם מרים -
למה נסמכה פרשת מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך
מה קרבנות מכפרין אף מיתת צדיקים מכפרת.

על איזה חטא של עם ישראל כיפרה מיתת מרים? עוד יש לשאול כיצד אומר רש"י שכבר כלו מתי מדבר, הרי התאריך היה י' בניסן בשנה ה"ט ליציאת מצרים ורק שנה לאחר מכן נכנסו לארץ ישראל ובכל ט' באב מתו חמש עשרה אלף אנשים?

מתרץ הבאר בשדה (מפרש על רש"י): שאלה אחת מתורצת בשניה, בשנה האחרונה מובא בתוס' (ב"ב קכא) חמשה עשר אלף האנשים האחרונים מחטא המרגלים לא מתו, מדוע? בגלל שמיתת מרים כיפרה עליהם. שכן חטא המרגלים היה בגלל שדיברו רע על ארץ ישראל, כיון שמתה מרים שכל מהותה רק לדבר טוב לראות טוב להאמין תמיד שהקב"ה רק מטיב עימנו ומחפש אך לעשות לנו הכי מתוק שיכול להיות, מיתתה כיפרה על חטא המרגלים, לכן כלו מתי מדבר יותר לא מתו במדבר. לכן נסמכו ברש"י שני הדברים שכלו מתי מדבר ומיתת צדיקים מכפרת, שכן בגלל שמיתת צדיקים מכפרת לכן כלו מתי מדבר.

ג. מרים ופרה אדומה

חז"ל דנו למה נסמכה פרה אדומה למיתת מרים, ותירצו כמובא ברש"י.

נראה לומר בזה עוד דבר נפלא: נקדים הקדמה חשובה: מדוע המצווה שהיא חוקה, דווקא היא המצווה של הטהרה?

זאת חוקת התורה - מצוות פרה אדומה היא חוק שאפילו שלמה המלך לא זכה להבין, המצווה שנבחרה להיות המצווה של החוקה היא המצווה שמטהרת את הטמאים, רמז נפלא יש בדבר.

ללמדך: כאשר אדם מקבל באהבה את גזירת הבורא, יש דברים שאדם לא מבין, למה ככה, למה לכולם יש לי אין, זוכה הוא לטהרה כפרה אדומה, קבלת הדין באהבה מטהרת את האדם, כך שנינו: (יומא דף כב/ב) אמר רב הונא כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סיייעה שאול באחת ועלתה לו דוד בשתים ולא עלתה לו. מסביר בגבורת ארי: כוונת המאמר דמריה סיייעה מחמת רוב מעשים טובים ודוד היה מרובה במעשים טובים ביותר ושירותיו וזמירותיו יוכיחו ובכל צרותיו היה מזמר ומשבח כמבואר בספר תהלים, והיה דבוק בה' ומקבל הרעה באהבה ומברך עליה כדרך שמברך על הטובה כדכתיב חסד ומשפט אשירה לך אם חסד אשירה ואם משפט אשירה, וכתיב בה' אהלל דבר באלהים אהלל דבר בין במדת רחמים בין במדת הדין אשירה כדדרשינן פ"ט דברכות (ס, ג), ונקרא נעים זמירות ישראל וכתיב חצות לילה אקום להודות לך. בזכות קבלת הדין באהבה זכה שמחלו לו על עוונתיו.

זהו מרים הנביאה, היא עברה הרבה מאוד יסורים בחיים, ומעולם לא שאלה מדוע יש לה מרירות וקשיים, מדוע היא חולה, ולא זוכה למצוא חתן, קיבלה את כל הדין באהבה ובזכות זה זכתה להגיע לדרגה הנפלאה שלה זכתה. לכן נסמכה מרים לחוקת התורה - משום שכל חייה היו חוקת התורה ובזה זכתה למי טהרה - לבאר של טהרה.

ד. מרים צניעות

ויראו כל העדה - כמו שציין הנביא (מיכה ו' ד) נשלחו לישראל שלשה אישים להשפיע עליהם במובן ג' היסודות שהוא מונה שם, עשות משפט, אהבת חסד, והצנע לכת עם אלקיך, משפט כעצוב החיים ברצון ה', היתה פעולת משה, הקרבה עצמית למען השלום וחסד היתה פעולת אהרן, והצניעות יסוד הנשיות בישראל בצנעה ובטהרה הושפעה על ידי מרים, ואולי אפשר לומר כי זו באר הקדושה, חסד הוא הענן המגן בעד קרני האור הנוקבות וחודרות, והמשפט הוא המזון והקיום והחוזק בקיום האומה. (רש"י הירש במדבר כ כט)

ה. חוה ניצלה בזכות מרים

בפירוש האברבנאל למשנה באבות (ה,ו) כתב: שפי הבאר הוא כנגד חווה, שהיתה צריכה למות אלא שבזכות מרים שאמרה שירה היוצאת מחלציה, ועל ידה זכו לבאר לא מתה.

שירת מרים

ו. שירת הנאר במנחה של שבת

גמרא ראש השנה (לא.) במנחתא דשבתא מה היו אומרים? אמר רבי יוחנן: אז ישיר ומי כמוך ואז ישיר (דעלי באר).

ז. תולדותיהם של צדיקים

שנינו בגמ' תענית (ט):

רבי יוסי ברבי יהודה אומר: שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן: משה, ואהרן, ומרים. ושלוש מתנות טובות ניתנו על ידם, ואלו הן: באר, וענן, ומן. באר - בזכות מרים, עמוד ענן - בזכות אהרן, מן - בזכות משה. מתה מרים - נסתלק הבאר. שנאמר ותמת שם מרים, וכתוב בתריה ולא היה מים לעדה, וחזרה בזכות שניהן. מת אהרן - נסתלקו ענני כבוד... חזרו שניהם בזכות משה, מת משה - נסתלקו כולן, שנאמר ואכחד את שלשת הרעים בירח אחד. וכי בירח אחד מתו? והלא מרים מתה בניסן, ואהרן באב, ומשה באדר! אלא: מלמד שנתבטלו שלש מתנות טובות שנתנו על ידן, ונסתלקו כולן בירח אחד.

לכאורה דברי הגמ' עדיין לא מובנים הרי לא מתו בירח אחד, וכיצד כתב הפסוק שכולם מתו בירח אחד? אלא ללמדך אדם שעושה מפעל טוב, מפעל שמזכה את הרבים, שעוזר לרבים, כל עוד המפעל חי פועל הוא לא מת, לכן כל עוד באר מרים המשיכה לפעול מרים לא מתה, רק כאשר פסקה באר מרים אז ניתן לומר שמרים מתה, זהו "ואכחד את שלשת הרעים בירח אחד".

ח. נשות ישראל בגן עדן

מה עושות הנשים בגן עדן?

הדברים נתבארו בזוהר הקדוש (שלח דף קס"ז/ב בתוספת ביאור "מתוק מדבש") מעשה היה כאשר רשב"י זיע"א היה הוגה בתורה, באו אליו שני שליחים מגן עדן ואמרו לו: ראש הישיבה של מעלה דרש בשלומך, וכמה חידושי תורה נתחדשו בלילה הזה.

ביקש מהם רבי שמעון רציתי לדעת אם תוכלו להודיע לי אם זוכות הנשים בעולם העליון לישיבה של מעלה? כי הרי גם להן יש נשמה בגן עדן למעלה, או אולי מחמת שאינן בנות תורה שאינן עוסקות בתורה כמו האנשים לכן לא עולות לישיבה של מעלה, ואם יש להם איזה סדר ישיבה אחר בשמים, בבקשה הודיעוני.

אמר לו השליח: בדבר הזה יש לנו סוד יקר, ואין לנו רשות לגלות לך כי אסור לגלות את הסתרים של עולם העליון. תוך כדי כך פרח אחד מהשליחים לגן עדן, לאחר שחזר, אמר שביקש רשות לומר לרבי שמעון בענין מעלת הנשים בגן עדן, ומכיון שר' שמעון ביקש זאת, הראו לו מה שהוא לא ידע לפני כן.

פתח ואמר: ששה היכלות הראו לי בכמה תענוגים ועידונים, במקום שהפרכת פרושה בגן עדן. כי מאותו פרכת והלאה, לא נכנסים זכרים כלל.

בהיכל הראשון: בתיה בת פרעה, וכמה אלפים ורבות נשים צדקניות נמצאות יחד עמה, וכל אחת ואחת מהן, יש להן מקומות של אורות ועידונים בלא שום דוחק כלל. שלוש פעמים ביום מכריזים כרוז, כי דיוקנו של משה הנביא הנאמן בא, ובתיה יוצאת למקום מחיצה אחת שיש לה, והיא רואה את דיוקנו של משה ומשתחווית אליו, ואומרת אשרי חלקי שגידלתי לאור הזה, וזהו העונג היותר גדול לה מכל התענוגים.

אחר כך בתיה חוזרת אצל הנשים, ועוסקות במצוות התורה, כולן הן באותן הצורות שהיו בזה העולם, בלבוש אל אור כמו הלבוש של הזכרים, הנעשה להן על ידי המצוות שקיימו בעולם הזה. אלא שלא מאירים כל כך. ומצוות התורה שלא זכו לקיים אותן בזה העולם, הן עוסקות בהן ובטעמיהן בעולם העליון, וכל אלו הנשים היושבות יחד עם בתיה בת פרעה, נקראות נשים שאננות (הנזכרות בפסוק בישיעה לבט) לפי שלא נצטערו בצער הגיהנם כלל.

בהיכל השני: סרח בת אשר, וכמה אלפים ורבות נשים נמצאות יחד עמה, שלוש פעמים ביום מכריזין לפניו, כי דיוקנו של יוסף הצדיק בא, והיא שמחה ויוצאת אל מחיצה אחת שיש לה, והיא רואה את האור של דיוקנו של יוסף ושמחה ומשתחווית אליו, ואומרת, אשרי אותו היום שהבאתי את הבשורה הטובה שיוסף חי לזקני יעקוב אבינו.

אחר כך היא חוזרת אצל שאר הנשים, ועוסקות בתשבחות של רבון העולם ולהודות לשמו, וכמה מקומות ושמחה יש לכל אחת ואחת, ואחר כך חוזרות לעסוק במצוות התורה ובטעמיהן.

בהיכל השלישי: נמצאת יוכבד אמו של משה הנביא הנאמן, [גם בתה מרים נמצאת שם עמה (מתוק מדבש)] וכמה אלפים ורבות נשים ישנם עמה, ג' פעמים בכל יום ויום, היא וכל הנשים, מודות ומשבחות לרבון העולמים, ומזמרות את שירת הים בכל יום, והיא (יוכבד) לבדה מתחלת ואומרת מהפסוק (שמות ט"ו כ') "ותקח מרים הנביאה", וכל אותם צדיקי גן עדן מקשיבים לנעימות קולה, וכמה מלאכים קדושים מודים ומשבחים עמה לשם הקדוש.

בהיכל הרביעי: נמצאת דבורה הנביאה, אף היא כשאר הנביאות, וכל שאר הנשים הנמצאות עמה, כולן מודות ומזמרות באותה השירה שהיא אמרה בעולם הזה: "ותשר דבורה וברק בן אבינועם" (שופטים ה').

בהיכל החמישי: חנה אם שמואל הנביא. **בהיכל השישי:** היכל של אסתר המלכה (היכלות אלו לא מפורשים בזהו רק במפרשיו).

לפני ולפנים של אותם ששה היכלות, יש עוד ארבע היכלות נסתרים של האמהות הקדושות: שרה, רבקה, רחל ולאה, שלא נמסרו לגלותם ואין מי שראה והשיג אותם.

שיחה

מרים

ההיכלות של ארבע אמהות נקראים היכלות של בנות בוטחות (הנזכרות בישיעה לבט) ולא זכיתי בהם לראותם. אשרי חלקם של הצדיקים הגברים והנקבות ההולכים בדרך הישר בזה העולם, שעל ידי זה הם זוכים לכל התענוגים של עולם העליון.

הוסיף ואמר אחד השליחים לרשב"י: "רבי אשרי מי שזכה וראה שמחת הצדיקים ושל נשים צדקניות שעושים לקב"ה.

בחצות הלילה השערים נפתחים, ואז - כמו שבעולם הזה היו זוגות-זוגות, גם למעלה מחצות לילה עד הבקר יש יחוד וחבור בין בני הזוג. אפילו לא קוראים לזה זיווג נשמות אלא זיווג אורות כל אחד הוא אור. מה נולד מזה? נשמות גרים. כמו שכתוב שגם בעולם הזה מזיווג צדיקים שאין להם ילדים בגשמיות (או בזמן שאינם יכולים להוליד בגשמיות) נולדים גרים, כך גם למעלה - כל מה שקורה בזיווגים האלה הוא לידת נשמות גרים. (לפעמים כתוב שגרים כוללים גם הרהורי תשובה או בעלי תשובה). כתוב שכמות ההולדה של נשמות למעלה היא אין סוף יותר מכל התולדות שנעשות למטה, בעולם הזה.

ט. סיפורים על נשות ישראל

אשתו של רבי איסר זלמן מלצר

אשתו של רבי איסר זלמן מלצר היא אשר דחפתו להוציא את ספרו אבן האזל. לאחר שיצא ספרו של רבי משה מרדכי (גיסו של האבן האזל) אמרה לו מפני מה אינך כותב ספר חידושים? תשובתו היתה: אין לי חידושים ואין לי מה לכתוב.

כיצד זה, תמזה הרבנית, כיצד זה יתכן לאחר שנים כה רבות שהנך ראש ישיבה עדיין אין לך חידושים משלך? אמנם יש לי חידושים, ענה, אבל מעטים הם, זעיר פה וזעיר שם, ולכדי ספר לא יגיעו.

אם כך, עמדה הרבנית על דעתה, תדפיס את מה שיש לך, ויהא זה אפילו גליון דפוס אחד בלבד. וכאשר תוסיף ותחדש תוכל להדפיס מידי פעם גליון נוסף, ובמשך הזמן יהא זה ספר גדול, רב כמות ורב איכות.

שמע הרב לעצת אשתו הרבנית והדפיס גליון אחד!! לאחר זמן המשיך והדפיס עוד גליון עד שיצא הספר "אבן האזל" על הרמב"ם, והיה רבי איסר זלמן אומר על כך "הכל בזכותה של הרבנית בילא הינדא".

ובהקדמתו לספר "אבן האזל" חלק שלישי כותב כך: "ברכה מיוחדת הנני קובע בזה לרעייתי הרבנית אשת חיל מנשים באהל תבורך מרת בילא הינדא תחי' בת הרב הצדיק הנדיב המפורסם מו"ה שרגא פייבל זצ"ל, אשר יש לה חלק גדול בספרי הראשון והשני. שנוסף לטרחתה המרובה בשמירת בריאותי ובמנעה ממני כל טרדה חיצונית, הנה כל עבודת הספרים עליה. היא שהמריצה אותי בהדפסת ספרי הראשון, והסירה ממני כל המניעות והקשיים הכרוכים בהוצאת ספר רב הכמות, בהשגת הכספים לזה, גם העתיקה בכתב ידה את כל כתבי למסרם לדפוס, היא שהתעסקה בכל עבודת ההדפסה וההפצה ועל ידי זה היתה לי האפשרות להתמסר אך ורק לעבודת העיון בחידושי, ובסידור ספרי. ישלם לה ה' כפעלה..."

אשה שווה דבש

כתב רבינו יונתן אייבשיץ: "אשה בגימטרייה הוא דבש". שאלתי את מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל מה הקשר בין אשה לדבש? והשיב כשם שדבש הופך את הדברים הנכנסים לתוכו לדבש, כמבואר ברא"ש (ברכות פ"ו) כך גם אשה יכולה להפוך את בעלה, עם כל התאוות והמידות הרעו שבו לדבש מתוק.

ובבראשית רבה (פרשה יז) נאמר מעשה בחסיד אחד שהיה נשוי חסידה אחת, ולא העמידו בנים זה מזה, אמרו אין אנו מועילים להקב"ה כלום, עמדו וגרשו זה את זה, הלך ונשא רשעה אחת ועשתה אותו רשע, והלכה זאת ונשאת לרשע אחד ועשתה אותו צדיק, הוי שהכל מן האשה.

כן אמרו במדרש (במ"ד יח טו) און בן פלת אשתו הצילתו אמרה לו מה אכפת לך, אי משה כהנא רבא את תלמידא, אי קרח כהנא רבא את תלמידא, ועליה נאמר (משלי יד א) 'חכמות נשים בנתה ביתה', זו אשתו של און.

עד כמה גדול כוחה של האשה נוכל ללמוד ממדרש תנחומא (פרשת וישלח סימן יט) נטל יעקב את ביתו דינה ונתנה בתיבה, שלא יראה אותה עשו ויטול אותה לאשה, א"ל הקב"ה חסכתה אותה מעשיו חייך לאדם ערל היא מתוקנת, דכתיב למס

שירת
מרים

מרעהו חסד, אילו היתה נישאת לעשו שמא היתה מגיירת
אותו, כשנטלה איוב לא גיירה אותו. מבאר העץ יוסף: אילו
נשאת לו לעשו אולי היה שב בתשובה על ידה - שהכל מן
האשה.

(חשוקי חמד לר' יצחק זילברשטיין שליט"א
עבודה זרה ז/א)

י. וורטים נפלאים.

בינה יתירה - באשה

"עינינו הרואות, שהיראת שמיים שאנשים זוכים לאחר עמילות רבה בתורה, זכות הנשים בלי עמלות. והטעם, דכיון שלא ניתן להן מצוות תלמוד תורה לכך ניתן להם יראת שמים. וזהו הבאור בדברי הגמרא "מלמד שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש", בינה זה יראת שמים".

(מעשה איש חלק א' עמוד קנ"ט)

התודה - של בת ישראל

כך פירש הרש"ר הירש זצ"ל את ברכת בנות ישראל בבוקר "שעשני כרצונו":

"הודאה היא שמודות הנשים על היותן קרובות לתכליתן יותר מאנשים, מאחר שאין להן הנסיונות והקשיים שיש לאיש. אצל הבת העיקר הוא שישמרו אותה וגם היא תשמור עצמה שלא תתקלקל, ואם רק תתרחק מהשפעות רעות, ואדרבה תתקרב ותראה הנהגות טובות מעובדי ה', תתגדל ממילא להיות בעלת יראת שמים ויראת חטא. אבל איש אינו כן, רק על ידי לימוד תורה שהיא תבלין ליצר, יתרומם לשבור את יצרו ולתקוע יראת שמים בליבו. מה שאין כן אשה, קרובה היא לתכליתיה וגם בלי תורה תגיע אליו. זהו הודאת האשה בכל בוקר "שעשני כרצונו", שהיא בטבע קרובה למה שהקב"ה רוצה ממנה".

נורא ונפלא. בת ישראל במהותה קרובה יותר ומחוברת יותר להקב"ה, עד כדי כך שתקנו שתברך ותאמר - "שעשני כרצונו", תודה לך ה' על שבראתני בטבעי קרובה ומחוברת אליך.

(אשת לפידות עמוד נ"ב)

"למדנו יראת חטא מבתולה"

פירש המהר"ל: "הבתולה מוכנה ליראת חטא, לפי שאין לה הרהור כמו האיש, לכך מוכנת אל יראת חטא, ולאפוקי האיש

שיחה מרים

אינו מוכן אל יראת חטא כ"כ... כמו שהאשה בטבע נבראת מוכנה לעבוד את אישה ולשמוע לקול אישה, כך היא אוהבת לשמוע אל השי"ת ולעבדו ביראה.

(חידושי אגדות למהר"ל סוטה כב.)

אם בישראל

בכל דור ודור כל ראשית וכל שורש טוב שאתה מוצא בעם וביחידי סגוליו - כח האם אתה מוצא שם יותר מכח האב, עד שדבר נפל בעם ופתגם בכל העולם כלו לאמור "הראני אדם גדול ואראך אם גדולה" הא למדת כל ראשית טובה שאתה מוצא בעולם ובישראל הכל מן האשה, **אם כל חי= חווה, אם ועיקר לנבואה= שרה, אם הישועה= מרים, אמהות לאמונה התמה= נשי דור המדבר, אם לדריכות נפש ועוז= דבורה, אם למלכות= רות, אם להצלה= אסתר, אמהות למרד= בת מתתיהו, יהודית ובנות דורן, אם לקדוש ה'= חנה ושבעת בניה, אמהות לאורו של משיח במהרה בימינו= נשים צדקניות שבימינו,**

(איש וביתו של הרב אליהו כי טוב זצ"ל).

מטרת הלשון - ללשון

כתב הגר"א באגרת ששלח למשפחתו כאשר היה בדרך לנסיעה לארץ ישראל:

"ואשה את רעותה תשמח בדברים טובים, כי זה מצוה גדולה לכל אדם, ושואלים לאדם בשעת הדין המלכת את חבירך בנחת רוח, הרי צריך שימליכהו בנחת, ובזה רוב התורה לשמח לאדם. ואף אם תעשה אחת מכם שלא כהוגן, תמחלו זה לזה ותחיו למען ה' בשלום".

לשון מלשון לישה, הלשון נבראה ללוש לא רק את האוכל, אלא גם את בני אדם - לאוגדם לאחד. על ידי שאומרים מחמאות ודברים טובים, מחברים בין בני אדם, ועל ידי שמודים לבורא על הדברים הטובים שנתן לנו, זוכים להתחבר לבורא עולם.

המפריד עם הלשון ומדבר לשון הרע, נענש נורא ואיום,
לעומת זאת המחבר ומאגד עם לשונו שכרו אין קץ.

בתו של רש"י

בספר "מערכת גדולים" שכתבו החיד"א באות צ' מספר:
"בתשובה אחת של רש"י כתוב - שהיה על ערש דווי ולא עצר
כח לכתוב וקרא לבתו לכתוב התשובה ההיא".

יא. מדרש אשת חיל

אשת חיל מי ימצא. כנגד אברהם ושרה, שהיו שקולים כאחד בצדקה ובגמילות חסדים,
והיו סימן טוב לעולם, כך אין מונע מן הצדיקים נשים כשרות שהוא מזווג להם, שכן מצינו
באשתו של נח שהיו שקולין מעשיה כמעשיו, לפיכך זכתה עמו וניצלה ממי המבול.

בטח בה לב בעלה. זו שרה אמנו, שהעשיר אברהם בשבילה, שנאמר ולאברם היטיב
בעבורה (בראשית יב טז).

גמלתהו טוב ולא רע. זו רבקה אמנו, שגמלה ליצחק בשעה שמתה שרה אמו.

דרשה צמר ופשתים. זו לאה אמנו, שקבלה ליעקב בסבר פנים יפות, דכתיב ויבא יעקב
מן השדה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא כי שכר שכרתך וגו' (בראשית ל טז),
לפיכך זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים.

היתה כאניות סוחר. זו רחל אמנו, שהיתה מתביישת על הבנים בכל יום, לפיכך זכתה ויצא
ממנה בן, שהוא דומה לספינה, שהיא מלאה כל טוב שבעולם, כך יוסף נתקיים כל העולם
בזכותו, וכלכל את העולם בשני רעבון.

ותקם בעוד לילה. זו בתיה בת פרעה, גויה היתה ונעשתה יהודיה, והזכירו שמה בין
הכשרות, בשביל שעסקה במשה, לפיכך זכתה ונכנסה בחייה לגן עדן.

זממה שדה ותקחהו. זו היא יוכבד, שיצא ממנה משה, שהוא שקול כנגד כל ישראל,
שנקראו כרם, שנאמר כי כרם ה' צבאות בית ישראל (ישעי' ה).

חגרה בעז מתניה. זו מרים שקודם שנולד משה אמרה עתידה אמי שתלד בן שמושיע
את ישראל, כיון שנולד וכבד עליהם עול מלכות, עמד אביה וטפחה על ראשה, אמר לה היכן
נבואתיך, ועמד וירק בפניה, ועם כל זאת היא מתאמצת בנבואתה, דכתיב ותתצב אחותו
מרחוק (שמות ב ד).

טעמה כי טוב סחרה. זו חנה שטעמה טעם תפלה, שנאמר ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי
בה' וגו' (ש"א = שמואל א' = ב א), לפיכך זכתה ויצא ממנה בן שהיה זוג למשה ולאחרון, שהיו

שירה

מרים

מאירין לישראל כנרות, דכתיב משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו (תהלים צט ו), וכתוב ביה בשמואל ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה' (ש"א =שמואל א' = ג ג).

ידיה שלחה בכישור. זו יעל שלא הרגה את סיסרא בכלי זיין, אלא ביתד בכח ידיה, ומפני מה לא הרגתו בכלי זיין, לקיים מה שנאמר לא יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב ה).

כפה פרשה לעני. זו אשה אלמנה הצרפית, שכלכלה לאליהו בלחם ובמים.

לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים. זו רחב הזונה, בשעה שבאו ישראל להחריב יריחו, לא נתיראה מהם, מפני שנתנו לה סימן, את תקות חוט השני (יהושע ב יח).

מרבדים עשתה לה. זו בת שבע, שיצא ממנה שלמה, שהיה מרוקם בשש וארגמן, ומלך מסוף העולם ועד סופו.

נודע בשערים בעלה. זו מיכל שהצילה את דוד מן המיתה.

סדין עשתה ותמכור. זו אמו של שמשון שנושעו ישראל על ידו.

עוזו והדר לבושה. זו אלישבע בת עמינדב שראתה ארבע שמחות, אחיה נשיא, ובעלה כהן גדול, ואחי בעלה מלך, ושני בניה פרחי כהונה.

פיה פתחה בחכמה וגו'. זו אשה חכמה, שאמרה שמעו אמרו נא אל יואב קרב עד הנה ואדברה אליך (ש"ב =שמואל ב' = כ טז), שהצילה את העיר בחכמתה וזו היתה סרח בת אשר.

צופיה הליכות ביתה. זו אשתו של עובדיה, שהצילה בניה ולא עבדו ע"ז עם אחאב.

קמו בניה ויאשרוה. זו שונמית, שנקראת אשה גדולה, ומפני מה, מפני שהחזיקה באלישע לאכול.

רבות בנות עשו חיל, ואת עלית על כולנה. זו רות המואביה, שנכנסה תחת כנפי השכינה.

שקר החן והבל היופי. שהניחה אמה ואבותיה ועושרה ובאה עם חמותה וקיבלה כל המצות. תחום שבת - באשר תלכי אלך (רות א טז). איסור יחוד עם איש - ובאשר תליני אליך. תרי"ג מצות - עמך עמי. ע"ז - ואלהיך אלהי. ארבע מיתות בית דין - באשר תמותי אמות. לפיכך זכתה ויצא ממנה דוד שריוה להקב"ה בשירות ותשבחות, לפיכך **נאמר תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה.**

החזק במוסר, שמרו התורה, ותנצלו מיצר הרע.